

R. P. R.

**BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARA
DIN
BUCUREȘTI**

Cota 78983

Nr. Inventar 104473 Anul 1956

Secția Depozit Nr. VI

In. 2915

78983

B136345

PAPISMUL

ȘI

STAREA ACTUALĂ A BISERICEI ORTHODOXE

ÎN

Regatul României

S'a cetit în Sesiunea de primă-veară a Sf. Sinodă în anul 1883

DE

EPISCOPUL MELCHISEDEC

Donatiunea

MAIORESCU

BUCURESCI

TIPOGRAFIA CARTILOR BISERICESCI

34, Strada Principatele-Unite, 34.

1883

104473

9953

Biblioteca Centrală Universitară
B U C U R E S T I
Cota 78983
Inventar 104473

B.C.U. Bucuresti

C104473

Inalt pré sfințite stăpâne!

Pré sfințitor părinți!

De cât-va timp s'a răspândit în România vestea, că Biserica papistă tinde a se lăți și a se împuternici în țera noastră. De acesta se vorbește și prin jurnale, atât cele bisericești cât și cele politicești, și prin conversațiile particulare. Românul dice : „De unde nu'î foc, de acolo nu ésă fumă.“ Cine mai mult, decât Sfântul Sinod, are datoria de a sta la straja Bisericeii noastre și a o apără de primejdiele, ce o amenință? Din acest motiv, foarte gravă, eă am făcut un studiū asupra catholicismului în țera noastră și asupra stărei actuale a Bisericeii noastre, pre carele acum îlu depunū pe biuroul Sfântului Sinodū. Eă am făcut acéstă lucrare și o prezentezū Sfântului Sinodū cu atâta cu mai multă îndrăsnelă, cu cât am fost îndemnat la acésta de președintele nostru, Inalt prea Sfințitul Mitropolit Primat al României, carele ca primul Archiepăstorii al țerei s'a mișcat cel ântăiū la alarma dată de jurnale despre pericolul ce amenință ortodoxia noastră din partea Romei catholice-papiste.

De aceea rog bine-voitorea atențiune a Sf. Sinod. Studiul meū este împărțit în douē părți : I. Istorical catholicismului în România din timpurile cele mai vechi până 'n zilele noastre ; II-lea Starea actuală a Bisericeii noastre Orthodoxe din Regatul României.

I.

Documentele istorice amintesc de o Episcopie catholică, carea în anul 1096 purtă numirea de „Milcoviensis“, adică : a Milcovului. Mulți au crezut, că acesta ar fi fost o episcopie catholică în Moldova, fiind că seamănă numele ei cu al unui rîu din România — Milcovul, carele desparte teritoriul Moldovei de al Munteniei. Însă acesta nu se poate dovedi istoricește. Este mai de crezut, că acesta a fost o Episcopie a Secuilor din Ardélú. Archivele ne au păstrat un document istoric din anul 1096, anume, o circulară a lui Laurențiu Episcopul Milcoviensis, adresată către toți creștinii catholici din Transilvania, érá mai ales către Secui, cari erau sub jurisdicțiunea sa. În acea circulară Laurențiu spune, că predecesorul său, Michael, restabilise acea Episcopie din căderea ei, și îndemnă pre Secui a face o colectă bănescă pentru episcopie, și a ascultá de îndemnurile Papei Urban II-lea, și ale lui Caloman regelui Ungariei, de a ajutá formarea cruciatei pentru desrobirea Palestinei de sub stăpânirea păgânilor, dând pe cei mai tineri dintre secuî, pedestri și călări (Hájdeú. Archiv. istor. t. I. I. p. 59).

În viacul 13-lea România actuală se numia Cumania dela populația tătărăscă numită Cumanî, séú dupre chronicarii ruși — Polovți, carea se aședase aici. Ordinul Dominicanilor, călugări latini, numiți „frații predicatori“, ș'a pus thema sa principală — convertirea Cumanilor la catholicismú. Până la anul 1228 acești misionari au convertit pre mulți dintre Cumanî, încât papa a autorisat pe primasul Ungariei Robert, de a înființa pentru Cumania o episcopie latină, numită „a Cumanilor“. Ea cuprindea teritoriul din Transilvania, ce fusese cedat cavaleri-

lor theutonii și laturea din România din pejmetele rîului Seretă (Hunfalvy. Die Rumänen. p. 85. 86).

În Cumania lăcuiau și Români, (*) pre cari Papii dela Roma deasemenea voiaă a'î atrage la Biserica lor, precum se vede dintr'o scrisóre a Papei Grigorie IX-lea către Bela IV-lea regele Ungariei, în carea cetim următoarele : „În Episcopia Cumanilor, precum am înțeles, sînt nișce ómenî, cari se numesc Vlachi, cari măcar că se socotesc supt nume chreștinesc, totuși sînt o credință avênd alte obiceiuri și năravuri, acele lucruri sêvêrșesc, care se împrotivesc numelui chreștinesc; căci nebăgându în sémă Biserica Romei, nu dela cinstitul fratele nostru Episcopul Comanilor, care este Episcop locului, ci dela alți pseudo-episcopi, cari țin obiceiurile Grecilor, primesc tóte taînele bisericesci : și unii din Crăimea Ungurésca, așa Ungurii ca și Teutonii și alți Ortodoxi, trecênd la dênșii, și făcêndu-se mai un popor cu Vlachi aceia, nebăgând sémă, tóte taînele le primesc la olaltă, spre grea scandală a Ortodoxilor, și nu cu puțină scădere a credinței cei chreștinesci. Drept aceea, ca nu cum-va să se nască primejdie sufletelor din osebirea obiceiurilor, vrênd să împedecăm Vlachelor prilegiul de a merge la Episcopii schismatici pentru taîne, Episcopului Comanilor îi poruncim, prin cartea acésta, ca némului aceluia să-î dee Episcop catholic după legea lor, carele să-î fie lui ca un vicariu, și după aședarea soborului celui general în tóte supus și ascultător.“ (Șinc. t. I. p.425).

Acesta este primul document istoric, cunoscut noué până acum despre îngrijirea Bisericei Catholice-romane de a avea Episcopă catholică în Ro-

(*) Cu timpul, Cumanii din România, parte s'au amestecat cu Români, primind religiunea Orthodoxă; parte, anume cei catholicizați, au trecut în Ungaria, unde s'au maghiarizat, păstrând însă până astăzi numirile de „Cumania mare“ și „Cumania mică“ ale localităților, unde s'au aședat. Și în România urmele lor s'au păstrat în numiri de localități, precum : Vadul Cumanilor, Comăneșcii Comana, etc.

mânia pentru convertirea Românilor. Îngrijirea acésta devine tot mai stăruitoare cu curgerea timpului. Ea s'a manifestat mai deaprópe pentru Români din Ungaria, unde Papismul era Biserica dominantă. În anul 1204, Regele Ungariei Emerichü, sub cuvânt, că Biserica Românilor din Ungaria ar fi ajuns în decadentă sub conducerea Monachilor grecești, propune Papei Innocențiu III-le, a numi episcopu pe vre-unu monachü de aceștia, și a-lu pune nedijlocit sub atârnarea scaunului Romei. Deși Papa ar fi consimțit la acésta; însé grabnica mórte a lui Emerichü și alte afaceri mai seriose, au amânat afacerea pe alte timpuri. Românilor însé nu le era permis a avea Episcopii lor, și ei capătau preoți și povățuiri spirituale dela Bisericii orthodoxe din țerile limitrofe. În anul 1345, Papa Climent VII-le a însărcinat pe Franciscanii din Transilvania cu convertirea Românilor. Antonie Spoleto profesorul ordinului Franciscanilor, carele cunoșcea limba română, a isbutit a face óre-care convertiri între Români de pe granițele Ungariei despre Tătari, dar tot-o-dată a observat, că Români sînt rěu dispuși cătră popii unguri. Basat pe acésta, Papa Grigorie XI-le a dorit să audé opiniunea episcopilor de Gram și de Calocsa pentru înființarea unei Episcopii române deosebite. Acei episcopi n'au dat nici o urmare cererei Papei; căci nu le convinea a se crea o nouă episcopie, ci ei credeaü că vor reuși a converti pe Români la Biserica lor.

Pe de altă-parte, tot spre acest scop lucrau și regii Ungariei, întrebuițând forța pentru convertirea Românilor. Așa regele Ludovicü, carele a domnit dela 1342 până la 1382, a legiuit ca nici unu nobil românü, nici Kenezü să nu pótă poseda proprietate, decă nu se va converti la Catholicismü. Acésta legiuire o a întărit și regele Sigismund în anul 1428; căci acest rege cu părere de rěu s'a înformat, că în țera lui ar fi nobili și Kenezü, cariü țin popi schis-

maticii și amăgescă pe poporul cel simplu. De aceea el a însărcinat pre Minoriiți Franciscani, ca să privityheze, ca nici un nobil său Keneză să nu țină popi schismaticii; la din contra, va perde averea sa, pre carea o va confisca Burgeastelanul de Sebeș; Castelanul să nu sufere nici un popă în districtul său; să nu se facă nici o căsătorie între catolicii și schismaticii; copiii să se boteze de preoții catolicii; cine se va boteza de un preot schismatic, acela își va perde averea; unuiașeminea preot, ori din ce parte a Ungariei ar fi, să nu i să permită a lăcui în districtele române Sebeș, Michald și Hatzeg. Sub aceste crude persecuțiuni mulți nobili români au trecut la Catholicismă și s'au disnaționalisat, devenind Unguri (Hunfalvy. die Rumannen. p. 122 — 124). Alții au părăsit Ungaria și au emigrat în România, unde împreună cu Români de aici au format două Domniate. Dar Papismul și aici nu a lăsat în pace pe Români. Așa în anul 1352 Papa Clement VI-le a îndemnat pre Ludovică regele Ungariei, ca să cuprindă toate țerile de prin pregiur, în care locuesc schismaticii și să-î unescă cu Biserica Romei (Șinc, t. I p. 321). Papa Urban V-lea la 1368, laudă pre același rege pentru nevoințele ce și dă de a uni pe Bulgari cu Biserica Romei, și-lă îndemna a face tot așa și cu cele-l-alte țeri de prin pregiur (Șinc. t. I, p. 336). Pe de altă parte Roma trimisese în principatele române misionari călugări din ordinul Minoriiților, ca să convertescă pe Români la catholicismul romană. În Muntenia au găsit ei organ în Dómna Clara mama lui Vlad său Ladislaă Voevodul țerei. Clara era catholică și foarte devotată Bisericei sale, pre cum se vede din lauda ce i face papa Urban în scrisórea ce i-a adresat în anul 1370. Tot atunci scrie și Voevodului Vlad dojenindul și îndemnândul a se converti la catholicismă, și a urmă exemplul maștichăi sale Clara, și îi promite ajutoriă „în

tóte trebele lui și a le țereí.,, În Moldova domnia Lațicu-Vodă. Atât el cât și Vlad al Munteniei aveau nevoie de ajutorul Papei contra tendințelor de cucerire ale regelui Ungariei Ludovic. De aceea prin misionarii catholici se puse și el în relațiuni cu Papa. Lațicu promise misionarilor a le înființa o episcopie neatârnată în Târgul Seretiului, carea să nu mai fie supusă ca până atunci Mitropoliei catholice din Galiția, ci să atârne deadreptul de Roma. Acésta promisiune a plăcut fórté călugărilor minoriți; ei au și scris la Roma, anunțând pe Papa Urban, că Domnul Lațicu cu poporul seú este gata a se uni cu Biserica Romei; că ei predică catholicismul în tótă libertatea; dar principele doresce ca târgul Seretiul, carele atârna de Mitropolia Galiției, și carele este un orașu mare, plin de lăcuiitori, să se rădice la rangul de cetate, să se scóțá de sub atárnarea orí cărei alte biserici, să se înființeze în el o episcopie, carea să atârne numai de Roma. Dorința Minoritilor de a se înființa un episcopat catholicu în Seretiú s'a realizat, și cel ântâiú episcop catholic pentru Seretiú fu Minoritul Andreiú din Cracovia, poreclit Vasito, duchovnicul Elisavetei mumei lui Ludovic regelui Ungariei. Cu tóte acestea Lațicu a ramas orthodoxu, și la îndemnurile repetate dela Roma de a trece la catholicismu, el a respuns, că nu voeșce soția sa a'și părăsi religiunea părintéscă, și că el, ca să trecă la catholicismu ar trebui să se despartă de soția sa. Acésta nu o putea admite nici Biserica Romei. De acea în anul 1372 Papa Grigorie XI-lea lăudând pe Lațicu pentru *convertirea lui la Biserica catholică*, „îi pare reú de ínpetrirea muierii lui în disbinare, și 'lú îndemnă să se siléscă cu mijlóce morale de a o converti și pe dênsa (Șinc. t. I. p. 338 — 341). Cu tóte acestea Lațicu, deși scriitorii catholici asigură, că s'ar fi catolicit, a ramas orthodoxu până la mórte și mormêntul lui se vede și astăzi la Rădăuți în Biserica

fóstei reședinți episcopale. Tóttă peripeția acésta pentru catolicizarea lui Lațicu, a fost o mistificațiune un expedient politic, de care nu odată s'aú servit Domniú nostru, precum se va videa în urmă. Dar Misiunea catholică din Moldova s'a ales cu episcopia dela Seret, care înse a durat numai 30 ani.

Tot pe acele timpuri (an. 1382) găsim în Muntenia la Câmpul-Lung o monastire catholică dedicată sânteii Fecióre și condusă de un gardian (superior); găsim asemenea un episcop catholic întitulat „episcop al Severinului și al părților transalpine,“ carele în anul menționat după recomandăția gardianului a chirotonit, în Monastirea acésta în trépta de subdiacon pre un noviciú ungur din Kórospatac (Columna-Traian. an. 1872. p. 100).

În anul 1388 documentele istorice ne arată deja un Episcopú latin la Seretiú, nu din ordinul Minoritilor, ci din al Dominicanilor, anume Stefan Ruteni, ceea-ce, după observația lui Șincaiú, însémná, că politica Poloniei tíndea a împinge pe cea Ungurésca din Moldova (Șinc. Chron. Rom. an. 1388).

Sub Alexandru cel bunú, în anul 1401, s'a organizat ierarchia orthodoxă a Moldovei, destinându-se un Mitropolit cu reședința în Sucéva, capitala țerei, și doi episcopi, unul cu reședința în Roman, altul cu reședința în Rădăuți, și țera s'a împărțit în trei eparchii mari. Tot-o-dată Biserica Moldovei s'a pus în relațiuni spirituale cu Biserica cea mare a patriarchiei de Constantinopole. Se înțelege, că Misionarilor Catholici din Seretiú, orașú aprópe de Sucéva și de Rădăuți, le-a venit greu de trăit și de lucrat în misiunea lor de propogandă. De aceea ei s'aú mutat la Bacăú, și episcopiú catholiciú destinați a visitá Moldova aú început a se titlui „Bacovienses“, adică ai Bacăului. În Bacăú și împrejurimetele lui era o populațiune mai numerosă de catholici. Observăm cu acésta ocașiune, că în Moldova a fost încă

din vekime o populațiune de streini, de confesiunea latină, mai numărósă de cât în Muntenia. Ea consta din Sași, cari lăcuiau prin orașe, ca industrialii, și își aveau bisericile lor; din Unguri, aduși ca coloniști în deosebite rânduri de Domni, boeri și Monastiri pentru colonizarea moșiilor și cultivarea pământului. Sașii aveau Bisericile lor prin multe orașe, cum se vede din Documente, precum : în Iași, în Târgul Némțului, la Roman, la Huși, la Bacău, la Baia, la Cotnariu etc. După ivirea protestantismului mulți din acești Sași séu Nemți, au trecut la confesiunile luterană și Calvină și apoi s'au strămutat din Moldova în țerile unde confesiunile lor prosperau, așa că au ramas numai locuitorii țeranii unguri fideli catholicismului, sub conducerea misionarilor catholici, strămutați dela începutul viacului 15-le în Bacău. Deși Roma chirotonia pentru dênșii episcopi cu titlu de *Bacoviensis*, aceia nu reședeau în Moldova, ci în țerile megiesite, de unde politica polonă ori ungară cerea a se rândui, séu chiar la Roma. Episcopii acestia numai a timpore visitaü Moldova, spre a sêvêși lucrările religioșe rezervate numai episcopatului catholicü, precum : miruirea copiilor, chirotoniele în trepte bisericesci, sfințirea templelor, etc.

În Muntenia Ierarchia orthodoxă se organisase mai înainte, în anul 1359, sub Domnia lui Alecsandru Basarab, când Biserica acésta s'a pus în legături spirituale cu patriarchia de Constantinopole, și a fundat două Mitropolii, una pentru Muntenia mare, alta pentru cea mică séu Oltenia.

Pe la începutul viacului 15-le găsim și în Muntenia misiunea catholică, carea petrecea în o monastire catholică dela Târgoviștea, unde era încă și o biserică săsescă, ale căreia urme se vedeau acolo până pe la anul 1761, pintre locuințele Românilor. Monastirea acésta esistă din viacul 14-le și fusese odată dărâmată. Pela anul 1455 ea se administra de

un călugărū Ioan Capistran, venit din Ungaria, dela Sebeşū, și carele mai apoi a devenit la Catholici sfânt. Monastirea acēsta și misiunea catholică, n'au fost favorite de noroc între Români, și cu tōtă persistența catholicismulū nu au putut aduce rōdele așteptate. Ea a fost de vro opt ori distrusă și iar restituită; deși s'a bucurat de favóre la unii Domni cari o ajutaū și restituiaū din motive politice. La anul 1460 ea fu din-noū dărămată. Dar pe la începutul viaculū 16-le fu restaurată de Michnea cel rēu, carele era catholicū în ascuns, precum se vede, și de acolo, că, după ce pentru cruđimele lui elū fu alungat din țēră, a fugit în Transilvania; dar ura românescă l'a ajuns și acolo, căci întru o ți, pe când întră în Biserica catholică din Sibiū. fu ucis de un Sērbū, și apoi îngropat în Biserica Dominicanilor (Șinc. Chron. Rom. t. II. p. 124. 125). Sub urmașii lui Michnea, Biserica catholică din Târgoviște, precum și alte Biserici de acestea din alte târguri fură dărămate. Apoi fu restaurată sub Michaiū Vitēzul, la finele viaculū 16-le. În 1607, ea fu din-noū dărămată de Turci, și remase așa până la Domnia lui Michaiū Radu. Acest principe, avēnd alianță secretă cu Ardēlul contra Turcilor, a fost favorabil catholicismulū, și a restabilit Monastirea misionarilor dela Târgoviștea. Afară de aceea el aduse din Bulgaria pre episcopul catholicū Petru de Sardica, franciscan din custodia sēu circumscripțiunea Bulgariei, împreună cu alți călugări franciscani și i aședă în Monastirea dela Târgoviștea, dândū spre întreținerea ei și o moșie — Șotnigēnul. Tot sub acest Domnū s'a deschis o Biserică catholică parochială la Câmpulungū. După 2 ani însē, la ocasiunea incursiunei oștilor turceșci și tătareșci ea iarăși fu dărămată, și se restabili în anul 1665. Minorii, cari din vechime căpătase dreptul de misionari în România, au fost nemulțamiți că monastirea lor din Târgoviște a a-

juns în posesiunea Franciscanilor, și au reclamat-o pe sēma lor. Dar fiind-că Minorii erau împărțiți în două secțiuni : una — Minorii conventuali, Misionari ai „Sânței Congregațiuni“ în Țera-românescă; alta — frații minorii observanți ai custodiei Bulgariei, amândouă aceste tabere călugăresci pretindeau monastirea Têrgoviștei. Cërta, după intervenirea Nunciului din Polonia, în anul 1665 s'a decis de „Sânta Congregațiune“ din Roma în favoarea minorii observanți din custodia Bulgariei. Asupra acestei Monastiri mai avuse pretențiune și misionarii din custodia Transilvaniei numiți : părinții reformați ai provinciei Sântului Stefan, adică a Ungariei. În anul 1738, în resbelul turcesc, Monastirea fu arsă și nu se mai restabili; éra în anul 1763 un popă catholică din Têrgoviștea a vëndut și moșia ei unui boeriă română — Cioranu. Misionarii catholici, precum înșii mărturisesc, n'au putut ajunge în România la alt rezultat, de cât convertirea unora din Bulgarii emigrați în România sub principele Brâncovénul și stabiliți în Têrgoviște, în Câmpu-lungă, în Râmnică, Dragosuteșci, Copăceni, Brădiceni. La anul 1700, sub Domnia lui Brâncovénul, strămutându-se capitala la Bucuresci, aici s'a format cu încetul și centrul Misiunii catholice, la monastirea numită „Bărăția.“ (Hăjdeu Archiv. Istor. t. I. I. pag. 46—54).

Willibald Stefan Teutschländer păstorul luteran din Bucuresci, în cartea sa „Geschichte der evangelischen Kirchen-gemeinde in Bucearest“, ne dă următoarele relațiuni despre catholicismă în România, după autori străini : Engel, Sulzer, cari au scris despre Țerile noastre pe la finele viacului 18-lea, și alții :

„Încă în timpul lui Radu Negru, cu carele se începe șirul Domnilor Valachiei, și carele mai înainte fusese duce la Omlășu și Făgărașu, se pominește de

emigrare a streinilor în această țară (Engel's Geschichte der Moldau und Walachei. Seite 59 und 148 1 Theil). Acela ar fi venit atunci în Valachia cu totă casa sa și cu o nenumărată mulțime de popor, între care Români sêu Valachi, papiști, Sași și în scurt tot felul de ómeni, și ar fi întemeiat Câmpulung, Târgoviștea, Bucureștii, Piteștii și Giurgiul.

Intru cât această spunere este de cređut, noi lăsăm la o parte, ȃice autoriul, dar constatăm numai ceea ce este preste tótă îndoela, adică, că în Câmpulung aũ fost așeđat un însemnat număr de Sași din Transilvania. Sulzer scrie despre acesta așa : Principele Radu Negru a dat în acest loc mai cu sémă Sașilor atunci catholici, cari se așeđase acolo, așa de multe libertăți, în cât le a zidit nu numai o biserică mare, pe carea o a dat Franciscanilor, înzestrată cu o bogată donațiune, și în considerațiunea soției sale, carea era o damă catholică, a zidit în acest locu o monastire de călugărițe ; ci le a dat încă și dreptul de a'și alege și a'și pune în Câmpulung autoritatea dintre Nemți, care drept l'ar fi esercitat ei acolo în timp îndelungat nesuperați, chiar până în viacul de pe urmă (adică al 18-lea). Locul acesta ar fi datorind edificieile și organisarea sa Nemților, cari în timpurile anteriore, fiind-că acest locu avea un iarmaroc mare, îl visitău cu sirguintă, și l'aũ făcut un loc important pentru comerțu prin manufacturile lor, spre a căroro cumpărare viniaũ din Levant o mulțime de chreștini, Jidovi, Turci și Armeni (Sulzer Geschichte der transalpinischen Daziens. I. Band. 330 Seite, und Engel 1 Theil, Seite 330). Menționata biserică, în viacul trecut se păstră încă în ruinele sale, în care Del-Chiaro a cetit următoarea inscripțiune epitafică din timpurile cele vechi : „Hic requiescit in pace generosus Dominus Ioannes P. hujus Saxonicalis Ecclesiae custos, qui obiit 1373.“

Alte documente ale vechii monastiri a Francis-

canilor dela Câmpu-lung s'ar fi prădat, devastat și jefuit de Tătari în resboiul din anul 1717, ce a fost între curțele Cesaro-crăescă și Turcăscă.

Sub Domnia lui Vlaico (Vlad I) (1360 — 1373), con-timpuran al regelui Ludovic I al Ungariei, s'au trimis mai mulți minoriți în Valachia. Papa Urban, în anul 1370, a scris Domnului o epistolă foarte curte-nitoare și l'a îndemnat la comunicarea cu Biserica ca-tholică, la carea ar fi primit cu totă buna-voință. În anul 1372 Papa Grigorie XI-lea a dat acestor Mi-noriți din Valachia libertatea de ași asocia mai mulți membri și a funda biserici și monastiri.

Dupre un manuscript în traducere latină, în Vala-chia ar fi fost Sași în patru localități, adică : în Târgoviște, mai târziu capitala Valachiei, în Râm-nic, Câmpu-lung și în Baia-de-Aramă din Valachia Mică. În cele d'ânteu treis locuri ar fi esistat 3 bise-rici și trei monastiri de călugări, întemeiate de B. P. Iohan Capestrano. Dar la isbucnirea eresiei lute-rane, catholicii din acele locuri fiind seú maltratați, seú lipsiți de preoți de ai lor, s'au făcut Valachi, cu escepție de Câmpu-lungeni, cari s'au plecat la ere-sia lui Luteru. Tote proprietățile bisericesci, pâmên-turi și altă avere mișcătoare și nemișcătoare, împreună cu teritoriile și cu privilegiile le ar fi luat Valachi și s'ar fi dat viacnicii uitări. Inse Câmpu-lungenii, orî cât ar fi persistat în îndărăptnicia lor ca eretici, totuși pe la timpul principelui Matheiu Basarab s'ar fi convertit la Biserica Romei . . . . și în eresie ar fi ramas numai 50 de case seú familii, cari apoi și a-ceștia ar fi devenit catholici. Engel observă la acé-sta : Manuscriptul datéză cu probabilitate din al 10-lea și cel din urmă an al Domniei lui Șerban (1688), precum se pare dela un italian misionar ca-tholic, carele a trăit îndelung în țera, și încă sub Grigorie Ghica s'a încercat să zidescă în București o biserică catholică (Engel. I Theil. S. 117). Cumcă

la aceste convertiri să întrebuița și silă despre această citim la Engel următoarele :

(Engel asemănă pe principele Șerban cu Aman). Când óreccarele Andreiú, judecătóriu la Câmpu-Lung, carele servise cu credință mai multor Domni, iarăși fusese ales în această diregătorie, Domnul nu l'a voit. El fu trimis la principe cu un alt catholic anume Blasiú, și Domnul era mâniosú, nu pentru că acela devenise judecătóriu, ci pentru că era catholicú, și voia a l'ú câștigá parte prin amenințări, parte prin făgăduinți. Sermanul Blasiú „a cădút“ și s'a făcut valachú; érá fericitul Andrei (pie defunctus) a respuns cu libertatea catholică : „Eú nu voescú să schimbú aurul seú argintul cu plumb și aramă ;“ pentru care tiranul l'a condamnat și l'a executat publicú.

Trecând la coloniile de naționalități, străine, care în Moldova sînt mult mai numeróse, aflăm despre această însemnări împrumutate de la unú misionar ungur, sub titlu : „Notitia de rebus Hungarorum, qui în Moldavia et ultra degunt, scripta ab adm. R. D. Petro Zold parrocho Csik-Delmensi in Sicilia data ad. A. R. P. Vincent Blacho, fără dată și fără aréta-rea locului. El spune, că lucrurile ce le scrie, parte le șcie ca martur ocularú, parte le a auđit dela catholici bătrâni (Engel. I Theil, Seite 45. alătură Sulzer. Band 1. Seite 403 și 3. 653 Seite). Sub domnia lui Sigismund, pe la 1420 mulți Sași și Secui ar fi emigrat în Moldova, și ar fi fost fórte bine primiți de Domnul de atunci. Sași ar fi avut noue parochii dependente de episcopul de Bacăú, dar cu skimbarea timpurilor parte ar fi murit, parte s'ar fi amestecat cu Secuii emigranți și s'ar fi disnaționalizat. Acești unguri moldoveni ș'ar fi păstrat de atunci numirea batjocorítóre de (Spitzname) „Csangó Magyarí“. În totul aceste colonii maghiare ar fi constat din 62 sate, împărțite în 9 parochii. Parochii erau Minoriti autorisați de propaganda. Episcopul titular de Bacăú,

lăcuesce în Lemberg, érá vicariul seú, carele este inspectorul superior al misionarilor, lăcuesce în Iași. Misionariul Zöld spune, că a primit învoire dela episcopul de Bacău a comunica Sacramentele, etc. Tóte parochiele cu filialele lor se numără, între care: 1, Iași cu filiala Cotnariú, unde sînt aședați postavari; cele urmátore de la 2 pánă la 8 sînt neînsemnate; 9, orașul Hușilor. Dupre tradițiunea locală, lăcuiitorii aceștia ar fi remășiță a Husiților, pre cari regele Matias i-a alungat din Ungaria și din Transilvania. O altă parte a acestor Husiți ar fi emigrat în Crimeea, unde aú format trei sate.

Dupre P. Timon déjà în anul 1420, Husiți unguri și Sași ar fi emigrat din Transilvania în Moldova, dintre cari Sași s'ar fi aședat în Cotnariú. Mai departe Baia și Némțul ar fi fost lăcuite numai de Sași; Sucéva, Seretiul și Romanul ar fi fost lăcuite de Sași și Unguri la un locú. Autoriul aduce ca dovadă despre esistența coloniilor Săseșci la Baia, la Cotnariú, la Sucéva, inscripțiunile morméntale păstrate pe la ruinele bisericelor săseșci din acele localități. Sulzer afirmă, că încă în timpul seú, în aceste laturí ar fi esistat diferite locuri și biserici nemțeșci și săseșci, precum : Sasca, Némțu, Lita mică, etc. etc. Însé despre treptatele prefaceri ce aú suferit aceste sate aduce numai câte-va esemple : Karácsonkő (?) fost odiniórá orașu ungurescú, numără pe la finele víacului 17-le 3 case unguresci, dar 3000 de Románi. Sucéva, adoua reședentă a principilor, odiniórá lăcuită de Sași și de Unguri, și cu o populațiune de peste 8000 lăcuiitorí, toți s'aú contopit afară de 25 catholici, uítându-și limba și valachizindu-se. Așa s'a întemplat și cu Huși dela Prut. Apropo de Huși, Engel spune, că pe timpul lui (jumétatea víacului 18-le) locuiitorii Hușilor ar fi fost mai mult Unguri, și Románi mai puțini. Catholici erau 682 și aveau trei

templuri. Acéastă aserțiune este esagerată; în Huși nu sînt remășițe de cât de o singură Biserică catholică, aprópe de episcopie, sub numire de vekiul cimitirî ungurescû, și unde catholicii dela Cornî, ca să-și păstreze dreptul de posesiune asupra lui, vin în toți anii cu procesiune în ziua de Joia-Verde.

Engel mai pomineșce de o persecuțiune religiósă asupra Catholicilor sub Vlad Tepeșu (Engel. 1. Theil, Seite 147). Că adică acest Domnû, spre a se face iubit Turcilor, ar fi întors cruđimele sale asupra streinilor, asupra Ungurilor și Sașilor transilvani. Tóte moșiele supușilor corónei ungare, ce agonisise ei în Valachia, le-ar fi luat înderápt séu le-ar fi supus la inoposite mari. 400 de tineri, unguri și transilvani, cari se aflaî în Valachia spre a învăța pre Români alte limbî Eoropene, séu esercitaî alte industrii și comerțu, aũ fost înkiși întru o șură și arși. (Veđi cartea amintită a lui Teutschlander. p. 2 — 10). Décă va fi adevérată acéastă spunere a lui Engel despre fapta crudă și neumană a lui Tepeșu, ea se póte escusa întru cât-va prin nenumératele esemple de cruđime ale bisericeî catholice-romane cătră cei de alte religiuni. Ea cu inquisițiunile sale a skingiuit și a arsũ multe miî de chreștini, sub pretexte de schismă, eresie și vrăjitorie. Deosebirea póte fi dóră întru aceea, că pe când Tepeșu în România a arsũ pre cei 400 de Sași în șură, Papii ardeaî miî de chreștini în tóte țerile Europei catholice cu mare pompe și ceremonii civile și religiósse, spre *slava lui Dumneđeu* (admajorem Dei gloriam)!

Despre episcopia catholică dela Bacău cetim urmátorele la un autoriũ modern Ungurũ : „Acéastă episcopie s'a creat în locul celei dela Seret, în anul 1401 de către Papa Bonifațiũ IX-lea, cu învoirea regelui Poloniei Vladislaũ și cu a voevodului Mol-

dovei Elie (*). Acésta episcopie bacoviană în anul 1414 s'a dotat cu nouă prerogative de către Papa Ioan XXIII-lea. Totuși acésta episcopie în anul 1439 era fără de episcop, căci Papa Eugeniū IV-lea o recomandă îngrijirei lui Benedictū episcopul Severinului, ca el să o căpuéscă cu călugări minorii. În Bacău a fost încă și o monastire franciscană, carea în anul 1576 era încă lăcuită de câțiva Franciscani. Din reportul lui Marcu Bardini Archiepiscopul de Marcianopole, carele în anul 1646 a întreprins o visitațiune canonică în Moldova, videm că cel din urmă gardian franciscan al monastirei dela Bacău era un Ungur anume Franț, carele se numia „Ferez Baratul“ (Hunfalvy. Die Rumänen, p. 126). Décă ne uităm la relațiunile istorice adunate din documente catholice, găsim adese ori urme de mari triumfuri ale catholicismului în România; întêlnim adese Episcopate catholice decretate de papa și Episcopi catholici chirotonisiți de Popi cu titluri de localități române; nu odată Domnii și țerile române declarate de uniți cu Biserica Romei. Inse în faptă era cu totul alt-feliū. Principatele Române, la fundarea lor în viacul 14-lea, au avut un însemnat contingent de nobili și popor român emigrați din Ungaria de persecuțiunile religioase și politice ale Papilor, episcopilor și regilor catholici ai Ungariei, cari pe teritoriul acela îi desmoștenise cu totul pentru religiunea și naționalitatea lor. De aceea ei în noua lor patrie au adus cu sine ura și ferirea de papismă, ca de dușmanul cel mai mare al existenței lor naționale, și cu atâta mai mult s'au lipit de Biserica orthodoxă a orientului, în carea ei vedeau mântuirea lor de cursele străine ale papismului și ale statelor catholice — Ungaria, Polonia și apoi

---

(*) Hunfalvy, dela carele împrumutăm acest pasagiū, greșese numind Elie pre Domnul țerei. La 1401, era Domn în Moldova Alexandru cel bun, tatăl lui Elie. Acesta s'a suit pe tron la 1432 împreună cu fratele seū Stefan.

Austria. Tolerându în țera lor Biserica catholică ca o confesiune a lăcutorilor catholici din țără, ei s'a păzit fórte de propagarea catholicismului în țără, care aducea cu influența bisericésca a Papei influența politică a statelor catholice. Cu deosebire s'a ferit ei de a admite în țără episcopate catholice stabile; ci numai episcopi visitori, cari se arătau din când în când prin țără, și cu modestie visitaū parochiele catholice și și făcéu raporturile lor la locurile respective, de unde se trimiteaū. Este adevérat că Domni, ca persóne politice, și pentru a păstra bunele relațiuni cu puternica Biserică a Romei și cu statele vecine catholice, dá protecțiunea lor episcopilor catholici visitori, și misiunilor catholice din țără; îi apérau, ba chiar le chărăziaū scutiri și averi. Dar acei Domni ce s'ar fi simțit că înelinaū cătră catholicismū, și eraū gata a deveni organe ale papismului, perdeau domnia, une-orī și viața. Antipatia contra catholicismului la Români a fost mare tot-dé-una, așa că đicerile : papă, papistașū, papismū eraū sinonime cu : dușmănia némpăcată contra națiunei și Bisericei române. Éta cum descrie Dimitrie Cantemir privirea Moldovenilor asupra Papismului, pela începutul viacului 18-lea : „Nici o religie nu este urită Moldovenilor ca cea papistă. Ei đicū că tóte cele-lalte religii eretice sânt cunoscute, și pré lesne se înțelege depártarea lor dela Biserica orthodoxă; însé Papiști ascund chipul lor cel de lupū supt pele de óie, căci ei une-orī numesc pe orthodoxi : frați, și une-orī : schismatici și akefali, pentru că nu cinstesc pe Papa ca pe unū capū al Bisericei, érá alte-orī îi numesc : eretici. Și pentru aceea prostimea nu póte să deosebésca binele de rău, ca să se póta pázi de veninul lor.“ (Descrierea Moldovei p. 283).

Să ne întórcem acum la urmărirea documentelor

istorice despre episcopatele și misiunile catholice în România.

Cum că Biserica catholică nu avea episcopi stabili în România se vede și de acolo, că în anul 1434, Cardinalul Iulian legat papal în Germania, a încuviințat misionarilor minorității din Galiția și Moldova a avea un altariu portativ, ca să potă servi liturgia, a lăți creștinismul adică (cel papal), și a adunat elemosine dela credincioșii, cari lăcuesc în provinciile Galiția și Valachia, fără amestecul „Skismaticilor, ereticilor și păgânilor“ (Hăjdău. Archiva ist. t. 1. part. 1, p. 177).

După Sinodul de Florența (an. 1438), la carele au participat și Bisericile Române din Moldova și Muntenia, ura asupra papismului a devenit mai mare în tot orientul. Vornicul Urechie vorbind de rezultatele acestui Sinod țice : „atâta zavistie a ațîțat (Sinodul florentin), că în loc de împreunare, nici să auđe de numele papei și a Bisericeii apusului, socotindu-o în loc de călcătore a legii . . . . . De care lucru, de era mai nainte de acel Săbor ne'ngăduință ceva între aceste biserici, era nădejde că se vor tocmi și vor veni la împreunare ; érá după acel Săbor, atâta urăciune stătù între amândoué Bisericile, de nu se pot vedére cu dragoste, ci una pre alta hulește și defaimă, și una pre alta vra să o pogóre și să o calce.“ (Letop. t. 1. p. 106). În adevăr după acest Sinod, și mai tare s'a pronunțat antipatia Românilor asupra papismului. Românií au mers până acolo, că s'au dislegat de legăturile spirituale cu patriarhia de Constantinopole, din cauză că patriarhul împreună cu împératul byzantin și cu mai mulți din Episcopií greci primise la Sinodul florentin unirea cu Biserica papală. De aceea Românií din amândoué țerile iarăși s'au pus în Comunicațiune spirituală cu Biserica de la Ochrida, carea nu participase la acel Sinod (Letop. t. 1. p. 106).

În anul 1476, după ce marele Ștefan a purtat o strălucită biruință asupra Turcilor în Județul Vaslui, a trimis daruri Regilor Poloniei și Ungariei și Papei de la Roma, cerând cooperarea lor contra inamicului creștinesc — imperiul Turcesc (Letop. t. 1. p. 129). De acest elan al Moldovenilor profitând un Episcop Catholic, anume Petru, cu învoirea Marelui Ștefan și cu bine cuvântarea papei Sixt IV-lea, a făcut o procesiune catholică la Biserica lor. Isvorul catholic, de unde împrumutăm acesta nu numește anume locul unde s'a făcut procesiunea, ci îl dăce numai „major ecclesia Moldaviensis;“ dar noi credem că acesta a fost la Bacău, de unde și Episcopii visitori purtau numirea de „Bacoviensis“ și unde avéu o monastire, precum am vădit.

Asemenea procesiune s'a făcut în anul următoriu și la Cetatea Albă (Moncastrum), unde deasemenea Catholicii aveau o Biserică și unde se dusesese acelașu Episcop visitor (Hunfalvy. Die Rumanen. p. 127)

Cu toate acestea pe timpul Marelui Ștefan s'a întâmplat în Moldova unuia din acești Episcopi visitori o mare nenorocire : Elu fu ucis de sătenii Români din satul Orșescii în Ținutul Neamțului, precum se constată din un document al Monastirei Némțului dat în anul 1522 de Ștefan cel Têner Mitropolitulu Theoctist. Marele Ștefan s'a indignat de această faptă brutală, și a pedepsit satul prin confiscarea unei părți din moșia sătenilor, anume aceea unde s'a săvârșit crima. Ștefan cel Têner a dat acel locu de sânge Mitropolitulu Theoctist.

Papismul profită de toate ocasiunile politice, spre ase infiltra mai adânc în țară. Așa în anul 1504 Domnul Moldovei Bogdan, ar fi dorit să ia în însoțire pe princessa Elisabeta sora regelui Poloniei Alexandru, dar i s'a pus condițiuni, pre care elu nu le-a putut primi, anume : „Bogdan să primescă obiceiurile Bisericeii apusului cu totă curtea sa, să

urmește rânduelei râmlenesci, și să facă biserici în Țară, în care preoții papistași pe orânduela papei, de rând să slujască, și singur papa să întărească cununia lui Bogdan Vodă cu sora lui Craiul Alexandru, și să se plece Bogdan Vodă cu totă țera Crailor leșesci.“ (Letop t. 1. p. 147.).

În anul 1511 Bogdan, după sfatul părintelui său Marele Ștefan, s'a aliat cu Turcii pentru tot-dé-una ca să pótă mai sigur rezista contra politicei cotoșite a Ungurilor și Polonilor. Cea din tâu condiție a fost : respectarea legilor Țerei, politice și bisericesci. Acesta o făcuse Români din Muntenia încă mai dinainte, pe la finele viacului 14-lea, sub Mircea cel Mare. Și în adevăr Turcia a fost pentru Români o puternică apărare contra propagandei religioșe catholice și contra tendințelor de cucerire politică. Ómenii de stat ai Turciei au privit la propaganda papistă ca la precursorele cuceririlor politice, și de aceea o au împedat pe tóte căile : prin Patriarchia de Constantinople și prin concursul lor politic, și militar.

În anul 1514 s'a început în Apus luptele protestantismului contra papismului. Șincaiu se exprimă la această ocașie ast-feliu : „a bine-voit Dumneșeu a certă mândria Romei prin mădulările ei“ (cronica Rom. Tom. II. a. 1514). Biserica Moldovei a fost în pace despre Papism până la Domnia lui Despot Vodă. Acesta ca să se facă Domn s'a pus mai întâiu în serviciul politicei leșesci și a Bisericei papiste. El ocupând thronul în anul 1561, cu ajutoriul Polonilor, a adus cu sine și un Episcop catholicu anume Ión Liubcenie, precum și călugări misionari și alți popi papistași în țera, le-a făcut o Biserică la Cotnariu și școlă, au adunat acolo bibliothecă, a adus dascali papistași—nemți și poloni (Letop. t. 1. Append p. 67). Despot însé în sufletul lui era Calvin încă de când făcuse cunoștință în Germania cu capi protestan-

tismului, și nu îndelung a favorizat papismul. Stricându-se cu protectorii săi catholici din Polonia și devenind urât în țară, în contra lui s'a format o partidă mare. Cel întâiu a cădută jertfă Episcopul catholic Liubcenie, otrăvit de boerii revoltați contra lui Despot, ca sfetnicul cel mai istețu al răutăților lui Despot. Acesta profită de mórtea lui Liubcenie spre a se declara Calvin. S'a căsătorit cu fiica lui Martin Zaborovski, castelanul de Cracovia, un nobil polon, deaseminea Calvin, dar cu mare influență în Polonia, ș'a format o gardă numerosă de Unguri Calvinii, ș'a adus dascăli și sfetnici Calvinii din Polonia, între cari se amintește ca cel mai de frunte magistrul Lismaniū (Letop. t. 1. Append. p. 68. Compară viața lui Despot, de Grațian). Misiunea catholică aședată de Despot în Cotnariū a ramas acolo îndelung, unde a avut și o monastire, carea a durat mul timp și a avut și óre-care avere, formată din daniile Catholicilor din țară (Letop. t. 1. Apend. p. 67). Biserica acésta, precum vom videa nu târđiū a cădută în stăpânirea Iesuiților.

În anul 1564 în Polonia s'a întrodus ordinul Iesuiților, cu destinațiune de a combate Protestantismul; dar el curênd s'a declarat dușman de mórte și Bisericeii orthodoxe din provinciile polone, și nu s'a oprit dela tóte violențele până ce a tras la unia cu papismul pre toți chreștiniū orthodoxii de acolo. Ei au acaparat acolo direcțiunea politică și intelectuală. Orî unde intrău Iesuiții fundaū scóle pentru educarea tinerimeii în spiritul lor, în cât peste o sută de ani tot teritoriul polon era presărat cu colegii și cu scóle Iesuitice, și s'a format epocha acea fatală pentru națiunea polonă, cunoscută în istorie sub numirea de *perioada Iesuitică*. Persecuțiunile iesuitice contra orthodoxiei în Polonia au provocat necontenita intervențiune a Rusiei pentru protegerea orthodoxiei, și în fine distrugerea Poloniei.

Iesuiții din Polonia, precum îndată vom vedea, n'au scăpat din vedere nici România noastră.

În anul 1584 Papa Grigorie XIII-lea recomandă Mitropoliților români calendariul său cel nou; dar Mitropolitul Moldovei Georgie Movilă îi respunde, să lase pe Români în pace cu calendarul lor (Chron. Rom. Șinc. t. II. p. 238).

În anul 1587, domnind a doua oară Petru Șchiopul în Moldova, un bărbat cult, evlavios și deștept, a crezut că se va putea mai bine păstra în Domnie, decât se va pune sub protecția religioasă și politică a Papei dela Roma. La acesta fu el îndemnat de secretariul său Bartholomeu Brutti, grec albanez renegat, foarte priceput și papist zelos. Iesuiții aveau acum un bun pretext de a se amesteca în afacerile Țărilor-Române; acesta era : disrădăcinarea Protestantismului carele se răspândise printre Sașii catholici din România. Brutti imputernicit de Petru Vodă scrie lui Anibal nunțitul Papei în Polonia, arătându-i sentimentele catholice ale Domnului, și concursul lui spre suprimarea ereticismului dintre Sașii și Ungurii din Moldova, îl roagă a trimite în Moldova câți-va Iesuiți, cărora promite a le da o Biserică bogată în Iași, unde sînt mulți Sași și Maghiari. Din toate părțile au început a curge scrisori aprobătoare și încurajătoare către Petru Vodă : dela Nunciul papal, dela Papa Sixt V-lea, dela Solicovski Archiepiscopul de Lemberg, etc.

În anul 1588, Petru a răspuns la aceste scrisori, mulțumind, rugându-se de părintesca ocrotire, făgăduind concursul său pentru stărpirea eresurilor, și spre a introduce reforma în Biserica Țării sale. În urmarea acestor corespondențe sosi în Moldova o misiune Iesuitică, compusă din un director, numit Stanislau Varszevicki, și trei membri, doi călugări și un mirén. Ei sosiră în luna Septembri și găsiră pe Petru-Vodă la câmp în corturi, din cauza

ciumei lățite în Orașu. Varszevicki îi oferi spre suvenire o carte ilustrată cu icónele martirilor. Principele începu o conversațiune despre ântâetatea thronului Sântului Petru, și trecú apoi la apofundarea mijlócelor de a ajunge la scopul lor comun, și mai cu sémă fundarea unui Seminariu catholic, pentru care Varszevicki, vedând lipsa visteriei domneșci, promise un ajutoriu din partea Papei. Acéstă misiune Iesuíticá a durat în Moldova numai doi ani (Arch. ist. Hajd. t. 1. p. 1. pag. 174). Puterea cea mare a Iesuítilor a îndemnat și pe un alt pretendent la Thronul Moldovei, anume : Stefan, carele se dicea fiul lui Alexandru Lápușnéul, a cere ajtoriu Romei pentru a se face Domnú. Acesta încá fu protegiat de Poloni, și de Iesuítii, carii se disgustase de Petru Vodá, pentru neactivitatea lui la împlinirea fágăduințelor date în favórea Papismului. Scriitorii papisti citéză în favórea pretendentului Stefan și o scrisóre a Mitropolitului Moldovei Anastasie și a Episcopului de Roman Grigorie, cátrá Papa. Dar acésta nu este de cređut; cáci pe acel timp în Moldova era Mitropolit George Movilá. Aceste tripotagiuri Iesuite și tendințe ascunse de apropiere cu papismul și cu politica apusaná, se cunoscurá în Țerá, și la Pórtá; Petru Vodá fu destituit și în locul lui veni Aron Vodá. Petru, ne mai avênd locú unde se aciua în țará, puresá la Roma; dar a murit pe cale în munții Reției (Chron. Rom. Șinc. t. II. p. 243); érá sfetnicul sêu Brutti, după ce căpătase dela Poloni titlul de nobleță, érá în Moldova se îmbogățise, în anul 1591 fu înecat în Nistru din ordinul Voevodului Aron. (Arch. ist. Hajdău. t. 1. p. 1. pag. 175).

În Muntenia la 1583. Petru Cercel s'a făcut Domnú prin intervenirea papei Grigorie XIII-lea, și a regelui Franciei, promițênd el pentru acésta a întroduce papismul în țara sa. Pentru care în acelașú anú Iesuítul Antoniu Posevin, neobositul agent de pretutindenea

al Papismului, a vizitat atât Muntenia, cât și Moldova. Dar Domnia lui Cercel a fost scurtă (Relaț. istor. despre țările române. p. 9).

În anul 1595 Ștefan Răzvan, cu ajutorul lui Batori principele Ardélului, vine cu oște în Moldova și ocupă thronul surprinzând pe Aron, pe carele îl trimite prizonier în Ardél. Batori, carele se temea ca nu prin propaganda din Polonia să se atragă Moldova în partea ei, trimise cu Răzvan și un Episcop catholic de ai săi, ca să conducă papismul din Moldova în folosul Ungariei. Domnia lui Răzvan ținu numai un an, și fu omorât de Ieremia Movilă, carele ocupă thronul cu putere adusă din Polonia, și negreșit alungă și pe Episcopul lui Batorie. Sigismund Batorie s'a jăluit papei Climent III-lea asupra lui Zamoiski protectorul lui Ieremia și asupra Poloniei, pentru că se amestecă în afacerile Moldovei și ale Valachiei și pentru tendența de a lua sub autoritatea lor aceste țări, care ar fi aparținând lui Batorie și prin el lui Rudolf împăratul Germaniei. Papa a scris o epistolă măniosă către Sigismund al III-le regele Poloniei și *idolul Iesuiților*, dicând, că prin pretenția asupra Moldovei și a Valachiei, Polonia distrugea interesele nu numai ale casei austriace, credincioasa slugă a Bisericeii catholice, dar și a întregii creștinătăți. Sigismund s'a grăbit a trimite la Papa pe secretariul său de corună, cu esplicație, că țările acestea din vekime ar fi moștenire a Poloniei, că mântuite de către dânsa de jugul turcesc, ele în mânele ei vor fi o apărare kiar pentru Austria și Ungaria (Relaț. istor. despre țer. rom. p. 27).

Ieremia Movilă, și totă familia Movilăscă a fost foarte devotat politiceii polone, pentru care a și dobândit nobleța polonă, și spre a ajunge la Domnie a făgăduit a lucra pe de o parte pentru uniunea bisericăscă cu papismul, érá pe de altă parte pentru încorporarea României la regatul polon. De aceea

Polonia cu Iesuiții săi au combătut din resputeri pe Michaiu Vitezul, și au pus în locul lui pe fratele lui Ieremia, pe Simeon Movilă (Thes. mon. ist. t. II. p. 141). Movilescii însă ajunși la Domnie, n'au putut face mult pentru propaganda latină; căci nu erau încundați de țară. De aceea într'unu tractat secretu încheiat de Ieremia cu Sigismund regele Poloniei, în anul 1597, pentru vasalitatea țerei către Polonia, între altele s'a stipulat, că „legea grecăscă se va păstra neatinsă.“ Mitropolitul Georgie Movilă, după ce în Biserica Romei s'a introdus calendariul nou, a cerut și dobândit dela Papa un privilegiu particulariu, ca catholicii din România să țină serbătorile lor după calendariul vechiu al Bisericei ortodoxe, pentru a petrece mai nesuperați între cei de legea grecăscă (Thesaur. monum. ist. t. II. pag. 146—148). Acastă dispoziție se păstrează în Moldova până astăzi și s'a păstrat și în Muntenia până în zilele noastre, sub Papa Piu IX-le, când Iesuiții de astăzi au introdus acolo calendariul catholicu, pentru ca catholicii să se deosibescă mai mult în cele bisericesci de către Biserica română, și pentru ca să aibă motivu a lucra pentru introducerea lui și în biserica română.

În anul 1599 Papa a trimis dela Roma pe un episcop catholic, ca să viziteze Bisericile catholice din Moldova și Muntenia. Dar Episcopii catholici din Polonia, anume Episcopul de Camenița și Archiepiscopul de Lemberg, pretendau pentru dênșii „jus visitandi“ (dreptul de a visita) asupra Moldovei, ca cei mai apropiați. Papa însă a refuzat aceste pretențiuni, și a dat instrucțiuni nunciului său din Polonia, Episcopului de Regio, ca să protégă pre Episcopul rânduit, carele a plecat la destinațiunea sa, și să respingă pretențiunile menționate, ca nefundate (Hăjd. Archiv. istor. t. I. part. II. p. 117).

În timpul turburărilor urmate pentru thronul Mol-

dovei sub urmașii Movilescilor (1611—1617), un nobil strein, Ioppecourt din Lotaringia, carele a participat în acele turburări împreună cu Polonii protectorii Movilescilor, ne spune în memoriile sale, că atunci se află un Episcop catholică în Moldova, carele locuia la Cotnariu, unde erau și călugări franciscani, cari administrau Sacramentele latine, în lipsa altor preoți; deasemenea spune, că religiunea catholică nu era împedecată în esercițiul ei în Moldova (Thesaur. monum. istor. t. II. p. 16).

Dintr'o carte domnescă a lui Istratie Dabija Vodă, din anul 1662, se vede că în Bacău există încă Monastirea catholică de acolo, al căreia superioră purta numirea de „bărat“ și avea proprietate în târgușorul Trebeșu. Domnul scutește pe târgoveții din Trebeșu de olacă, de podveși și de ori-ce învăluele din partea Părcălabilor și Brănișterilor. În acea carte se spune, că acest drept de scuteală l'au avut Bărații dela Bacău și dela alți Domni anteriori (Fóie pentru minte. an. 1845. p. 25).

În altă carte a lui Duca Vodă, din anul 1665, se vorbește de unu Episcop visitor, intitulat „Archiepiscopul dela Episcopia Ungurască din Bacău, și să autoriđă de Domnu a judecă dupre obiceiul lor cestiunile de căsătorie ale Sașilor și Ungurilor cari sînt papistași de lege;“ să certe să globescă, precum este obiceiul lor, și nimeni altul să nu se amestice. (Fóia pentru minte. an. 1845. p. 25).

Antonie Roset Vodă, într-o carte a sa din anul 1675, adresată slujitorilor domnești din ținutul Bacăului și din totă țera, pomenesce de Episcopul visitor Unguresc, anume „Ioan Zambatei Burcuță dela episcopia Ungurască din Târgul Bacăului, precum și pentru toți preoții și țercovnicii lui, cari sînt din clirosul bisericei lor, hie unde în țera“, și să pomenesce ca ei să fie scutiți de toate dările, precum au fost miluiți și de alți Domni mai dinainte; nici

în cestiunile lor de judecăți să nu se amestice slujitorii domnesci afară de greșale mari de furtașagă (ibidem. p. 37).

În anul 1679 Papa Inocențiu IX-lea trimite vizitator în Moldova cu titlul de Bacoviensis pre Piluzzi Episcopul de Marcianopole. Acest Piluzzi, cu doi ani mai înainte, în calitatea sa de misionar în Moldova, publicase la Roma un catichis catholic în limba română, cu litere latine (Archiv. istor. t. I. p. I. pag. 176).

Miron Costin în relațiunea ce dă în versuri polone despre poporul Moldovei și al Munteniei, în anul 1684, vorbind de ierarchia bisericăscă a Moldovei, amintește și de Episcopatul catholic de Bacău, carele se întitulă : „al bisericelor catholice din totă țera Moldovei; că diecesa lui se întindea și asupra Bugiagului, unde avea puțini catholici în Cetatea-albă, în Tighinea și în cele 7 sate hănesci (Archiv. istor. t. I. I. pag. 169). Inse noi șcim deja, că acest Episcop nu ședea în Moldova, ci în Lemberg, său aiurea, și numai atimpure vinea de vizita Eparchia sa.

Românii aveau deplină cunoscință de obiectele credinței, prin care biserica orthodoxă se deosebesc de cea latină său papistă. Pe lângă aceea, că ei respingeau primatul Papei asupra Bisericei chreștine univrsale, Românii, dupre mărturia lui Dimitrie Cantemir țineau „Mărturisirea Credinței după cum au alcătuit' o, sfinții Părinți la Niceea, și adăogirea Papistă : „Și dela fiul“ o lepădau, și pentru purcederea sântului Duchă credeau aseminea, precum țice Christos la Evangelia dela Ioan. Și dupre cum nu primiau purcederea dela Fiul, aseminea nu primiau nici advăgirea lui Palamă, care țice : „Dela Tatăl singur“. Aveau șapte Taîne, și cina cea de taină o țineau dupre aședarea sfinților părinți, a lui Vasilie celui Mare, și a lui Ioan Chrisostomului, și o sevêr-

șiau cu pâne dospită, și se împărțeau sub amândouă formele, a pânei și a vinului (Descrier. Moldovei p. 285). Icoanele sfinților le cinșiau, însă nu cioplite, ci numai zugrăvite, dar diceau că numai singur lui Dumnezeu se cuvine adorare (λατρεια), și credea, că dreptii încă nu au ajuns desevêșit desfătarea raiului, ci o așteptă până la ziua judecării împreună cu Pavel. Și au întru sufletele lor nădejde fără îndoială, carea le pricinuește lor bucurie nespūsă, încât nu le lipsește nimica pentru vredniciele lor. Era pentru purgătoriu nu cred; însă adevereză, că păcatele cele mai mici se pot ertă și după mörte prin rugăciunile biserice și prin milostenia. Sânta scriptură o cetesc în biserică duple talmăcirea celor 70 de dascăli, era Vulgata și toate cele-lalte talmăcirii le lepădă (Descrier. Mold. p. 283).

Pe când în principatele române biserică orthodoxă prosperă și era apărata și garantată de orice înmîrire papistă, pe la finele viacului 17-lea Români din Ardél erau în pericolul de a părăsi toți orthodoxia și a trece la biserică Romei. Ei fusese foarte persecutați de principii și Sașii luterani și calvinii ai Ardélului, cari voiau a-i aduce la Protestantism. După ce Ardélul a trecut sub guvernul casei Habsburgice, catholică, și protectore a catholicismului, Iesuiții dobândind iarăși putere în Ardél și Ungaria, au dat planul de a se făgădui Românilor drepturi egale, politice și bisericesci cu cele-lalte națiuni, decă vor trece la biserică catholică. Și spre a-i ademeni mai lesne le-au făgăduit a-și păstra legile și credințele lor bisericesci nestrămutate; ci să recunoscă numai că 1) Papa este autoritatea cea mai mare în biserică; 2) că este după mörte un loc purgator, 3) că liturgia se pöte face și cu pâne azimă, 4) că duhul sfânt purcede dela Tatăl și dela Fiul. O sémă din preoți cu Episcopul lor în frunte, în dorința de a-și îmbunătăți pozițiunea materială,

aă acceptat unia propusă. Acéstă veste a stîrnit mari frămăntări între Româniî orthodoxi, atăt în Transilvania, cât și în principatele Române.

Din România s'aă dus în Transilvania Patriarhul de Ierusalim Dosoteiü, carele se afla în Muntenia, asemenea mai mulți călugări Români, ca să încuragezepe Româniî orthodoxi, de a nuse lăsá să cađă în cursele Iezuiților. Istoricul german Schröck amintesce de unul din acești predicatori ai ortodoxiei, cu stimă, și spune că âmblá prin comune din casă în casă, se rugá și plângea îndemnând pe Români, ca să nu părăsescă biserica lor cea adevărată, luá copiii în brațele sale, îi sărutá și jălea cu amar perderea sufletelor lor; însă toți acești predicatori ai ortodoxiei, împreună cu patriarchul Dosoteiü, fură denunțiați de Iesuiți la Viena, și alungați din țera prin poliție. Cu tóte acestea rezistența poporului orthodoxü a fost mare, și s'aă iscat turburări lăuntrice amenințátore. Aă întrevenit la curtea austriacă și Domniî României în favórea ortodoxiei din Ardeal, și așa Iesuiți aă fost siliți a se mulțami deocamdată numai cu o mică parte dintre Români, carea a trecut la unie. Dar și aceștia fură dați sub conducerea Iesuiților, cariî fórté puține din cele promise, și fórté cu încetul le-aă conces, pentru ca să póta treptat aî catolici mai mult.

Acest eveniment a deșteptat și înputernicit mai mult téma și antipatia Românilor orthodoxi cătră Biserica apusului. La acésta a contribuit nu puțin și publicarea în limba română acelor mai însemnate opere polemice ale Bisericei Răsăritului, traduse și publicate în limba română de Archiepăstorii Moldovei și ai Munteniei. Prin ele tot mai mult s'a desvolat devotamentul Românilor cătră Biserica lor națională și ferirea de papismul Bisericei romane.

Am pomenit în urmă despre tendința Iesuiților polonide a se stabili cu activitatea lor misionară re-

ligioasă și politică în Moldova. — Din o inscripție mormântală găsită la Biserica catholică din Cotnariu, se vede că Iesuiții erau acolo stabiliți pe la anul 1654. În acea inscripțiune se spune că a reposat acolo un Iesuit Andreas „in societate Iesu memorabilis“. (Willibald Stefan Teutschländer, in Geschichte der Evangelischen Kirchen-gemeinde. Bucarest. 1869. Seite 7).

Deși nu se cunoscă urme, că ei ar fi isbutit în propagarea catholicismului între Români; totuși documentele istorice ale țerei ne arată că pe la începutul viacului 18-lea în Moldova esista încă misiunea iesuitică, carea avea două schituri, unul acel pincipal în Iași, numit *reședința misiunii*; altul în Cotnariu.

Acel din Iași era pe locul unde este acum Biserica catholică, și de la acei Iesuiți, chiar strada carea merge pe lângă Mitropolie spre Bacluiu, multă vreme s'a numit „ulița Iesuiților“. Aceste misiuni, precum se vede dintru o danie a unui Polon din Moldova, era înființate „spre învățătura legei sfinte catholicescî“. Aceste schituri posedau și óre-care averi imobile, dăruite lor de Polonii petrecători în slujbele țerei, între care se pomenesc doi pisări leșeci: Georgie Frâncul Xaverie Stracovski și Georgie Kosnarski (*) și alți catholici și catholice. Se amintesce de un igumen iesuit dela Cotnariu — Francisc Tomanovicî, de superiorii de la reședința din Iași: Stanislau Scietnicki, Martin Kernoginski.

Pe la anul 1748 era superior la Iași Iesuitul Pater Matheiù (Uricar. T. V-lea P. 403 — 418). — Cu timpul schitul Iesuiților de la Cotnariu s'a desființat și averea lui a trecut la reședința din Iași.

Lequien ne spune că în anul 1740 titlu de „Baco-

(*) Acești pisări leșeci erau secretarii Domnilor pentru corespondența politică cu Polonia. Ei se bucurau de multă încredere, erau bine tratați și bine dăruiți de Domni. Ei tot-o-dată erau ucenici ai Iesuiților, devotați lor și protectori ai lor la Domnie.

viensis“ îl purta un episcop catholic numit Damas-kin Liubinieski din ordinul Dominicanilor (Chron. Rom. Șinc. T. I. p. 340).

Domnul Ioan Mavrocordat în anul 1746 prin chrisovul seü întâreșce scutițele ce avea biserica catholică din Iași (Uric. T. V. p. 430).

Dintr'un chrisovü al Domnului Grigorie Ghica din anul 1748 se vede că Monastirea Catholică de la Bacău, unde se adăpostia episcopul visitor, ce purta titlul de Bacoviensis, se surpase de apa Bistriței, și episcopul Bacovian ședea în Polonia; că în acest anü a venit un episcop catholic anume Stanislau Ezerski cu titlu de „al Bacăului,“ ca să viziteze turma sa și voia să se așede în țeră, pentru care a cerut voie și scutélă de la Domnie, ca să pótă ași aduce poslușnici ómeni streini, pe carii să-i așede la satul Episcopiei, la Trebeșü ce este la Târgul Bacăului. Domnul i a împlinit numai cererea pentru poslușnici (Uricar. T. V. p. 418).

Tot în acest anü Domnul Ghica dăruiesce bisericeii unguresci din Iași nisce vii ce le confiscase Domnia de la un spițeriü, carele se hăinise și se dusesse cu Moscalii. In chrisov se pomenesce numai de preoți unguresci, carii să se folosésca de aceste vii, érá nu de episcopü (Ibid. p. 420). Apoi prin alt chrisov din aceșai anü scutesce pe preoții unguresci de la biserica din Iași de dările pe via lor de la Copoü; le mai charaseșce și alte scutele, pentru ca să se pótă hrăni și chivernisi (Ibid. p. 422).

Iesuiții nu puteau suferi autoritate episcopală, căci ei aveau ale lor privilegii; ei nu recunoscéu altă autoritate de cât a capitenielor ordinului lor. Episcopii aparținéu la deferite ordine, care nu țineaü tot-dé-una sémă de sistemul și regulele Iesuiților. De acea Iesuiții aü fost în neconținute lupte cu episcopatul catholicü, până ce în fine, sub Papa Piü IX-lea aü ajuns a supune lor tot episcopatul catholicü

și toate ordinile monachale. Acesta ne explică cauza pentru ce în epoca misiunii Iesuiților arare ori se vedeau episcopi vizitatori în Moldova. În anul 1750 se vede că a urmat o prefacere în organizarea misiunii Papiste din Moldova : i s'a rânduit de din afară un prefect din alt ordin, pre carele Iesuiții nu voiaș a'lu recunoșce nici a i se supune.

Acest prefect, se chiuma Climent Landet, și era împuternicit ca epitrop general „peste toți cei ce sînt în țeră sub ascultarea bisericei Apusului.“ Acesta s'a jăluit Domnului Constantin Racoviță, că Iesuiții“ cē sînt tot de o unire, de ritul lor, staș cu împotrivire și nu se supun, nici vor să asculte, la ce ar fi porunca epitropului dupe obiceiul vechiș; și din cărțile Domnesci anterioare se vede, că epitropiș seș prefectiș rānduiți în țeră de biserica apusului aș fost capiș și stăpānitoriș peste cei de legea lor. Domnul aș hotărāt prin chrisov, ca prefectul Climent Landet să fie purtător de grijă și stăpānitor peste toți cei ce sînt de biserica Apusului, atāt Iesuițiș, cāt și toți alțiș de ritul lor; ērā pe cei neascultătoriș prefectul să aibā aș canonisi dupā vina lor. Tot-o-datā se poruncește ispravnicilor și marelui Agā, ca să dea prefectului tot ajutoriul ce va cere contra celor nesupușiș și neascultătoriș. Deaseminea îl împuternicesce a judeca pricinele de căsătorie ale catholicilor, și poruncește globnicilor și deșugubinarilor țereș a nu se amesteca în ast-feliș de judecāți ale lor, ci a le lāsa pe sēma prefectului (Uric. t. V p. 423—425).

Trebue să admitem, că acum Polonia, unde era puterea cea mare a Iesuiților, fiind în decādere prin intrigile lor de tot felii, și prin amestecul puterilor vecine, devenise în cādere și misiunea lor din Moldova și a trecut de la ei ērāși la ordinul Minoritișlor. Despre acēsta ne asigurā Andreas Volf, unș Sasș din Transilvania, carele a trāit în Moldova ca medicș în jumātatea de pe urmā a viacului 18-lea și

a scris în limba germană o carte statistică și istorică despre Moldova. El ne spune că misionarii din timpul lui, pre câți îi a cunoscut, erau din ordinul Minorităților și de națiune italieni. — Noi vom cita mai pe urmă relațiunea lui Volf despre catholicii din Moldova (1 Theil. Seite 167.).

Dacă ne întrebăm : ce rezultate a produs până acum misiunea Iesuitică, și alți misionari în România? răspunsul este ușor : ei s'au mărginit în luptele lor contra Protestantismului și apărarea credincioșilor de eresie luterane și calvine, și în izolarea sătenilor catholici de a se contopi cu biserica și națiunea română. Cum că mulți Sași și Unguri primise la început protestantismul și devenise Husiți, Luterani, ori Calvinii, despre acésta avem multe urme în documentele noastre. Așa Volf ne spune că la satul Baia sînt inscripțiuni morméntale, care se potrivesc numai chreștinilor de confesiunea luterană. Deasemenea vede el în o biserică dela Cotnariu forme de biserică luterană, și spune că ea a fost zidită de calvinii aduși de Despotu Vodă din Transilvania și așezați acolo (1 Theil. Seite 168. 169). Letopisețul țerei încă ne spune că în viacul 17-lea existau în Cotnariu două biserici : una a *Papistașilor*, carea era stricată, și alta mare a *Sașilor* (Letop. T. I. Apend. p. 67). Deasemenea 2000 de Unguri Husiți așezați în orașele Huși și Roman, s'au convertit la catholicism pe la finele viacului 16-lea (Chronic. Roman. Part. I. p. 18).

În o epistolă a Papei Eugeniu IV-lea din anul 1444 către vicariul seü și către Franciscani se spune, că în Moldova nu numai schismaticii molipsesc poporul ce se înturnase în sînul bisericeii, dar de câtva timp și ciurma cea neagră a eresiei husite, carea străbătea și în mijlocul Secuilor, se lățeșce spre cea mai mare vătămare a bisericeii. O altă dovadă că între Ungurii din Moldova străbătuse husitismul este

un Codă de Evangelie, tradus în limba Ungară și scris în târgul Trotuș din Moldova, în anul 1466 de un Ungur Georg Németi, fiul lui Emeric Hensel, și carele astăzi este în posesiunea Academiei de știință din Pesta (Hunfalvy. Die Rumänen. Seit. 128). Cum că Protestanții au fost persecutați de misionarii catholici în România, și mai cu seamă de putericiu Iesuiți, se poate închia și de acolo, că Luteranii, abea pe la finele viacului 18-lea sub principele Grigorie Ghica, atât în Moldova cât și în Muntenia, au dobândit învoire ași face capele pentru cultul lor. (Uricar. t. IV-lea p. 170—176. Teutschländer. p. 16 Volf. II Theil. Seite 184), și apoi biserici în Iasși și în București.

Să revenim acum la Climent Landet prefectul misiunii catholice din Iasși.

Este de însemnat, că atribuțiunile ce se dau acestui prefect sînt atribuțiuni episcopale. Dar pentru ce ore el nu se numește episcopă, ci *prefect* și *epitropă* al bisericeii apusene? Se vede, că era o pedică politică, carea opria de a funcționa în România publică un Episcopă catholică, ci numai întaină.

De acea în tot restul viacului 18-lea documentele noastre nu mai menționează de episcopă catholică ci numai de *prefector*, pre care unele documente îl numescă „preotul prefector.“ Documentele noastre mai de parte amintescă numai de preoți catholici, și de biserica catholică din Iasși. Aceste documente sînt multe de la 1750 până la 1823, de la toți Domnii care toți întărescă scutirile și privilegiile clerului catholică și ale bisericeii catholice din Iasși. Vom aminti aici câteva din ele. Tot-o-dată observăm, că în anul 1772 Regatul Poloniei s'a desființat și cu dănsul a cădă și puterea Iesuiților din Polonia și amesticul lor în România, carea s'a cotorosit de dînsii până în zilele noastre, când, precum vom vedea

mai departe, Papa Piu al IX-lea din-nouă a trimis misiunii iesuite în București și în Iași.

Andreas Volf ne dă ore-care detalurii despre catolicii din Moldova la finele viacului 18-lea. „Cât de mare ar fi numărul bisericilor catholice din Moldova dice el, după mórtea cinstitului prefect Mauro, n'am putut să aflu cu siguranță; numai atâta mi s'a făcut cunoscut (*), că în anul 1796, în tótă țara se aflău 13 parochii, că fie-carea din ele, pentru întreținerea clerului și a edificiilor bisericești, avea în stăpânire fondurii proprii în vii, fânațe și pământurii cultivabile. Numele localităților în care se află aceste parochii sînt : 1. Iași, 2. Huși, 3. Iarovanu (?) 4. Valea Sécă, 5. Fărăónii, 6. Săbăónii, 7. Hălăucești, 8. Rocătău, 9. Iacobestii, 10. Judeni, 11. Rechitenii, 12. Calugăra, 13. Grozești. Toți parochii, dice Volf, pre cari eș am avut ocaziune să-ı cunosc sînt din onorabilul ordin al Minoritilor, toți de origină italiană și toți aș o înfătoșare onorabilă, atât prin costiumul tagmei lor, cât și prin purtarea barbei lungi. În Iași reșede pater prefectul, carele are o frumósă biserică încungiurată cu zidiu, al cărele turn a ars înainte cu câți-va ani, și încă nu s'a rezidit“ (I Theil. 166 — 167.).

În anul 1777, Domnul Grigorie Ghica, după cererea prefectorului și a altor preoți de la Biserica catholică din Iași, hotărășce prin chrisov drepturile ce aveaș acești preoți mai dinainte, anume : 1) preotul prefector să aibă voie a judeca pricinele legii bisericesci, ce vor fi între toți locuitorii catholici, câți se vor află aici în Moldova, neoprit de cătră nimeni. 2) Scuteșce de vădrărit vield bisericiei catholice din Iași, deasemenea li scuteșce o crășmă din Iași, de dările ce erau pe alte crășme. 3) Scuteșce de dări cătră statü patru poslușnici, ómeni streini, ce ar avea

(*) Volf era protestant. De acea misionarii papiști nu voiau a ı comunica șciri esacte despre numărul parochiilor și al coreligionarilor lor.

biserica catholică în serviciul ei. 4) Se scutește câte o slugă dintre streini, ce ar avea preoții catholici din totă țara, precum și câte un dascal pentru serviciul bisericesc (Uricar. tom. V. p. 425).

Domnul Alexandru Mavrocordat, prin chrisovul său din anul 1784, întărește prefectorului și preoților drepturile lor de scuteală ce aveau de la alți Domni. Reproducem introducerea acestui chrisov, în care se vede pe de o parte toleranța română, pe de alta datoriile clerului catholică către legile țerei.

„Datorie având luminații Domni și oblăduitori, cari, de la Dunedeu sînt orînduiți stăpânitori și povățuitori de norode, pururea a purta de grijă pentru cei ce se află cu locuința sub oblăduirea sa, și pre toți să-î cuprindă cu ajutoriul și domneasca milă, care acea datorie asemenea păzinduse și de către Domnia mea, luatam aminte și pentru prefectorul bisericeii catholicești din orașul Iași și alți *padre* (patres) de la alte bisericeii catholicești, câte mai sînt în țara acésta a Moldovei, cari fiind, că din vechiu, ca niște ómenii streini, aũ năzuit în țara acésta de aũ lăcuit supt oblăduirea Domniei Moldovei, unde ș'aũ aflat apărare, bună odihnă, cu mila și ocrotirea lor, și aũ trăit până acum în totă liniștea, nesupărați. După cum și Domnia mea aflându-î tot asemenea supuși supt domnesca oblăduire a țerei aceștia ca dintru început, și milostivindu-ne asupra lor, socotitam ca și pe dênșii să-î agiutam cu óreși-care ale nóstre domnești mile, cum aũ avut și dela alți luminați Domni de mai înainte, care și cărți gospod ș'aũ vędut la mânia lor. Pentru aceea étă dară, ca pe unii ce sînt lăcuiitori în țera acésta, cu supunere supt a nóstră oblăduire, îi miluim cu acésta carte a Domniei mele, prin carea hotărîm, ca prefectorul să-și caute după cuviința urmarea trebei sale, *pe cât se cade*, neoprit de nimine“. Dupe aceea urméză scutirile : 1) de vădrărit pe viele dela Copou și dela Mi-

roslava — 14 $\frac{1}{2}$ pogone; 2) de desetină — 170 stupi, cu condiție ca să nu primescă în crășma lor vinu strein, nici în prisăcile lor stupi streini; căci atunci vor perde mila domnescă; 3) După cele-lalte scutiri arătate în chisovul lui Grigorie Ghica, chărăzeșce bisericeii catholice din Iași milă dela vama domnescă — una oca unt-de-lemnă pe lună. Apoi închee cu aceste cuvinte : „Inse și *Padră* să se pórte cu tótă cuviincioasa orânduélă, precum se cade“. (Uricar. t. V. p. 427 — 430).

Domnul Scarlat Alexandru în a dóua Domnie, la anul 1813, din-noú întăreșce prin chisovă jurisdicțiunea prefectorului bisericeii catholice, ca să pótă judeca tóte pricinele atingătóre de lege între catholici, după datina vekie, și scutirile acordate bisericeii catholice din Iași, cu adăogire de altele nóue : a) scutirea de goștină a una mie de oi; b) de vădărit — a 13 pogone de vie la Bacău; c) de desetină — a o mie de stupi i râmători; d) pe lângă crășma din Iași, se mai scuteșce una în Bacău — a bisericeii catholice de acolo; e) scutirea a 34 ómeni streini, din carii se vor întrebuintă și în serviciul bisericeii dela cimitirul, ce s'a făcut în marginea Iașilor, spre îngroparea morșilor catholici. (Uric. t. V. p. 434 (*).

Din tóte cele vedute până acum se constată, că biserica catholică în România din vekime a fost tolerată, ocrotită de guverne, scutită și miluită, împreună cu clerul ei. Au avut căpiteniele lor spirituale, precum : episcopi visitori și prefectori, carii judecau causele religioșe și administrau sacramentele lor dupre ritul lor, mărginindu-se numai la credincioșii lor și fără a se atinge de drepturile bisericeii și ale clerului orthodoxă.

Politica esternă bisericească a Romei și lumescă a Austriei nu s'au mulțămît cu acéstă stare de lucruri.

(*) Tóte Documentele Bisericeii catholice și ale clerului ei din Moldova, sînt publicate la finele tomului V-le din Uricariul D-lui T. Codrescu.

Le trebuia agenți mai bine puși, cu mai multă autoritate în țară și cu mai multă influență; le trebuia un episcop permanent în România, cari făcând servicii religioase catholicilor, se p^otă face și servicii politicele esterne. Ac^oastă dorință s'a manifestat mai ^ont^oie în Moldova în anul 1815, și a provocat multe lupte și vânzolele politice în țară și afară de țară, care au continuat vre-o doi-spre-^ocece ani. Vom urmări aici aceste lupte f^orte instructive pentru biserica națională română, înpregiurul căreia se grupau t^ote forțele țerei, când cerea interesele naționale.

Roma voia a chirotoni și a trimite în Moldova un episcop stabil cu titlu de *Bacoviu* adică : al Bacăului său *Bac^onu*. Austria a dat tot concursul său la realizarea acestei dorinți a Romei, întrebuintând t^otă arta sa diplomatică at^ot prin ambasadorul său dela Constantinopole, cât și prin agentul său din țară.

La finele anului 1815, Agentul austriac, prin nota sa a cerut dela Domnul Scarlat Calimach^u ca să se admită petrecerea în Moldova a unui arhier^u latinesc, ce este a se chirotonisi cu titlu de „Bacovi^u“, pentru toți chreștinii de ritul catholic roman din țară. Domnul, la 9 Decembrie, a convocat divanul țerei la Mitropolie spre a cerceta ac^oastă afacere și a'și da socotința „de s'a obic^onuit vre-o-dini^oră a veni în Moldova un așa arhier^u, său cu asem^oenare acestuia; și de când au contenit venirea și petrecerea; și prin anafora îndată să înșciințeze pre Domnie“.

Divanul, adunându-se imediat, sub președința Mitropolitului Veniamin, a dat Domniei următorul respuns :

Prea Înălțate D^omne!

„Prin luminată țidula Înălțimeii tale din 9 zile a acestei curgătoare luni Dekemvrie ni se poruncește, ca adunându-ne la Sfânta Mitropolie, să facem cer-

cetare și socotință în pricina arătării ce s'au făcut înălțimei tale de cătră cinstită K. K. agenție, precum că din partea Austriei este socotință a se chirotonisi, ea să vie în Moldova un archiereu catholicesc cu numire de Bacoviū pentru cei-ce lăcuesc în pământul acesta de legea catholicéscă, de s'au obiceiuit vre-o dinióră a veni în Moldavia un așa archiereu, séu cu asemănare acestuia; și de când au conținut venirea, și pentru ce, și să înșciințăm; spre împlinirea luminatei porunci, ne-am adunat la Sfânta Mitropolie, și cu mare luare aminte stând a socoti, și a cerceta tóte cele mai vekī letopisețe și vekī șciințe în pricina acestui respuns ce ni se cere, nu lipsim prin acéstă de mai gios cuprindere a în șciința pre Înălțimea ta.

În letopisețele ce se află aicea, arătătoare de întemplările acestui pământ, cum și în cele mai vekī chrisóve, care sînt asupra părții bisericeșci (fiind unele aprópe de dóue sute de ani) n'am aflat să fi fost vre-o-dată vre-un archiereu catholicū, cu numire de vre-un ținut, séu cu strein nume, statornicit în pământul acesta, și nici dela părinții și strămoșii noștri n'am auđit că s'ar fi întemplat vre-o-dată archiereu de altă religie statornicit aicea. Dară de ar și ȃice catholicii, că ar fi avut episcop catholicescū la Bacău, însē găsim în chronograful țerei, că într'aceeași vreme, domnind cu adoa domnie Aron Vodă; rânduind de pré puternica Pórtă, craiul de Ardeal Batori Jigismund, trimițînd oști, tâlchăreșce l'au rădicat pre numitul Domnū, și ducându-lū la Ardeal l'au tăiat, puind în locuī pe Răzvan Vodă, om al séu, carele nici în catalogul Domnilor nu este trecut (Răzvan a adus cu sine în țeră și un episcop catholicū). După acéstă craiul leșesc, după rugămintea a câți-va boeri pământeni, ce eră fugiți acolo de tirănia ce urma aicea, au rânduind Domnū pe Ieremia Movilă Vodă, din némul boerilor moldoveni, pe carele

trimițându-l cu oști leșești, l'așezat în scaun, și aș omorât pe cel rânduit de craiul Ardélului. Pe care Domnă l'aș priimit și prea puternica Pórtă, și i-aș întărît Domnia. (Ieremia a alungat și pe episcopul catholică adus de Răzvan).

Deci neîmplininduși scopul craiul Ardélului, aș scris cărți cătră Papa și cătră împératul nemțescă, jăluindu-se asupra craiului leșescă, că după ce el cu multe ostenele și resbóie aș fost scos pământul Moldaviei de supt stépânirea turcésă, și nădăjduia a uni pe norod, cu biserica apusului, craiul leșesc, prin punerea Domnului Ieremia Vodă, aș supus pe norodul Moldovénescă iarăș la împérația turcésă, pentru care, pe lângă alte ponosuri ce i-ar fi trimis craiului leșescă Papa și împératul nemțescă, l'aș depártat de biserica apusului ca pe un împiedecătoriu a acei biserici. Deci fiind-că întracéstă vreme găsim în istoria bisericésă, că aș fost acesta 8-le Climent, se póte socoti, că cu acea nădejde, că ar fi putut trage pre norodul acesta, aș trimis pre acel episcop, și că Domnul Ieremia Movilă Voevod, ca un pravoslavnică și supus prea puternicii Porți, nici l'aș îngăduit să se statornicésă în pământul seă, pentru că nici o încredințare alta nici dintro istorie nu avem, că aș fost vre-o-dinióră cu statornicie în pământul nostru episcop catholicese, nici mai înainte de acéstă epochă, nici după acéstă încoaci. Legile și privilegiurile țerei aceștia sânt știute până acum așa. Că întracéstă pravoslavnică stăpânire numai Mitropolitul și episcopii țerei s'aș numit și se numescă până astăđi cu eparchii date și hotărîte din învekime de cătră stăpânitorii ce aș fost din început asupra aceștii țeri, când s'aș pus scaunele acele duhovnicești în așezământul și rânduéla ce se ved astăđi, carii și acești archierei, când se facă, după vechiul obicei și după canónele Sfintelor Sobóra, se alegă de cătră patrioții aceștii țeri, și li se încredințéză ocârmuirea

păstoriei prin darea păstorescului toiagă, de cătră oblăduitoriul politicesc, rămând cu statornicie o cârmuind scaunul și turma ce ı iaste încredințată până la mutarea sa din viață, iar alții din alte neamuri și religii nu s'au primit a întră supt acest privilegiu întru acésta stăpânire, și nici însuși archiereii cei de o credință cu noi, cari sânt titulari (*), după canónele sfintelor sobóra, nu numai că fără blagoslovenia Kiriarchului locului nu póte sêvêrși nici o lucrare din cele archierești, dar nici a întră în eparchia sa fără a i se da voie, nu iaste volnică. Și dacă pentru aceștia oprescú sfintele canóne, cu cât mai vêrtos pentru cei din altă credință. S'au întêmpat în câte-va rânduri a veni archierei catholici și arieni (**)(după voia ce li s'au dat de stăpânirea de aice), însê au fost ca nișce musafiri, zăbovind numai până s'au isprăvit cercetările trebuinței legii lor, și iarăși s'au dus la locul, de unde era veniți, iară statorniciți n'au fost nici unul. Pentru acésta, de vreme ce și canónele Sfintelor sobóra oprescú, și nici s'au pomenit în pământul nostru archierei de nêmurı streine, statorniciți cu socotința a tótă obștimea : ca nișce fi adevêrați a Sfintei Maicei nóstre bisericii a Răsăritului, și supuși canónelor sfintelor sobóra, și vekilor obiceiuri, ce sânt lege în pământul nostru, arătăm că nu póte fi primit. 1815. Dekem.

Sub-scriși : Veniamin Mitropolit Moldovei. Gerasim Episcop Romanului. Meletie Episcop Hușilor. Costaki Ghica Logof. Iordaki Canta logofet. Constantin Balș logof.

Domnul Moldovei Scarlat Calimachă, primind a-naforaua Divanului, o a comunicat Inaltei Porți, și tot-odată a dat și aģentului Austriei o copie spre respuns la stăruințele sale pentru înființarea episcopatului latinesc în Moldova. Respunsul Porții s'a

(*) Adică fără eparhii.

(**) Armeni.

comunicat Domnului prin un mechtupü al marelui Vizir, prin care se aproba cererea țerei pentru respingerea episcopului latinesc.

Intre acestea Archiereul latinesc, care fusese chirotonisit și trimis în Moldova cu titlu de „Bacoviü“ a murit. După ce la Roma și Viena s'a încredințat, că nici Inalta Pörtă nici țera nu voieșce să recunós-că petrecerea permanentă a unui episcop latinesc în Moldova, cu titlu de „al Bacăului, séü Băcăónul (Bacoviü),“ la Roma s'a chirotonisit altü episcop catholicü pentru Moldova, anonimü, adică fără titlu Bacoviensis.

Vestea despre orânduirea acestui noü episcop catholic pentru Moldova din-noü a neliniștit spiritele, și divanul țerei s'a vedut silit a se aduna, fără convocarea Domnéscă și a trata din-noü casul acesta. La 11 Martie, anul 1819 întrunindu-se clerul și boerii la Mitropolie, aü espus din-noü Domnului afacerea episcopatului catholic prin următórea anaforá:

„Pré înălțate al nostru Dómne!

În anul 1815, în luna Dekemvrie, auđind noi pentru orânduirea unui apusienescü episcop, pe carele cerea biserica apusienéscă să'lü trimiță în Moldavia, cu nume de Bacoviü, prin obștéscă a nóstră atuncea anaforá am pus înainte cele folosítóre spre oprire, că adică una ca acésta aü fost neprimită la noi pentru multele împiedecátórele priciní, care anaforá înfățișindu-se prin păzita de Dumneđeu Înălțimea ta împărătescü stăpâniri am fost mângâiați toți, încredințându-ne de singură stăpânitórea hotărîre pentru neclătită paza obiceiurilor și așeđemintelor celor din început a credinții nóstre. Acum iarăși am auđit din multe părți, că apusienéscă biserică, luând încredințare, precum se vede, că noi șcim cu adevérat, cum că n'aü stătit vre odată latinesc episcop Bacoviü (pentru că nici aü statü scaun de episcopie vre-odată în Bacău, ca unul ce iaste supus din început episco-

piei Romanului), de aceasta încredințându-se, cătră alt scopos s'aă mutat, și aă chirotonisit acum, precum auđim, alt archiereu fără numire, care vra să ăică întru tăcere : „Moldavias“, și cėre ca să-lă trimită aicea cătră noi la Iași. Acéstă nouă veste atăt aă turburat deobșteie pre toți, și aă adus întru neliniște și tagma bisericescă, pre boeri și tot norodul, încăt nici așteptând ca să luăm porunca Înălțimeii tale pentru acésta, am îndrăznit să înșciințăm prin obștească anaforă dreptățile patriei nóstre, tânguirile și în sfirșit ferbintele nóstre rugăciuni. Când s'aă supus smerită patria nóstă izvoritoriului de charu pragu a Înaltei Porți, am luat înscris făgăduința mai ales către acésta ântėiu ca credința nóstă să fie slobodă și tagma nóstă cu totul nebântuită, și trebuintă cerend să se diafendefască de cătră Măria Sa, a căria stăpănire fie vecinică. Cetim în istoria locului pe carea o avem în condice scrise de mână, că la anul 1592 Craiul Ardealului Batori Zigismond trimetind oști în Moldova, tălăhăreșce aă răpit pe Domnul de atuncea Aron Vodă, ce întru a doua Domnie domniă (carele era orânduit dela Înalta Pórtă) și ducendulă în Ardeal, iaă tăiat capul, așednd în locul lui pre alt Domnu, omu óre-care al seă cu numele Răzvan. Acest Răzvan aă adus cu sine și un episcop, nu scim cu ce nume, de care istoriseșce geograful Meletie pripuind că aă fost trimis de papa Climent al 8-lea. Decă mai înainte de a face mișcarea de resplătire Înalta Pórtă pentru desbinarea locului, auđindu-le acestea craiul Lechiei dela óre-care boeri pământeni, ce aă fost fugit acolo pentru apropiare, îndemnat de cătră pomeniții boieri, aă făcut Domnu pe Ieremia Vodă : pre carele însuși ei boerii dintre dênșii, laă alesu, și întovărășindul cu oștile sale, laă aședat în locul lui Răzvan în scaunul Moldaviei, izgoniți fiind dupė dreptate, și Răzvan, ce s'aă fost făcut

Domnă fără cuviință (carele pentru acesta nici în catalogul celor ce au domnit se arată), și episcopul său. Pe acest Ieremia Voevodă, ca pe un pământenu și cu alegerea a însuși boerilor orînduit. la u întărit și Inalta pörtă mai pe urmă, și sa u liniștit smintelele. Iar craiul de Ardél Batori Zigismond, depărtat fiind de obșteștile sale nădăjdi, scrie Papei de atunci, paraponisinduse asupra craiului de Lechie cu însuși cuvintele acestea: „că el nici ostenele cruțând, nici multe cheltuële, a u răpit Moldova din stăpânirea Otomanilor, și cu bune nădejdi se hrănea, că și pre toți supuși iar fi tras la dogmele Papei, iară craiul Lechiei, cu dinprotivă urmare a u înzădărnicit pre tôte.“ Și papa de atunci, acest feliu de scrisore primind, a u afurisit pe craiul de Lechia, dupre obiceiurile lui. Dar ore noi nu avem dreptăți să prepunem noul scopos al bisericei apusenești, că iaste pentru ca să tragă dintr'a noastră, câți ar putea din cei mai proști? Sa u cătră ce foloseșce a se trimite episcop la o eparchie nesupusă ei, și carea iaste supusă dupre cele politicesci altei împărății, și credința stăpânitoare dintru început o are pe cea a răsăritului, și dogmele cele apostolesci, și carea nici-odata a u avut latini episcopi, din început până astăzi? Dar pôte a se lua spre pildă latinescul episcop, cel ce dintr-alte părți a u venit pentru puține zile în vremea pomenitului craiu Batori Zigismond? Scrie istoria romanescă, că de multe ori a u venit monachi ai Bisericei apusenești, spre a trage la dogma lor pe lăcutorii Moldovlachiei, dar adaoge, că pururea a u fost izgoniți, alte ori cu lemne și toége omorâți fiind, iară alte ori cu petre ucigându-se. Istoria Romaniei § 442 și § 443. Cele de acest-felii alcătuitoare de rădicări de norod, și prigoniri nu le punem înainte, să nu fie, ca pre o pildă, nici îndrăznim să le dăcem în alt chip : de cât numai întru ceea ce priveșce la tulburarea buneii întocmiri, ce se păzeșce cu megie-

șitele puteri : Și am aduce și mărturie din bisericile canóne, că acest feliu de mișcare a apusenității bisericii iaste la noi totuși de tot nepriimită, și după urmare înprotivnică la iubitoriul de supuși sfat și voință a stăpânirei sale, carea privește la ocrotirea credinței nóstre. Dară pentru ca să nu prelungim spre mai mult pre cele ڃise, și să îngreuem auđu înălțimeii tale, le lăsăm de acéstă dată. Acestea dar așa aflându-se, înștiințăm cu smerenie păziteii de Dumneđu Înălțimeii tale, și prin Înălțimea ta și mult îndiliților nóstri Domni, dreptățile nóstre. Adică că pretinderisim întru durere nebântuirea credinței și a dogmeii nóstre, și cerem la acéstă ajutoriul înaltuluu Devlet, după prevelegiile nóstre din început, cucerindu-ne ferbinte, și rugându-ne, ca nici vremelnicu, nici pururelnicu, să nu fie ertată primirea unuu episcop apusanu în Moldova. Ci precum ne tânguim și pentru cele ce au apucat a se face, adică nu pré de mult abia avea o singurá capelá apusenii în Iași, și acéstă saú ertat de cátrá megieși, pentru că se întempla a merge și a veni pentru neguțitorie, și dintru ei puțină rămânea și lăcuiitori, dar însé supuși pravelelor nóstre întru cele politicești. Iar în ڃilele lui Alexandru Vodá Mavrocordat, cei ڃicu și *fugarii*, nu șcim cu ce chipuri slobodinduse, au zidit și biserică a lor, peste pravelele și dreptățile nóstre : acum ceru și episcop, iar în urmă cu trecere de vreme, întru cât óre se vor întinde, ce puind înainte ! afară de dreptățile némurilor, afară de bisericestile nóstre pravele, afară de cele pámênțești și politici. Dar noi, lăsând a cerceta politiceștile scoposuri, ca unile ce nu ni se cuvine, ne rugăm în sfârșit, ca să nu fie ertată nici-odată întrarea archiereuluu latinu în Moldova, pentru că va unelti multe necuyiințe, și va pricinui lăcuiitorilor obștească turburare și rázvrătire. 1819. Mart. 11.“

Subscriți : „ *Veniamin Mitrop. Moldov. Gerasim*

episcop Romanului. Meletie episcopo Hușului.“ Urmézá apoi subcrierile egumenilor monastirilor pămênțeșci și închinate. Tóte sub-scrierile sînt precedate de pecețile posturilor bisericeșci respective.

După clerú urmézá subcrierile boerilor divaniști :

Constantin Balșu Logofăt, Iordaki Canta Logofăt, Grigorie Sturza Logofăt, Lupul Balș vel Logofăt, Dimitrie Sturza Logofăt, Sandul Sturza Vistiernic, Iordaki Roset Visternic, Constantin Canta Visternic, Manolaki Dimaki Vornic, Dimitrie Ralet Vornic. Și cei-alți boeri Vornici, Hatmanî, Postelnici, Spătari, Banî, și de tóte stările boereșci.

Domnul Scarlat Calimachú, primind acéstă anaforá, a scrisú dupre cuprinderea eî mijlocire la Inalta Pórtă, cerénd a nu se admite cererea Austriei, de a se stabili episcop papistășesc în Moldova. Pórtă cunoscénd însemnătatea politică a acesteî mijlociri s'a grăbit a o aproba și a respunde Domnului prin următoritul hatîșerifú imperial :

„Osebitule între Magistanîi seminției lui Mesie, acum Domnule al Moldaviei, Calimahú-zadé Scarlate Vodă, sfîrșiturile tale să fie ogurlii! După ce va ajunge porunca mea cea împărătéscă, și se va face cunoscut, că în Memleketul Moldaviei s'aú socotit din partea Elciului austriacesc a se rânduî episcop latin, începătoriú legii latineșci, cu nume de Baco-viú, și la anul = 231 = agentul austriacescú, ce se aflá în Iași, aú făcut acéstă cerere, aú arătat'o Mitropolitului Moldaviei, episcopilor și celor ânteiú boeri, și aú respuns, că a ședeá în Moldova episcop latin iaste în protiva vechilor obiceiuri a pămêntului, și cu totul nepotrivit legii și nepriimit pămênturilor, și de pagubă și de vătămare, și în céle din lăuntru și în cele dinafară. De aceea agentului austriacescú s'aú dat copie după tacrirul Mitropolitului, episcopilor și celor ântei boeri ai Moldaviei, și alta talmăcinduse saú trimis la înaltul Devlet. Și după cuprinderea sfântului împărătescului meu hat-hu-

maiū, s'aū dat respuns Elciului austriacescū, ce se află în cetatea înaltului meu scaun, că în pricina acésta, de ne va pomeni, nu se va face musadea, ci se va da respuns precum cere pricina. Cum și din partea agentului de se va face vre o cerere în acéstă pricină să i se dea respuns pe chipul cuviincios, că nu va fi primit, după cuprinderea triméseii ție cărți a lui Șadir Azim. Și Elciului austriacescū, ce se află la înalta mea Pórtă, i s'aū făcut acum cunoscute cărțile, ce s'aū trimis din partea ta, după ce ți saū trimis mai înainte cartea marelui Șadir Azim, că de va mai pomeni pentru pricina arătată, nu i se va da musadea. Apoi prin acele cărți trimise de tine se cuprinde, că latinescul episcop aū venit la Iași cu chip necunoscut, avēnd numai cinste de a fi episcop, și după puține luni aū murit. Și auđindū Mitropolitul Moldaviei, episcopii și cei ântēi boeri, că *saū rânduīt din partea Austriei* alt episcop, în locul celui mort, și se trâmite în Moldova, aū trimis magzar cu peceți, cerēnd a se depărta și a se opri venirea lui, ca o pricinuitoare de multe kederuri și smintele. Carrea după ce aū ajuns la înalta mea pórtă, saū dat respuns Elciului austriacesc, ce șede în Țarigrad, ca să nu vie episcop în Moldova, ci să se opréscă. Și spre acésta saū dat și înalta împărătésca mea poruncă, că de vreme ce în sfintele trataturi nu se cuprinde a șede episcopū latinescū în Moldova, să se opréscă venirea lui și șederea. Și de vreme ce pricinuește smintelă, și mai ales vėtămare, turburare și nemulțămire raialii, de aceea și acum se dă al meu împărătescū hatișerif. Și saū đis celui de aici austriacescū Elciū, că de acum înainte, de va mai pomeni pentru acéstă pricină, nu va fi ascultat, ci se va urma după chipul ce s'aū respuns mai înainte. De aceea s'aū dat acéstă a mea împărătésca poroncă, și după ce te veī pliroforisi de pricină, de se va mai face vre o cerere din partea agentului austri-

acescū, ce se află acolo, vei urma după răspunsul ce ți saū dat mai înainte și să te îngrijesci, și să te silescă cu frumos chipū a se opri. Pentru acésta saū dat acéstă înaltă poroncă, și cum va ajunge, vei urma precum ți se porunceșce, dând cinste sfântului semnū. Scrisusaū pe la sfârșitul lunei gemazil achâr anul 1234.“

Politica Austriacă însē și după acest al doilea refusū, nu s'a lăsat de planul înființării episcopatului latinesc în Moldova; însē sub altă formă : de episcopū visitatoriū; érá nu sub forma : de episcop permanent. Spre acest sfârșit ea a lucrat mai ântâiū pentru resturnarea Domnului Scarlat, și înlocuirea lui cu Michail Suțul, cređēnd că cu schimbarea Domnului se va schimba și politica țerei în privire către episcopatul latinesc.

Noul episcop latinesc, anume Philipū Paroni, chirotonit la Roma cu titlu de „episcop d'Yloan“ se dusese mai ântēiū la Constantinopol, unde prin stăruința ambasadorului austriac își dobândise un firman carele îl autorisa a veni în Moldova pentru afacerile sale sub-numire de „Monseigneur Philippe Paroni Ecclesiastico,“ El se află în Moldova încă din luna lui Iunie, în calitate de *episcop visitor*. În țéră însē se șcia, că acest episcop fusese chirotonit anume pentru Moldova, și ca să petrecă aici, deși în arētare el voia a fi luat numai ca visitor vremelicū. De aceea el fu oprit a exercita episcopatul. Agentul Austriei, Iosef Raab, la 17 August, anul 1819, a adresatū noului Domnū următórea notă în limba francesă :

„Monseigneurul Jean Philippe Paroni, episcop d'Yloan, visitor, apostolic venind dela Constantinopole cu firmanul aici alăturat, sub denumirea de „Monseigneurul Filipū Paroni Ecclesiasticū, pentru afacerile séle,“ se află aici dela 18 Iuniū 1819.

Afacerile unui episcop visitoriū nu pot să fie

nici de cum altele, decât de a vizita bisericile diecezei, a cerceta ordinea, buna regulă în parohii, a hotărî asupra óre căror puncte de contestațiune între păstoriții săi, a administra sfintele sacramente, a da confirmațiunea (*) preservată episcopilor; acest sacrament la catholicii romani nu se dá împreună cu botezul, ci tocmai după câți-va ani, și a face misele (**) în zilele hotărâte pentru sevârșirea lor.

Cumcă episcopi visitatori tot-dé-ună au venit în Moldova, că ei au exercitat aici funcțiunile lor, că n'au fost nici-o-dată împedecați, neliniștiți, séu oropsiți, este un fapt pre carele tot clerul din Iași și Domni magnafii ai țerei l'au confirmat înscris cătră Inalta Pórtă, și de pre care sub-scisul agent al Majestății tale imperiale regale apostolice a avut onórea a supune Înălțimei Vóstre o traducere. Acésta s'a practicat așa din timpul predecesorului Înălțimei Vóstre, și totul ar fi fost terminat, decă n'ar fi fost supra-venit mórtea episcopului Berardi.

Acum, când Monseigneurul Paroni episcop visitatoriú voiesce în virtutea firmanului seú a pune în ordine afacerile sale, care nu sînt și nu pot fi decât afacerile mai sus arătate, și pentru exercitarea căroro el cere învoire, el este împedecat întrucésta. Fiind-că funcțiunile sale se sevêrșescú numai în lăuntrul bisericelor catholice-romane ei nici odată n'au fost împedecați în exercițiul cultului lor, religia catholică-romană fiind tolerată în Moldova ca în tóte cele-lalte provincii othomane, s'ar putea nașce neorânduiele, decă s'ar opri catholicilor de ași primi sacramentele dupe liberul exercițiú al religiunii lor. Sub-semnatul agent al Majestății sale, imperiale al Austriei, protegiând, *din ordinú*, religiunea catholică și bisericile de ritul acesta în Moldavia, are onóre de a ruga pre Înălțimea Vóstră de a permite

(*) Ungerea cu mirú.

(**) Liturgiile.

Monseigneurului episcop Paroni de a esercita aface-
rile sale în bisericile sale, de a nu i se pune obsta-
cole la acésta și a încunosciița cât mai curând pre
sub-scrisul de hotărârea sa, spre a informa de a-
césta pre Monseigneurul episcop visitor Paroni.

Avênd onórea a oferi Înălțimeii Vóstre omagie
cele mai înalte și mai distinse considerațiuni. „Sub-
scris : *Iosephe Raab.*“

Domnul Suțu primind nota agentului austriac,
prin órdinul seú dela 17 August a convocat Diva-
nul țerei, căruia i-a trimis acéstă notă spre deli-
berare și hotărîre. Órdinul Domnesc sună ast-feliú :

„*Noi Michaiú Grigorie Suțul, cu mila lui Dumne-
deú Domnú țerei Moldovei.*“

*Préosfinția ta părinte Mitropolit,
Iubitorilor de Dumneđeú episcopi,*

I toți preosfințiții Archiereii împreună cu toți pré-
cuvioșii Archimandriți și Igumeni a sfintelor monas-
tiri, ce ve aflați aice în orașul Iași,

Cinstiți și credincioși boierii Domniei mele, Dum-
névóstră halea și proini veliți boeri ai divanului pá-
mêntescú.

Cinstit K. K. agent Raab prin nota ce a dat că-
tră Domnia mea, care se alăturézá aicea, aú făcut ce-
rere întru a se slobozi catholo-romaicescului episcop
întru lucrarea celor ce se ating de chemarea sa, după
cum mai pre larg pliroforie veți lua din însuși înso-
țita notă. Pentru care poruncim, ca Sâmbătă la 28
a curgétórei lunii neapêrat adunându-ve la S-ta Mi-
tropolie, veți cerceta atât firmanurile ce s'aú dat în
priciní ca acestea, cât și anaforalele ce s'aú făcut, a
cărora înțelegere potrivindu-o cu cuprinderea notei
aceștia, prin anaforá închipuitoare socotiniți Préos-
finției Vóstre, și a Dumnévóstră, prin care să putem

da un răspuns hotărâtoriu aceștii note, să avem șci-re, poruncim Domnia mea D-lui Vel-vornicū de A-prodi, ca Domnēscă nōstră țădula acēsta să'și aibă urmare și lucrare ei întocma și pre deplină 1820. Aug. 17.

Agentul austriac, după ce s'a informat de ordinul Domnesc pentru convocarea Divanului în cestiunea episcopului latinesc, a adresat și Mitropolitului Veniamin o scrisóre, în carea el a espus tóte temciurile, prin care credea a îndupleca divanul în favórea cererii sale. Reproducem aici și acēstă scrisóre :

*„Cătră Înalt préosfințitul Mitropolit a țerei Moldaviei
Kyriu Kyriu Veniamin.*

Luând eū gios iscălitul Kesaro-kräescū agent, în-științare, că după o țădulă domnēscă, ce s'au dat, este poroncit ca să se adune D-lor Veliții boeri la 28 a lunēi acēstia august, și în obștescul sfat să'și dea socotința Dumilor-sale în pricina episcopului romano-catholicescū, care se află acum aici, adică de póte el aice în Moldova să boteze, să miruēscă, să cunune, să îngrópe, și câte altele se atinge de kie-marea sa? — înmī eū voe a înfățoșa Eminenției Vóstre urmátóarele observații în pricina acēsta, spre a Eminenției Vóstre de bine-voitóre luare-aminte și înțeleptă critică; ca unul ce din poronca pré înălțatului împērat și pré milostivului meū stēpânū, *sint însērcinat și cu protecția bisericeii romano-catholicescē în pământul acesta.*

1. Tóte mărturisirile credinții, care se sufără prin țerile marii Europe, mai ales în Rosia, aū pe lângă preoții, duhovnicii trebuincioși, și episcopii lor, spre sevêrsirea celor mai înalte duhovnicescē lucrări ale dogmei lor, d. p. mirul, preoția etc. Așa videm, că în mijlocul romano-catholicescilor țeri a împērației Austriei și a pravoslavnicei Rosiei, se află, osebit de

episcopii legii stăpânitoare, și episcopii grecești, romano-catholicești, arminești și luterănești, fără a se stinghii cea dominantă mărturisire-creдинței a pământului cât de puțin.

2. Domni și Archiepiscopii Moldaviei după despărțirea bisericilor, n'au încetat a suferi, ca să se așeze aice în pământul Moldovii catholici, Luterani și Jidovi, și din poroncile ale Domnilor dintr'a cea vreme se vede, că catholico-romanii tot-dé-una au avut episcopii lor suferiți de cătră. oblăduire și ritusul pământesc.

3. Asemenea se vede și în ziua de astăzi, că Ovreii, a căroră nemişcă, după cuvântul Domnului nostru Iisus Christos, până la sfârșitul lumii n'au să se stingă, au rabini și hahambași lor în totă țara, și fiind ei suferiți numai cuvântul și porunca Domnului se împlinește, apoi fi vor Jidovii mai îngăduiți de cât noi?

4. Norodul catholico-roman în țara acesta se sue la 40,000 suflete (*), și mai toți sînt supuși Inaltei Porți othomanești și birnici. Dacă dar Domnul și Mântuitorul nostru poruncește, ca Jidovii, cari nu 'lă credă, să fie răbdați, cu cât mai mult se cade, ca mărturisitorii Sfinției sale, macar că de altă formă, să fie suferiți și să aibă păstorii și archiepiscopii lor trebuincioși, spre a lor povață și învățatură spre fapte creștinești.

5. Episcopul catholico-roman are să privighieze și să caute numai la cele ce se ating de disciplina și orânduela ritului lor, sêvêrsind și cele mai înalte taine ale lor, fără a se amestecă la cele ce sînt a pământului, sau a *pretendarisi împărțășire de driturile și privilegiile archiepiscopilor pămîntești, socotindu-se întru această privire și el ca și cei mulți episcopi fără eparchie.*

Aceste sînt luările aminte, care le înfătoșeză Emi-

(*) Cifra esagerată pentru timpul acela. Numărul total al catholicilor abia în zilele noastre, în totă România este de 45,152. (Almanach. Cultelor pe an. 1868).

nenției Vóstre, spre milostivă chibzuire, și sînt bine încredințat, că strălucitóarele svoístve (*) a duchului Eminenției Vóstre, cu care v'aú împodobit pronia dumneedească, nu se vor trece supt tăcere, netrecând cu vederea și pe pré *Inălțatul Impērat protectorul bisericeii catholico-romane în țara acésta*; și fiind îndatorit a arētá și la mai înaltele locuri urmarea ce se va face, rog pe Eminenția Vóstră, ca să aib răspuns pe aceste observații ale mele, fiind al Eminenției Vóstre pré plecată slugă. (Subscrisă) : *Ioseph Raab* Agent de sa Majesté I. A, et cet. en Moldavie. în Eși la 5. Sept. (**) 1820.

La ziua însemnată prin ordinul domnesc s'a întrunit la Mitropolie un Divan estra-ordinariu, compus din 12 Membri ai Clerului înalt, cu Mitropolitul și Episcopii în frunte, din un număr peste 30 boeri. Resultatul deliberării acestui divan s'a adus la cunoștința Domnului prin anaforaua următoare :

Prea Înălțate Dómne !

În urmarea Domneștii țidule din 17 a lunei trecute august, alcătuiinduse la sfânta Mitropolie a țării obștéscă adunare a cinului bisericesc și politicesc, întocma după cuprinderea luminatăi poronci a Înălțimii tale, aú pătrunsă cu bună luare aminte dogmaticésca punere înainte prin notă de cătră D-lui K : K : Împărătescul agent, atingătoare de cel ântăi punct bisericesc a pravoslavnicilor pământenilor moldoveni, pentru un episcop apusienesc, numindul Catholoromaicesc, cerënd pentru dânsul slobodă voe la lucrările, ce se atingă de datorile chemărei sale, și cetind mai ântăi nota din cuvânt în cuvânt, am vedut că ceririle sînt, ca acest cu chemarea de episcop să aibă a cerceta bisericile catholicesci, ce

(*) Insușiri.

(**) Calendarium grigorian.

sînt în cuprinsul oblănduirii sale (adecă în Moldavia) a îndrepta bunele rîndueale în popoarele sale, a hotărâ cîntâmplătoarele pricinî între oile păstoriei sale, a sluji taînele „adică mirul, și a face ungere sau chrisma, care se dice că este la dînșii datoriea unui episcop, și care la credința catholicescă nu se face odată cu botesul, ci după trecerea de câți-va anî a aceluî ce vine în lume, însfârșit și ca să slujască formalnicu episcopul în ȕilele prasnicilor.

Din acêsta lesne să înțelege, că puterea cuvêntului este, de a se legiui în Principatul acesta formalcescul păstoru a credinței catholicești, și acesta se aibă de acum protecția cé din poruncă, care arată D-luî Agentulū că s'aũ rînduit a o păzi pentru bisericile catholicești din Moldavia.

Prea Înălțate Dómne! prin stălpirea ochilor noștri asupra acestei note a cînstitului agent am vêdut douë nouë isvodiri privitoare; una de a dobândi formalnic păstoriu în Patria nóstră și cea dealdoilea de a resuna formalnica protecție a Agenției pentru bisericile apusenești din Moldavia. Amândouë împingeri aspre, și isvodiri neașteptate într'o eparchie, carea aũ păzitu până acum ființa sa prin „hărăzitele pronomii din învechime de cătră prea puternica Impărăție, și cel mai întăi articol a pronomilor celor mai scumpe este păzirea cea fără de nici obăntuire a legii și a bisericilor nóstre, care acest haru cu statornicie l'am văduț rāvārsinduse de cătră prea puternica și hrănitórea Impărăție. Înțārit prin tóte vrednicile de cuvînța hatisherifuri, după care se închide toată toleranța dogmaticescă, a altor streine închinări, și pe acêstă temelie nădăjduim a lăsa și pe urmașii noștrii spre mângâerea cea deseavārsită. Pentru acêsta, dar, împlinindū porunca Înălțimei tale, facem aicea o prescriere în scurtu pentru ispitele, câte după vreme aũ făcut apusenii bisericești case pótă a fi păstori încă de cândū nu

era împământul acesta oi de a bisericeii catholicești, și începim de la un vacu necunoscut, găsinduse pin Istoriile vechi ellinești, că mai înainte de închinarea supunerei Țerei la prea Înalta Poartă, în vremi neaședate și răsvrătitoare, și înnăvălirile neamurilor megieșite, de aș și cercatù biserica apusienescă a trimite păstorii în Moldaviea spre înmulțirea oilor sale, prin tragerea la dogmele lor pe moldovenii de atuncea, însă nu aș putut ajunge la pravețul lor, fiind isgoniți cu pietre și cu lemne, și unii dintr'nsii și uciși de cătră norodul pravoslavnicù, „acéstă întâmplare, fără de îndoire, se înțelege că nu slujește de pildă că aș fost latinii păstorii în patria noastră“. După acéstă apoi este și ephi a Istoriei pământului, care arată, că după ce aș intrat pământul nostru în stăpânirea prea puternicii Impărății la anul 1592 : un Kraiù al Ardélului anume : Bator Sigismont, trimițind oști în Moldavia, silnicește aș răpit pe cel de atuncea Domnù *Aron Vodă*, pre carele prea Înalta Poartă avea rânduit stăpânitoriu Țerii întru a doua Domnie a sa, și ducândul în Ardél iaș rîdicat viața prin tăerea capului, rânduind numitul Kraiù, pe unul anume : *Rasvan* om al sêu, pentru a fi domnù Moldaviei, acest *Rasvan* aș adus cu sine și pe un episcop latinescù, nu știm sub ce nume de eparchie, pentru carele Istoricii pământești, și Meletie scriitorul Geografiei a vremei aceea facù pomenire, că ar fi fost trimis episcop de cătră papa Romei Climent al 8-lea. Intr'acést chipù dar, nu după trecere de multă vreme, și mai înainte de aface prea puternica Impărăție răsplătire călcării acelu *Bator* Kraiul Ardélului, însciințându-se de întâmplarea Moldaviei Kraiul Leșescù prin arătarea boerilor pământenii, ce aș fost fugit spre scăpare în megieșita țară leșască, aș numit cu primirea acelor boeri pământenii de atuncea Domnù pe un Ierimie Voevod : pe carele cu oști leșeșci l'aș trimis în Moldavia, isgonind pe

Rasvan omul Craiului Batoru, împreună cu toți ai săi, iar pré puternica Impărăție gășind cu cuvîntă alegerea lui Ierimiea Vodă, din pămîntenî, l'aŭ întărit întru Domnia Țerii, atuncea Craiul Ardealului Bator aŭ pornit jalba sa cătră Papa Romei cel din vremea aceea, asupra Craiului Leșescŭ arătând că el necruțînd, nici cheltuială, nici ostenelă aŭ răpit Țara Moldovei, din stăpînirea prea Inaltei Porți, sub cea mai bună nădejde că pre toți locuitorii țerii ar fi putut ai trage la dogmele apuseneșci, iar Craiul leșescŭ cu împotriva sa urmare aŭ înzădărnicit lucrarea sa cea râvnitoare cătră lege, drept aceea și Papa tulburându-se, aŭ anathematisit pe Craiul țerei leșești pentru împedecarea ce aŭ făcut, iată dar și al doilea întemplantare, carea nu numai că nu pôte sluji drept pildă bisericeii apusenești, dar încă este ca un prilejŭ pămîntenilor Moldaviei pentru descoperirea mrejiilor legii, și pentru îngrijirea cea pururea despre dênsele. Numai rămâne altă epochi după acéstă silnică întemplantare de vre-un episcop saŭ păstorŭ latinescŭ, în țara nóstră, și aceea ce se pomeneste prin notă, că se pôte mărturisi de cătră pămîntenî, că trecători episcopi ar fi fost, iar nu șezători, pentru care se face pomenire și prin anaforaua din partea pămîntului; nu are alt temeiŭ, de cât că în vremea oștirilor trecute, când era în pămîntul nostru oștile altor stăpîniri, saŭ întemplantat trecători episcopi saŭ Archierei latinești din țara leșască uniă, și alții din partea țerei Ungureșci, saŭ pentru trecere, saŭ pentru particularnice trebuinți cu ocârmuitorii oștenești, însê ne arătați de păstorî latinești, ne numiți nici de însuși cei mai mari a oștilor, saŭ ocârmuitorii streini vremelnicești și într'un cuvînt precum aŭ venit nenumiți așa s'aŭ făcut și neveduți fără de nici o formalita a ființii lor, și iată că nici acéstă al treilea epochi, nu pôte sluji spre pildă temelnică, iar în vremea de pace de ar fi fost, fără de îndoire prin fir-

man s'ar fi arătat numirea și rânduirea sa, și s'ar afla și în analurile Impărăției trecută. Să arătăm acum, și cea de față aducere aminte a acestor ce trăim, că am vădut cu okii, întru o curgere acum de șase-deci ani, că în cuprinsul Moldovei, nu au fost episcop sau Archiereu apusenesc, cu ore-care numire, sau ședere multă, sau puțină în pace, și împlinitore desevșirei bisericesti, fără de cât am vădut preoți pe la satele latinești din țară, și la o capelă apusienescă din Iași, cu slobodă voe făcută ântâiu, și capelă numită, iar în anul Domniei Domnului Alexandru Mavrocordat, ce au prebegit în Rossia, fără de știința pământenilor prifăcută capela în zidire de biserică de piatră, acești preoți apusenești, viind chirotonisiți de piste hotar, sevșșia tôte ale dogmelor latinești și câți trăsesc din ómenii lipiți la acéstă credință numai de câtră acei preoți sau botezat, și sau uns, și sau cununat, și sau îngropat morții lor, toți însă și preoții, și cei de prin sate nu arată altă formalnică protecție de câtă acea pământescă, dar acum cu patru ani mai înainte peste tótă nădejdea Dumnealui Agentul K : Kräeștii Impărății au arătat măriei sale Domnului Scarlat Calimach procatohului Înălțimeii tale, că sau găsit cu cale de câtră acéstă Înaltă curte, a se rându și a se trimite la Moldova, un episcop supt nume de Bacovi, ca un începătoriu a legei lăcuiitorilor latini din țară, după care ne nădăduită arătare, măria sa cercetând cinul bisericesc și politicesc au priimit și anafora obștescă, că, ființa, și șiderea în Moldavia a unui episcop latin iaste înprotiva obiceiurilor pământului, și nepriimită de câtră pravoslavnicii lăcuiitori de aicea, și ca un lucru și pricinuitori întru cele din lăuntru, și întru cele de afară de multe feluri de zătigniri, nu póte a fi de mulțemire supușilor, și înălțimea sa trimițind acea anaforă la prea Înalta Pórtă, cu adăugirea talmăcirilor nepriincióselor împrejurări, și aducându-se la

pragulă prea puternicii Impărației saă arătat nouă de cătră Înălțimea sa spre răspunsă prea Înaltul meh-tup a prea Înălțatului Visiriū, după cuprinderea vrednicului de cuviință Impărătescului hată, adică, că, de se va face la Țarigradū, vre-o cerere pentru acăsta, se va da răspunsul cuviinciosă Ministrului Curței pentru ne priimirea acesteii împliniri, iară de se va mai face aice din partea Agenției iarăși poftitorea cerere, să se dea răspunsul că nu se pôte primi. Întru mijlocirea vremei, după ce s'aă priimit și mehtupul prea Înălțatului Visiriū, saă arătat în Iași un episcop latinū, ȃicând că este supt nume de Bacoviū, însă în vremea șederei sale aă fost necunoscut, nenumit fără a se cunoște asupra sa rangul de episcopū, și fără a fi întâlnit de măria sa procatohul Înălțimei tale, carele după căte-va lună aă și murit, și contenind cu totul vorba rânduiri altui Episcop cu cătă-va vreme mai înainte de mazilia procatohului măriei tale, iarăși s'aă făcut arătare cimului bisericescū și politicescū a pământului că este să se rânduésca și să se trimită din partea K : Krăescū unū episcop latinū, atuncea iarăși prin anaforaua obștésca, cătră Înălțimea sa la anul 1819 : Decembre = saă arătat căte pot să se întimple prin acăstă necanonisită, și neobicnuită atingere a bisericeștilor luări aminte, rugându-se tótă obștea pentru oprirea acestui episcopū, și prin ferman Impărătescū statornicie preveleghiilor pământești, ne fiind nici pildă a ședei în Moldavia un asemenea păstoriū latinū, și Înălțimea sa trimetind anaforauă obștiei la prea puternica Impărăție, după cuprinderea vrednicului de închinăciune hată, saă datū și prea Înaltul fermanū, însemnat la anul othomanicescū 1234, cătră lumina lui Gemageil achîr; întru care după ce se cuprind cele ce mai înainte s'aă întimplat, apoi se poruncește în sfârșit prin aceste cuvinte, că, „De vreme ce s'aă cunoscutū, că șederea unui asemenea episcopū latin

„în Moldavia, este fără de nici o asemănare de vre
 „o pildă, și de vreme că nici în aședările pământului
 „nu se cuprinde anume, și de vreme că este în multe
 „chipuri pricinuitoare de nepriință, și preste tóte
 „aducátore de turburare bunei liniștirii a raielelor,
 „apoi, după cuprinderea împărătescului hatü. dacă
 „Elciul Austriei din Tarigrad va mai adauge cerere
 „pentru acéstă pricină, acea cerere nu va fi acolo
 „primită, și asemenea să i se dee respunsü și agenței
 „aici pentru neprimire, precum s'aü datü și mai
 „înainte, urmânduse tóte prin toată păzirea cuvi-
 „inții.“

Prea Înălțate Dómne! acest vrednicü de cuviință
 Impărătescü fermanü întărit pe temelia Impărătes-
 cului hatü, procatohul Înălțimeii tale dândul la sfânta
 Mitropolie, iată se aduce înaintea înaltei socotinți
 a Măriei tale, și mai cu osebită râvnitoare, și cu du-
 rere rugăciune întindemü acum glasurile nóstre la
 pragulü Impărăteștii îndurări, prin Domnéscă și pă-
 rintésca mijlocire a înălțimeii tale, deșteptându-ne
 și mai mult întru neodihná, din grăbirea și din cu-
 prinderea notiü cinstitei Agenții, că supt numire de
 un Episcopü se formalicește păstoriü apusienescü
 în patrie, și acela întărit de protecție, și în urmă
 întru adăugire înălțatü la cea mai mare forma-
 lita a slujbelor, a privigherii, a păstoriei, apoi se face
 călcare celor întâiü aședări a pământului întru ale
 legei, fiind acésta înprotivă după canónele Bisericești,
 și se face strămutare celor date Impărătești hrănitóre
 pronomii prin hatșerifurü, lăsând de a dice că întru
 ale legii, la care nu am fost atinși nici într'o vreme,
 se vadă norodul isvodire noué și închipuire de păsto-
 rie, poate și unii din acei proști plugari, alunecânduse
 să se întâmple prigonire și tulburare. Dar oare nu
 este deluat aminte și de socotit arătarea ce face Dum-
 nealü Agentulü prin o particularnică scrisóre a D. séle
 cătră Preosfințitul Mitropolitü, carea saü pusü înaintea

înaltei socotinți a Înălțimei tale cum că sînt patru-
 decî mii suflete alcătuiți în sistema credinței apusi-
 enești locuitori în Moldavia, când apoi acest număr
 întru adăogire sporind, și pe lângă preoții lor se va
 întări și păstoriu isvodit din nou, și se vor înputernici
 și cu protectia agenției, de odată acum întru cele
 bisericești, căți ore nu se vor lipi ca să nădăjduescă
 și întru cele politicești și se peardă credința cea pra-
 voslavnică și dominantă a sa covârșire din vechiu întă-
 rită. De acésta sîntem bine nădăjduiți că nu numai
 nesmintite se vor păzi pronomiile care, prea puternica
 hrănitórea noastră Impărăție niaū dăruit din învechi-
 me, dar încă și a ne păzi întru ocrotire, căci de obște,
 este nepriimită cea mai puțină ședere și numire unu
 asemenea Episcopu, avēnd apusenii preoții lor, și
 capelele cele prin voe și slobozenia ocârmuirei pă-
 mîntești, precum aū și pravoslavnicii în staturile
 Evropei, fără nici o smintire acelor învechite legiuri
 cătră dînșii, dar nici adăogire, și acéstă ședere de doi
 anî acum a acestu numit de dînșii Episcopu, pre
 carele însuși fermanul Impărătescū ce alū are în
 mânele sale nici de cum nu' lū numește Episcopu, de
 cătū : Filipū Paroni Bisericescū trecătoriū pentru a
 sale trebuinți, să contenească, ca să ridice cu mergerea
 sa întru ale sale, neodihna ce aū pricinuit unu norodū,
 care are de cea întăi mângîiere slobozenia legei prin
 ocrotirea ei din partea prea puternice și hrănitórei
 Impărății, ca să scăpămū și de grija turburării obștești
 întru acest dogmaticescū punctū, precum însuși înalta
 înțelepciune a măriei tale cu ochii cei patrunzători
 o privește. 1820.

A Înălțimei tale
 smeriți cătră Dumneșeu rugători.

(p) (*) *Veniamin Mitropol. Modlaviei.*

Gerasim Episcop Romanului.

(p) *Meletie Episcop Hușului.*

(*) Înaintea iscăliturilor sunt puse pecetele.

(p) *Al Sardiiei Nictarie.* (p) *Grigoriu Irinopoleos, Inochentie Iliopoleos;* (p) *Daniil Archimandr. al Hangulu;* (p) *Al Monastirei Galata Archimandr. Partenie; Iosaf Archimandr. Frumosei; Grigorie Archimandr. Sf. Sava. Ilarie Archimandr. și Starițu Sfințelor Mănăstiri Neamțul și Secul; Timoteiu Archimandr. și Starițu Sf. M-rei Slatina.*

Pre

plecate

slugi

Constantin Balșu Logofătă; Iordachi Canta Logofetă; Grigore Sturza Logofetă; Dimitrie Sturza vel Logofetă; Iordachi Ruset vel Visternic; Răducanu Roset Hatman; Ralet vel Vornic; Vasile Roset Hatman; Constantin Catargiu vel Vorinic; Grigore Ghica Vornic; Iancul Miclescul Vornic; Mihail Sturza Vornic; Alecu Canta vel Vornic; Drucachi Roset vel Vornic; Șarban Negel Vornic;

Maî urmează încă alte 15 subscrieri nediscifrabile ale boerilor.

Din această anaforă se vede, că Domnul și această dată a dat agentului austriac respuns negativ în afacerea lăcuinței permanente în țeră a unui episcop catholică. Tot ast-feliu de respuns se înțelege dela sine că a dat și Mitropolitul Veniamin la scrisoarea agentului austriac, citată mai sus.

Cu tótă opunerea de a se recunósce formal de guvernă esistența în țeră a episcopului latinesc, nici chiar cu titlu de episcop visitor, episcopul Paroni a remas în țară până în primăvara anului 1826, profitând de turburările ce aũ urmat în Moldova din cauza revoluțiunei grecești, și sub protecția austriacă. Atunci Paroni, stremutat fiind în alt post, în locul lui s'a trimis un altul, fără a înșciința ocârmuirea, nici a i cere autorizare, știind din experiență, că nu o va dobândi. Dar acest nou rânduit episcop latinesc la Iași, a murit după trei luni de zile dela

sosirea sa. Acésta conduită de impunere a bisericeii romano-catholice, în anul 1826, din-noú a alarmat autoritățile țerei, și întrunindu-se în adunare obștească din-noú aú supus Domnului Ión Sturza, tot istoricul episcopatului latinesc din Moldova, și aú cerut din-noú nepermiterea înființerei unei asemenea instituțiuni. Dăm aici și acésta ultimă anaforă, în cestiunea acésta. Ea pórtă dată 1826, Agust 25 :

Pré Înălțate Dómne!

În multe vremi și în multe kipuri cercându-se biserica apusienéscă a'și lăți păstoria sa într'acésta pravoslavnică țară a Moldaviei, n'aú putut a'și împlini voința. Pentru că moșii și strămoșii noștrii tari fiind în credința cu râvnă herbinte, cu statornică osêrdie n'aú îngăduit nici într'unú kipú, precum din istorii și din létopisețile țerei se mărturisésece. Că în vrémele cele vekí, și între năvălirile némurilor megieșite, biserica apusienéscă găsind prilejü înlesniciosü, și silindu-se a'și înmulți numărul celor de o dogmă, aú trimis propoveduitorii aici în Moldavia, să învețe pre Moldovenii legea latinéscă, însé n'aú ajunsü la pravățul lorü, unii gonindu-se cu pietre, și cu bătăi peste hotarü, și alții omorându-se de cătră norodulü pravoslavnicilor. Și acésta aú fost cea dintăi cercare.

Apoi, precum arată istoria pămêntului, după ce patria noastră aú intrat supt apărătorea stăpânire a pré puternicii împărății, la anul 1592 : unú Craiü alü Ardélului anume Bator Zigismund trimițînd oști în Moldavia aú robit pre cel de atunci Domnú Aron Vodă, fiind rânduít de prea înalta Pórtă într'adoua Dómnie și ducêndulü în Ardealü iaú ridicat viața cu tăierea capului. Atunci numitul Craiü rânduind Domnú Moldaviei pre unú omü alü seü anume Răzvanü, acesta aú adus cu sineși unü episcop latinesc,

nu șcim cu care nume de eparchiă, de carele pomenesc și istoricii pământeni, și Meletie scriitorul Geographiei acei vremi dicând că, Climent al 8-lea papa Romei au fost trimis un episcop latin în Moldavia pe acea vreme. Inse Craiul leșesc din arătările boerilor ce era fugiți acolo spre scăpare, înștiințându-se de întâmplările Moldaviei, au trimis Domnă prin alegirea acelor boeri pre un Ieremia Vodă cu oști leșeci, și gonind pre Răzvană cu toți omenii săi din țeră, prea puternica împărăția au găsit de cuviință, și au întărit în scaunul Domniei pe numitul Ieremia Vodă. Și într'acest kipă au lipsit și episcopul latinesc. Atunci Craiul Ardélului Batori au pornit jalobă către Papa Romei împotriva Craiului leșesc, arătând că el necruțând vre o keltuélă sau osteneală, stăpânise Moldavia întru cele mai mari nădejdi că ar fi putut trage la dogmele apusieneșci pre toți lăcuiitorii țerei, dar Craiul leșesc cu a sa împotivire i-au făcut zădarnic lucrarea cea răvnițore, de care Papa oțerându-se au dat anathemă pre Craiul Lechiei pentru împedecarea ce au făcut. Și acesta au fost a doa cercare.

De la această apochă nu se mai pomenesc că ar fi mai stătat vreodată episcop latinesc în pământul acesta, decât numai pe la satele latinesci din țară și la o capelă a lor de aici din Iași, făcută întâiași dată próstă, și capelă numită, era numai popi rânduți, și așa au stătat până în zilele Domnului Alexandru Mavrocordat, ce au pribegit în Rosia. Când fără slobodnia și priimirea pământenilor, acea capelă sau prefăcut în biserică de pétră, la care vinea după obiceiunța cea din început popi latinesci chirotonisiți piste hotarū ași sevêrși slujba dogmelor lor. Și câți streini de această credință latinescă viețuesc aici se botezá, se cununá, și se îngropá de acei popi, érá altă protecție nici cei de aici dela capelă, nici cei de prin sate nu avea, decât acea pă-

mântescă. Érá la anul 1816, în ȕilele Domnului Calimachü, D-luî agentul austriecescü aü arétat numitulü Domnú, cá curtea austriecescá aü gásit cu cale a rándui, și a trimite la Moldavia unü episcopü cu nume de Bacoviü, să fie începétor și căpetenie legiü latinilor din țará. După care Mária sa întrebând pre cinul bisericescü și politicescü, s'aü făcut anaforá obștéscă cuprinđétore cá fința și șederea în Moldavia a unü episcopü latin éste cu totul împrotiva obiceiurilorü páméntului, și nu priimitá pravoslavnicilor lácuitoři de aici, ca unü lucru pricinuitořiü de multe féliuri de zeticniri, și smintele, și întru cele din launtru și întru cele din afará. Și pentru acésta nici odatá nu póte fi de mulțámirea și odihna supușilorü. Și înălțimea sa acea anaforá trimițindu-o, și înfátoșându-o la prea puternicul devlet, iaü trimis spre respunsü și slávit vezir-mechtup și vrednic de tótá încuviințarea înalt împărátescü hat, arátatoriü, cá de se va face în Țaregrad vre o cerere de episcop din partea ministrului austriecescü se va da acolo respunsul cuviincios de nepriimirea împlinirei. Iar de se va face și aici vre o mijlocire din partea agenției să se dea respunsü, cá nu se póte priimi nefind nici obiceiü, nici spre mulțámirea norodului. Dar până a veni acéstá împărátescá hotărâre, saü arátat aici unü episcop latin, ȕicéndu-se cá ar avea nume de Bacoviü. Dar în puțina vreme cât aü tráit, nu saü cunoscut asupra sa semnele de episcop, nici saü socotiț de cuviință a se priimi, și a se înfátoșa la numitul Domnú, carele după câte-va luü aü și murit. Și așa câtá-va vreme contenise cu totul vorba ránduirei altü episcopü până aprópe de mazilia numitulü Domnú, când saü auđit cá dela împărátésca cetate a Țarigradului vine alt episcop apusienescü, însé trecătoriü, érá nu ședétoriü.

Dar noi teméndune să nu ne fie acésta nu mai pricinuire, érá cu fapta să se statornicésca aici, precum

saŭ și întemplat, iarăși de isnóvă prin obștească anaforá, la anul 1819, saŭ arátat tóte câte se pot întampla din acéstă silnică încuibare a latinescului episcopŭ peste obiceiŭ, rugândune cu dinadinsul pentru oprirea venirei sale, și cerênd într'acéstă statornicirea privilegiului, ne fiind nici o pildă a ședea în Moldavia episcop litinŭ! că de arŭ fi fost obiceiŭ negreșit sar găsi rânduirea și numirea sa prin vre unŭ înalt împărătescŭ firmanŭ, și s'arŭ afla trecut în caidurile și archivele pré puternicei împărății. Și înălțimea sa trimițind și acéstă amaforá la pré puternica împărăție, pre lângă înaltulŭ hat de mai înainte, saŭ trimis și pré înalt împărătescŭ firman, însemnat la anul othomanicescŭ 1234, întru care cuprinđend curgerea celor de mai nainte, apoi în sfirșit poronceșce cu aceste cuvinte, că „de vreme ce saŭ cunoscut, că șederea unui asemenea episcopŭ „latinescŭ în Moldavia este fără de nici o asemănare „de vreo pildă și de vreme că nici în așeđemênturile „pămêntului nu se cuprinde anume, și de vreme ce este „în multe kipuri pricinuitoare de nepriință, și preste „tóte aducátore de turburare bunei liniștiri a raelilorŭ, „apoi după cuprinderea împărătescului hat (ce saŭ „đis mai sus), decă elciul Austriei din Țaregradŭ va „mai adăogi cerere pentru acéstă pricină, acea cerere acolo nu va fi primită. Și asemenea respunsŭ „să dea și agenției de aicea pentru neprimire, pre- „cum saŭ dat și mai înainte.“ Dar fiind-că apucase a sosi aicea acel episcop mai nainte de a veni pré înaltul firmanŭ, aŭ remas nestrămutat în țară, dovedind prin acéstă cugetul seŭ, că supt nume de trecător voia a se statornici în pămêntul patriei nóstre. Pentru care la anul 1820, în đilele Domnului Michailŭ Suțul, fiind-că D-lui agentul austriecescŭ prin notă aŭ înoit cerere, ca să se dea voe aceluï episcopŭ latinŭ a lucra cu slobozenie toate ale rangului seŭ, adică, a cerceta bisericele catholiceșci ce sînt

în cuprinsul oblăduirei sale din Moldavia, a îndrepta bunele rândueale în popoarale sale, a hotărî întemplantorele pricinî între oile păstoriei sale, a sluji tainele, adică mirul, și a face ungere séu chrisma. În sfîrșit a sluji cu toate semnele unui episcop în zilele praznicilor, și a se legiui în principatul acesta formaluicescul păstoriu al credinței catholicești, și să aibă de acum protecția cea din poruncă, care D-lui Agentul a aratat că saū rânduie a o păzi la bisericile catholicești din Moldova, din partea noastră iarăși prin obștéseă anafora ne-am depărtat și ne-am lepădat cu totul de primirea acestui lucru cerînd prin înălțimea sa împlinirea înaltelor haturî, și hotărîrea ce cu milostivire ni saū fost chărăzit dela prea puternicul devlet spre paza credinței nostre, și spre întărirea vekiului obiceiū, rugăndune ca să se rēdice de aici și să lipséseă. Dar nu saū pus nici într'o lucrare cererea noastră, și acel episcop a rămas statornicū până în primă-vara trecută a acestui anū, când fără de veste skimbănduse, saū ivit altul aice în Iași la capela lor. Și fără primirea Obștiei bisericești și politicești a acestei țeri a cutezat a și sluji după rânduiele lor la capela în formă episcopéseă, lucru fôrte supērator, și de smintēla pravoslavnicilor lăcuitoi, și pildă nesuferită și de mare mahnire. Inse fiind-că și acesta acum după trecere de trei luni aū murit, ca nu cum-va fără de veste să ne pomenimū cu altul rânduie dela biserica apusienéseă, ne grăbim prin acēstă a noastră obștéseă anaforă a întinde prin mijlocirea înălțimeî tale glasurile cele de rugăciune la pré înaltul pragū alū împărătescilor îndurări, să ne miluéseă cu întărirea, și înoirea hotărîrilor de mai nainte, și să poroncéseă, ca și de va îndrăzni a veni vre-unū asemenea episcop, negreșit să fie silit a se întorcee înapoi, fără a și arēta semnele cinului séu, și fără a avea slobozenie a lucra slujbele sale.

Pré Înălțate Doamne! Urmarea bisericii apusienesci iaste vrednică de băgare în samă, carea adică iar fi scoposul ași împinge până întra-tâta pe episcopul său în pământul Moldaviei, după atâte tulburări urmate în vremile trecute și după atâte împotiviri a noastră celor din viacul de acum, și însfârșit înprotiva înaltelor împărătesci hotărîri, și poronci, de cât numai că ar voi să și înmulțescă nemerniciisăi (*) într'acéstă țera prin aședare de episcop, precum se pôte înțelege kiar din nota D-sale agentului dela 1820, cătră mitropolitul țerei, prin carea arată, că aici în cuprinsul Moldaviei se află ședători patru deci mii suflete de dogma apusienescă, apoi acest nume întărindu-se prin rânduirea de episcop bisericesc, înputernicindu-se și cu protecția politică, fără îndoelă va ajunge la sfârșituri nepriincioase, și cu greū de a se disrădăcina. Pentru că mulți din Moldovenii cei proști ai satelor, întru nădejdele apărării politicești, potū alerga și a se lipi de credința lorū, și și vor pierde legea cea pravoslavnică, și strămoșască, pre carea iaste întemeetă ființa Statului stăpânirei, și întru care saū păzit până acum nevătămata datornica supunere a acești raele la pré puternicul devlet.

Noi ne rugăm, precum am fost liniștiți și nesuperați despre acésta în curgere preste două viacuri, dela Ieremia Vodă și până în zilele Domnului Calimachū, nepomenindu-se nici-de-cum de episcop latinū, așa și de acum să rămânem în pace, înduleindu-ne de paza legii noastre, și de dobândirea acestui privilegiū carele légă într'o unire și întru un cuget pre tot norodul raelelorū acestui memleket, să scăpăm de grija vătămărilor obștești, într'acéstū dogmaticescū punt, precum însuși înalta înțelepciune a Măriei tale cu okii cei pătrunđători o priveșce. 1826. Aug. 25 (**).

(*) Proseliți.

(**) Anăforalele acestea sînt transcrise într'o condică dela Mitropolia din Iași. Un esemplarū originalū de pe anaforaua reproducă la pag. 55 s'a găsit în

Resultatul opozițiunii Moldovenilor la înființarea episcopatului latinesc a fost, că Papa a părăsit pe un timp ideea de a dobândi episcopate legale, recunoscute în țară, și cu titluri din țară, ci s'a mărginit a avea, ca și întrecut nu mai episcopi vizitatori, cari în formă se priveau ca trecători, timpurari.

Politica de rezistență a Moldovenilor la înființarea episcopatului latinesc, a fost aceeași și în țera suroră; căci și acolo nu s'a permis înființarea de episcopat stabil pentru confesiunea romano-catholică, ci numai un episcop vizitator, cu titlu de Nicopole, pe carele l'a păstrat până acum, de și avea lăcuința sa în București.

Cu toate acestea Roma a persistat în ținta sa și profitând de noul idee de toleranță ale Românilor a continuat a trimite și ținea în România episcopi permanenți, în calitate de „vicari apostolici“. Așa în Iași pe la 1840 era vicariu apostolic Anton de Stefano, carele a scris și publicat românesce un catichis catholic și o carte de predice. În anul 1868 era Vicariu apostolic Anton Ioseph Pluym în București și avea sub administrația sa nu mai 8 biserici și 4 capele catholice în totă Muntenia. În Iași era Iosef Sendari episcop de Marcopoli, având supt administrația sa 89 de biserici și 12 capele catholice în totă Moldova, și 26 de preoți catholici (Alman. cult. pe 1868). Lumea noastră treptat s'a deprins cu densii, și nime nu le-a mai pus vre-o pedică în exercițiul funcțiunei lor. S'a făcut lăcuinți stabile în București și în Iași, s'a făcut școli, seminarii, pensionate, nu numai tolerate, ba încă subvenționate de guvernele țerei. Școlile acestea, de băeți și de fete, sînt astăzi frecventate nu numai de copiii catholicilor, ci și de ai Românilor orthodoxi, mai ales pensionatele de fete, dirijate de călugărițe catholice

Mitropolia din București. De unde se înțelege, că Mitropolia din Iași a comunicat și Mitropoliei din București lucrările făcute în Moldova pentru episcopatul latinesc.

iesuite, trimise îнадins aici în România pentru educație și propagandă catholică.

Se întreabă acum : pentru ce Românii până în timpurile noastre n'aū suferit a se așeđa în țerile lor episcopii latini stabili, recunoscuți legalmente, când ei altminterea aū fost destul de toleranți cătră confesiunile chrestine și kiar cătră religiunile necrestine, afară de cea mahomedană, carea n'a fost îngăduită a avea în țerile române nici macar giamii? Causa nu este alta, de cât instinctul și năzuința conservării lor naționale; căci ei nu puteau înțelege esistența națională izolată de religiunea lor națională; Cine atăcă religiunea lor, atăcă națiunea lor, și devinea inimicul lor neîmpăcat. Așa, șciind ei că Turcii aū credința : că unde este întemecată credința lor cu hogii și cu giamiele lor, acea țără aparține lui Mahomet, și Mahomet o a dat Sultanului; de aceea Românii, când aū înkiat alianțele lor politice cu Sultanii, între alte stipulațiuni privitoare la drepturile lor naționale, aū pus și aceea, ca în țerile lor să nu se introducă religiunea mahometană, nici templuri mahometane să se zidescă vre-o-dată. Biserica catholică, cu tendințele ei absolutiste și de cucerire a tótă lumea, s'aū pus în serviciul cuceritorilor politici apusenii : Ungurilor, Polonilor, Austriacilor, cari deapurerura aū avut okii lor asupra țerilor noastre, și n'aū perdut nici o ocasiune spre a se face stăpâni pe ele. Afară de acésta ei videau, ce se întempla înpregiurul lor cu popórale orthodexe, Români și Slavi, cari trăiaū în țerele catholice, Ungaria și Polonia, unde episcopii și călugării latinesci aū inventat tóte cruđimele, nedreptățile și asupririle pentru estermnarea lor politică, națională și religiósă. Asupriții aceștia parte emigrau în țerele române, parte cereau ajutoiriuri politice morale și materiale la Domnii și Mitropoliții noștri. Tóte acestea aū făcut pre strămoșii noștri a fi prevedători și a se feri de curse, pre care

streinii, sub feliurite pretexte, voiaŭ a le întinde în calea lor politică și națională. Admițând existența confesiunii latinești în țerele lor, pentru ca creștinii de acest rită să pótă în libertate ași esercita cultul lor, n'aŭ admis nici decum stabilirea de episcopate latine în țerele române; pentru că episcopii aceștia nu vin numai din motive religioase, ci aduc cu sine influențe politice periculoase, dintr'ânteiŭ oculte, apoi, după ce se întărescŭ — fățișe : propagandă religioasă streină, protecțiunii și amestecuri politice streine, care cu timpul perd o țeră și pe poporŭ ilŭ daŭ în sclavia altora. De aceea nu putem să nu admirăm bunul simțŭ și înțelepciunea bătrânilor Români, cari prin devotamentul lor religios cătră Biserica orthodoxă a țerei lor, și prin puternica ei apărare aŭ salvat țera și națiunea până în zilele noastre.

Să ne întrebăm acum : ore în acéstă privință aŭ făcut totul strămoșii noștri, generațiunile române precedente? Ore noi actualii trebuie numai să culegem ródele ostenelelor lor? Să repaosăm la umbra laurilor plântați de dênșii? Nu avem noi ore aceiași dușmani contra cărora aŭ luptat ei? Nu avem noi ore trebuință a continuá aceeași politică națională, a susține aceeași biserică, carea ne a întovărășit atâtea secole și prin o mulțime de pericole? Nu avem trebuință a fi și de acum înainte națiune română, națiune orthodoxă, și încă liberă și independentă, precum ne place a ne numi? Să nu ne amăgim. Avem aceiași dușmani, aceleși pericole pentru existența noastră ca poporŭ indepent, și încă și mai mari și mai mulți de cât întrecut : avem și dușmani sociali înlăuntru, pre cariștrămoșii noștri nu iaŭ avut, — socialismul cu sintome de nihilismŭ și materialismul — bóla secolului 19-le. Lupta dar trebuie să continue, și încă cu mai mare putere, și luptători trebuie să mulți. Armele noastre de apărare nu pot fi scóse de aiurea, de cât din simțul nostru național — *româ-*

nismul, și din devotamentul nostru religios — *biserica orthodoxă română*. Amândouă aceste terenuri trebuie cultivate și săpate cât mai adânc prin o cultură intelectuală sănătoasă și prin o direcțiune morală creștină.

Ce s'a făcut la noi în țără până acum în aceste două privinți, pentru cultura simțului românesc și a celui religios? Esperiența ne spune, că nu s'a făcut cât trebuie, și nu precum trebuie.

.II.

Noi acum să ne ocupăm mai îndetaliu cu ceea-ce s'a făcut până acum la noi cu biserica, carea ne privește în primul rang.

Strămoșii noștri au fost foarte dedați credinței religioase. Ea îi înputernicea în luptele și necazurile vieții ordinare și politice, ea hrănia nădejdele lor la un viitoriu mai bună. Ei, putem dice, se născău creștini, simțul lor religios se disvolta în casa părintească prin pilda cea bună a părinților, prin frequentarea regulată a cultului divin, unde în fruntea poporului se aflău tot-dé-una cei mari, boerii cu familiile lor, și la țără și în orașe. Boerii singuri cetiaș și cântău la strană; ei întrețineaș servitoriș bisericeșci, ei făceaș și întrețineaș bisericile. Esemplul lor îlu urmaș și cei mai mici. Monastirile nu mai puțin, prin pietatea și ospitalitatea lor, întrețineaș spiritul religios. Hramurile monastirilor eraș ȃile de devotament și petrecere pentru toți îndeobștie. Boerii întrețineaș pe la bisericile lor scolș poporale, pentru formarea servitorilor bisericeșci și pentru cărturariș poporului. Călugării și dascăliș seș diaciș de pe la biserică formaș și ei scolș miciș popalare. Mai târđiu s'aș înființat și scóle mai înalte prin capitale, unde între altele se preda și theologia, pe cât le trebuia atunci.

Pe la începutul viacului present, s'a înființat în

Moldova cel ântâi seminaru pentru cultura clerului în Monastirea Socola, unde, pe lângă învățământul gimnasial se da și celu theologicu, întru o sferă negreșit puțin disvoltată. Durata lui însu nu a fost lungă; căci resbelul ruso-turc dela 1806—12 a închis seminariul. După încheerea păcei érași s'a deschis seminariul; dar iarăși fu împedecat de revoluțiunea întemplată sub Calimachu, apoi prin eteria grecésca, și prin resbelul ruso-turcu dela 1828—32, când edificiul seminarial s'a prefăcut în casarmă, la care ocașie a și arsă. S'a deschis din-nou tocma la 1834. Tot pe atunci s'a înființat și în Muntenia câte un seminariu prin fie-care eparchie. Aceste seminariu însu aveaū nisce cursuri mici și puțin disvoltate, din causă că ierarhiu țerei, fiind însi puțin luminați prin învățatură, nu simțiau necesitatea unu cleru cult și înzestrat cu multa știință, ba încă aveaū prejudețul că multa învățetură strica ómenii.

Intre acestea societatea civilă a luat mare prefacere: un avânt mare cătră cultură, și cătră libertățile politice și individuale. S'a organizat țera pe principii noue, s'a înființat școli publice primare pe la orașe și sate, gimnasiu și licee. S'a trimis de guvernă și de particularii avuți o mulțime de tineri prin streinătate, mai ales în Franța, ca să se lumineze acolo la focarele științelor, și să aducă și propage în patria lor cunoșciințele acolo dobândite. Au venit încă și mulți streini, bărbați și femei, mai ales franceși și poloni, cari au deschis în țera pensionate private de băieți și de fete, unde ómenii avuți dá și dau până astăzi spre creșcere și instruire pe copiii lor. Streinii aceștia înse nu cresc și nu instruesc pe elevii lor nici pentru națiunea, nici pentru religiunea română, ci pentru un cosmopolitism, favorabil lor. Tinerii, cari s'a dus în Franța, mai ales a cei așa numiți „feciori de bani gata“, puținii au dobândit o cultură sănătósă, cei mai mulți s'a dat la desfrânări

și s'au însușit ideile cele mai estravagante, au per-
dut cu totul sentimentele creștinești și naționale, și
după ce s'au întrunit acasă au continuat viața fiului
celui pierdut din Evanghelie până ce s'au pierdut totă
averea clironomisită dela părinți, și materială și mo-
rală, și împreună cu acesta și însemnătatea lor poli-
tică și omenescă. Pe de altă parte tinerii studenți
români, duși în străinătate fără cultură religioasă, au
dat acolo peste o ură și dușmănie mare în contra re-
ligiunii și a bisericeii, ură și dușmănie propagate în
școlă sistematic contra absolutismului și a tendințel-
lor de predominare a papismului asupra societății
laice. Ura liberalilor franceși și germani contra bi-
sericeii papiste, s'au apropiat-o și studenții români,
și fiind în țară o au aplicat asupra bisericeii lor nați-
onale, și au lucrat contra ei la toate ocaziunile favo-
rabile pe ascuns și fățiș. O au desprețuit, o au de-
făimat, ca pe un lucru netrebuitoriu, au curmat orice
relațiune duhovnicescă cu biserica, au ridiculi-
zat cultul divin și clerul; cei mai buni au ramas in-
diferenți către religie și biserică, socotindu-le ca
niște superstițiuni proprii clasei țărănesci. Unii au
combătut-o sub pretexte politice, creșdend că religia
orthodoxă a Românilor ar putea servi ca o punte pen-
tru politica cuceritoare a Rusiei. Alții au venit cu idei
socialiste, contra proprietății și a moralei creștine,
carea apără principiile cele sănătoșe pentru ordinea
socială. Aceștia nu vedă triumful lor, de cât în rui-
narea bisericeii și în stingerea simțului creștinesc
în popor. Mai sînt adunările secrete ale farmaso-
nilor, al căror cosmopolitism iarăși întîmpină pe-
dică în biserică, carea nutrește simțul național al
poporului, și ei o defăimă și propagă în tinerime
ideele lor anti-române. Boerii noștri cei mai mulți,
nu se mai duc acum la biserica românească, nici nu
îngrijesc de dînsa, ca mai înainte, ci au lăsat-o pe
socotéla țeranilor, cari la rîndul lor, oboșiți de multe

necazuri și suferinți, și ei rar se mai duc câte-o-dată la biserică, în cât bisericile au rămas gole, și pe ce merge se mai golesc. Ba nici profesorii și învățătorii, cari sînt datorii a cultiva simțul religios și național al poporului, ori nici decum, ori foarte rar se duc la Biserică; deasemenea și elevii lor. La rari școle este câte un preot, mai ales capabil, pentru predarea religiunii creștine, ba kiar în programe este destinat pentru acésta abia două ore pe săptămână numai la clasele începătoare. Nu de mult, repositul Ministru de Culte — Conta, propusese un proiect de lege al instrucțiunii publice, prin carele scotea cu totul de prin școlile publice învățămîntul religios. Alți neofiți ai culturei acestei superficiale, și fără nici o educațiune națională și creștină, ci cosmopolită, se numesc pe sine liber-cugetători, combat cu înverșunare biserică, și ideele creștine, atât pe catedrele școlilor, cât și prin conferințe publice, și prin scrieri, respîndind în popor darvinismul, că adică omul este format din mînuță și că are aceeași sîrtă ca și animalele; combat existența lui Dumnezeu și nemurirea sufletului, spuind, că toate funcțiunile sufletesci să mărginesc în crieru, și că acea parte a crierului, carea a servit până acum de receptacul al religiunii, trebuie atrofiată prin necredință și prin înstreinare de tot ce aparține religiunii. Prin urmare, omului nu-i rămîne în lume altă țintă, de cât satisfacerea instinctelor fizice și procurarea mijloacelor materiale. În asemenea confusiune intelectuală și morală se înțelege dela sine, că biserică noastră națională merge spre decadență, cu atîta mai vîrtos, că clerul nostru de sus până jos n'a fost pregătit pentru a resistă cu forța intelectuală și morală contra acestui uriașu resboiu al ideilor subversive, ce au înăpădit așa repede preste țara și biserică noastră națională. Seminariile noastre sînt rău organizate și lipsite de direcțiunea specială, carea trebuie să dea elevilor ca-

racterul apostolatului creștinesc; ele merg pe aceeași cale ca toate celelalte școli din țară de cultură generală, sub aceeași direcțiune a Ministerului Instrucțiunii publice, și subtrase mai cu totul dela înmîurirea episcopilor. Preoții eșiți de prin seminarii au o pozițiune socială puțin avantajoasă; ei trebuie să lucreze totă viața lor, pentru nutrirea lor și a familiei, din care cauză ei uită și ceea-ce au fost învățat în școală; de aceea ei nu facu alta de cât săvârșescu cultul obicnuit în zile de serbătoare. Predică nu se aude prin biserici, pilda cea bună în traiu foarte adese lipsește, unii din ei țin crâșme prin comune, ca să și procure ceva mijloce de existență, cu alte cuvinte — imiteză pe jidani în corumperea poporului cu beuturi spirituose; alții disperați de greutatea pozițiunii lor, se dau însii la beție, împreună cu țeranii; alții se însoțescu cu furii; alții târguescu cu serviciile religioase, când lăcuiorii țeranii vin și ceru serviciile lor, la botez, la înmormântari, s. a. Tote aceste necuviinți dau ocaziune dușmanilor bisericeii a defăimă și mai mult religiunea și instituțiunile ei. Ideele de libertate propagate în toate părțile au făcut pre mulți a crede, că în ziua de astăzi fie-carele este liberu a trăi și a lucra cum îi place; nime nu este în drept a pune frâu și regulă, nici al pune sub disciplină. Disfrâul acesta a străbătut și prin monastiri. De aceea adese-oră videm prin jurnale publicându-se scandaluri din viața clerului român, și toate jurnalele le reproducu cu o satisfacție ore-care, și ca un omagiu ideelor anti-creștine, ce sînt la modă.

O nenorocire foarte mare a venit în timpul modernă asupra bisericeii noastre, acesta este : Sărăcia. Străbunii noștri au fost dotat cu mare largeță biserica națională, ca să aibă la dispozițiunea sa mijloce îndestulătoare pentru cuviincioasa întreținere și pentru cultura intelectuală și pentru fapte morale în profitul națiunii. Sub influența ideelor anti-religioase streine,

averile bisericeii s'aũ luat și s'aũ destinat la alte afa-
ceri, rezervând numai o minimă parte pentru o să-
răcăciósă întreținere a cultului pe la cathedrele epis-
copale și pe la bisericile fóstelor monastiri. Din lipsă
mai tóte aceste biserici se ruinezá, kiar pe la epis-
copii cu mari greutăți se póte căpăta câte ceva pen-
tru reparațiunii, rarũ — și pentru nóuă construcțiunii,
în locul celor ruinate. Personalul bisericesc fórte pu-
țin remunerat, în cât duce o viață fórte grea. Tóte
cererile de îmbunătățire sînt zădarnice. Totul este
aglomerat la guvernũ. Prin acésta biserica a perdut
independența ei morală și materială, precum și pu-
tința de acțiune și inițiativă pe tărîmul spiritual
și kiar considerațiunea publică. Ea trebuie să mérgă,
unde o va duce guvernul.

Biserica orthodoxă are o pozițiune excepțională,
mai ales în statele orthodoxe; ea trăiește în stat,
împreună cu statul și în înțelegere cu puterile sta-
tului. Ea nu forméză stat în stat, ca biserica catho-
lică-romană. Cu tóte acestea guvernele înțelepte și
chreștine lasă bisericeii pe tărâmul spiritual deplină
libertate, precum și mijlócele trebuitoré pentru acti-
vitatea sa. Așa a fost la noi în trecut; așa s'a ur-
mat în imperiul Bizantin, așa este în Rusia, unde
clerul își are fondurile sale aparte sub administrația
Sinodului, de unde se întrețin episcopiele, semina-
riile, facultățile de Theologie și alte instituțiuni bi-
sericesei. Așa este chiar în Austria, unde biserica
orthodoxă la Sârbii și la Români, își are fondurile
sale în administrația lor, sub controlul guvernului.
Numai la noi, astăzi, bisericeii nu i s'a lăsat nimica
din averile sale în dispoziție, ca să póta lucra ceva
din inițiativa sa pentru propășirea sa intelectuală și
morală, afară de salare, ea la toți funcționarii statu-
lui. Chiar Sinodul, carele este suprema autoritate
a bisericeii române, nu are la dispoziția sa mijlóce de
a'și procurá în localul convenabil, de a'și angaja

amploniații trebuitori, de ași forma o bibliotecă; chiar diurnele membrilor Sinodului une-orî nu se plătesc, neajungînd mica sumă ce se pune în bugetul ministerului de culte. Acéstă sărăcie a bisericei este o durere fórte adânc simțită de tot clerul, și discurațiátore.

Așa dar starea actuală a bisericei nóstre în present se resumă : lipsă de cultură intelectuală și morală a clerului, stingerea treptată a simțului religios în popor și în clasele culte prin respândirea doctrianelor anti-creștine și anti-sociale, direcție greșită în cultura clerului, părăsirea și ruina bisericeilor, începînd dela cele întreținute de stat, sărăcia bisericeii materială și morală.

Să ne oprim acum puțin la Biserica Romei, numită altminterea „Biserica latină“ și catholică-romană. De o mie și câte-va sute de ani acéstă biserică mare urmărește dóue idei mari : primatul séu dominarea peste tótă biserica chreștină, și domnia lúmei, ca sucesoră a dominațiunii romane. S'a luptat secole întregi și cu bisericele naționale și cu guvernele mai ale tuturor națiunilor civilisate și necivilisate. De multe orî a fost învinsă, și iarăși s'a apucat de luptă perpetuă până ce ajunsese într'un timpú a supune voinței sale și a umili pe împérații și regii țerelor apusului Europei. Dar după lupte seculare emancipându-se Domnitorii de voința absolută a Romei papale, totuși 'i-aú recunoscut dominațiunea asupra bisericeilor din țerile lor. Unele din acele țeri, ca să emancipeze bisericele lor de dominațiunea papală, aú trebuit săși modifice religiunea și să pórté lupte sângeróse seculare, ca săși póta dobândi libertatea conșciinței lor cei revoltate. Tóte aceste lupte seculare ale Romei papale pentru ideile sale de dominațiune o aú iscusit fórte. Ș'a adunat mijlóce mari, a creat o mulțime de instituțiuni pentru prepararea luptătorilor abili, prin universități, semina-

rii, o mulțime de ordine călugăresci, cari tóte aũ dat o mulțime de bărbați devotați bisericei lor, bărbați, învățați apostoli și misionari plini de abnegațiune pentru papa și biserica lui, predicatori renumiți, scriitori însemnați, cuvioși în viața lor. Mai ales ordinul Iesuiților a spăimântat lumea cu devotamentul, persistența și astuția lor. De multe ori aũ fost alungați din diferite țeri; dar ei aũ știut iarăși a reveni la locurile lor, până ce pe urmă, sub Piu IX-lea, ei aũ devenit atot puternici și tot clerul catholicu din tóte țerile aũ fost pus la dispoziția lor. Nu de mult aũ fost alungați din Germania și din Francia, dar ei aũ acolo ucenicii lor, și negreșit că la timp favorabil iarăși își vor relua locurile pierdute; căci aceea este o instituțiune, care nu se póte estermine; ea este organizată dupre sistemul farmazonilor.

Biserica papală, cu mijlócele ei enorme materiale și morale, cu clerul ei format de iesuiți și chiar cu ordinul Iesuiților, străbate cu ochi de Argus în tóte țerele de pe globu, și nu dă înapoi nici odată dela țelul pus odată, chiar sute de ani de s'ar cere până la ajungerea scopului seũ. Ea nu se spărie nici de persecuțiuni politice, nici de necredință, nici de socialism și nihilism, nici de dușmănia schismaticilor, nici de nereșită timpurară. Unde nu póte, se înarméză cu răbdarea și așteptarea timpului favorabil: unde se cere opoziție o comandă organelor sale cu risicul de a ajunge ei la temniță și a'și perde pozițiunile lor sociale, și glasul papei tot-dé-una este ascultat. Papa este susținut prin o mulțime de jurnale în tóte țerile catholice. Propaganda se face și încă cu succes; așa în statele Americii protestante, nici-o-dată numărul catholicilor n'a fost așa de mare ca astăzi, în timpul necredinței și al ideilor subversive; papa a trebuit să fundede acolo câte-va episcopate nouë. În Anglia cea atât de dușmană papismului, încă se observă înclinare cătră biserica Ro-

mei, mai ales în așa numitul partit^u ritualist. Orientul orthodox^u este minat de institut^ele de educație ale Iesuiților. În timpul present, când sciința dă resboi^u disperat religiei creștine, biserica Romei a uimit lumea prin perseveranța în ideile și tendințele sale. Printr'un Sinod universal, adunat din t^otă lumea catholică, în anul 1870 a^u proclamat dogma înfailibilității Capului se^u Papa. Scandalul în lumea civilisată a fost mare. Chiar unii din episcopⁱ s'a^u fost revoltat. Theologi renumiți în Germania, ajutați de marele om^u de stat al Germaniei Bismarc, s'a^u disbinat de biserica Romei și a^u format o biserică independentă germană, sub numire de „Vechii catholici“. Guvernul german a alungat pe Iesuiți de pe teritoriul statului se^u, a făcut legi restrictive contra clerului latin^u, supuin^{du}-l^u la controlul statului, a arestat și esilat pre cei nesupuși. S'a început o luptă înverșunată, între Roma și guvernul german^u, și la urmă istețimea Romei a învins^u t^otă agerimea politică a lui Bismarc^u, și lucrurile s^înt apr^op^e a se restabili în starea de mai înainte; căci altminter^e nu se p^ote pacifică statul german^u, carele numeră în sine vre-o 16 milioane de catholici.

Se revenim acum la propaganda catholică în țera noastră.

După ce, precum am v^êđut, a fost respinsă în Moldova, în anul 1826 ultima încercare a Romei și a Austriei de a se recun^osce formal petrecerea în Moldova a un^u episcop latinesc^u, acela a continuat a petrece în Moldova ca pers^onă privată sub protecția consulului austriac, în puterea pasportului se^u, prin care se declară de „eclesiastic, venit în țera pentru afacerile sale.“ După d^ênsul a^u urmat alții până în timpurile de față, când nime nu mai pune în cestiune petrecerea și funcționarea a doi episcopⁱ catholici în România, cea tolerantă și liberală. Roma însă nu se mulțămesc^e cu atâta. Ea voesc^e, cu orⁱ

ce prețu cucerirea religioasă a României, spre acest sfârșit Papa Piu IX-lea a trimis în România călugări iesuiți, cari mai ânteiu în București și apoi în Iași au înființat institute de creșterea fetelor române, pentru a căror instruire și educare s'au adus o dróie de călugărițe iesuite, din Francia și din Germania. Asemenea scoli pe urmă s'au mai înființat și în alte orașe principale, precum : în Galtți, Brăila, Craiova. Acolo o mulțime de fete române, de tóte stările, se crescú și se instruescú în dogmele și obiceiurile apusului catholicú; cele sărace gratis, cele bogate cu plată. Multe familii, ademenite de frumoșele aperențe și de îngrijirea părintéscă, cu carea se trătéză fetele în acele institute religioșe, ș'au trimis copilele spre educație la institute de aceste prin streinătate : în Galiția, Francia, Germania. Acolo ele învață de tóte, numai sentimente naționale și dragoste cătră religiunea părinților lor nu dobândescú; se crescú și instruescú în religiunea catholică, și la întórcerea în familii aducú cu sine în țéră ura și disprețú cătră religiunea ortodoxă, laudă pre cea catholică-romană; nu le place a merge la biserica ortodoxă, spvind că la ea nu e frumos, nu ı musică, preoții sânt proști; multe din ele nu se mărturisesc nici nu se comunică cu sfințele taïne la preoții ortodoxi, dar o fac cu plăcere, când au la îndămână un popă latinescú. Multe din copilele sărace, ce se educă în institutele iesuitice, trecú la religiunea catholică, se trimit în streinătate, unde se călugărescú, și devin și ele institutrice pela aseminea scóle. Episcopiı catholici visitéză adese-orı aceste institute, dau copilelor mici presente, precum : iconițe cu sfinți catholici, cu portretul papei, etc. Preoții catholici fac în capelele institutelor serviciul divin în tóte ȃdilele, la care asistă tóte elevele, și apoi trec în clase. Nu este permis a se predá în aceste scóle altă religiune, de cât acea catholică-romană.

Unı din tinerii români, lipsiți de cultura religioasă

în țără, dar firesce dispuși cătră sentimentele religioase în străinătate, mai ales în Franța, au fost ademeniți de iesuiți și câștigați pentru propaganda bisericeii romane. Unii, căsătorinduse cu femei catholice, franceze, germane, s'au catholicit și ei și copiii lor, și s'au luat conductorii spirituali clericii iesuiți, pentru dênșii și pentru familia lor.

Iesuiții din București au întrodus în biserica papistă din România și calendarul Grigorian, contra u-sului vechiū de a se ținea serbătorile creștine de catholicii odată cu orthodoxii, și s'au încercat indirect de a se introduce acel calendar și în biserica orthodoxă a României.

Acum decurênd s'a rēdicat în capitala țerei, afară de biserica numită „Bărăție,” o cathedrală catholică mărēță, cu bani adunați din țără prin lotării, prin daruri particulare dela Români și prin contribuțiunii din tôte țerile catholice, pre care le a cutri-erat neobositul Monseigneur Paoli, episcopul catholic din București, carele pentru zelul seū așteptă dela Papa a fi gratificat cu rangul de „Mitropolit al Bucureștilor,” după care pôte va urma și acel de primat al României! Sînt semne, că curênd se va dischide în București și un colegiū iesuiticū pentru educația junilorū români.

Libertățile nōstre constituționale, înalta protecțiune streină, lipsa de cultură a clerului orthodoxū, indifērentismul religios al claselor culte, ideele anti-crestine, ce bântue școla și societatea nōstră, nedesvoltarea simțului și a demnității naționale în popor, sărăcia bisericeii naționale : tôte acestea sînt atâtea garanții de re-șită pentru propaganda catholică în România nōstră.

La Roma se șcie fōrte bine, că un popor nu pôte esista fără religiune, și cređênd că religiunea și biserica orthodoxă a Românilor sînt mōrte, meșterii cei iscusiți de acolo, alērgă să le înlocuēscă cu ale lor, pre care singure le cred ei nemuritoare și eterne. Nu

este dar de mirare, că la Roma acum nu se mulțemesc numai a le se recunósce cei doi episcopi, aflători deja în țeră, unul la Bucuresci și altul în Iași, carii până acum duple documentele țerii, erau cunoscuți ca *visitatori*, și *vicari apostolici* ai Bisericelor catholice din Romania, și cu titluri streine de țeră, precum : Nicopole, Morcopole, Yloan, etc; ei voescú să aibă Mitropolie în capitala țarei, cu titlu de „Mitropolit al Bucurescilor, ca și când n'ar esista acolo un Mitropolit român Orthodoxú; deaseminea, pe lângă episcopul catholic din Iași, carele negreșit va fi numit Archiepiscop ori episcop de Iași, încă alți doi episcopi, unul la Galați și altul la Craiova, adică unul cu titlu „Gălățianul,“ celalalt cu titlul „Craiovénuł :“ tóte posturi și titluri ocupate de Mitropolii, episcopii și Archiereii români de astăzi, de a cărora esistență propaganda catholică nu vra să șcie nimica.

Jurnalul francesú din Bucuresci „l'Indépendance roumaine“ nu de mult nea adus șcirea, că Monseigneurul Paoli, cu ocazia pașcilor catholice la Roma, presentându-se la Papa Leon XIII-le împreună cu alți cardinali și episcopi, Papa l'a vedut cu bucurie și cu densusul a vorbit mai atâtéiu, întreținénd o lungă conversație despre afacerile religiose ale României.

Tot acel Jurnal ne a comunicat mai atâtéiu șcirea despre proiectul curiei romane de a înființa în România un Mitropolit și câți-va episcopi catholico-români. Acéstă hotărâre ne dá dovadă, că la Roma sînt siguri despre triumful papismului în România, pentru care și ei înputernicesc mijlócele de propagandă. Căci carea alta ar fi trebuința de a se creá și înmulți la noi Ierarchia bisericeii papiste, când doi episcopi ce are ea deja aici, sînt pré destui pentru numărul catholicilor actuali, carele duple statistică este ca de 50,000 suflete?

Dar trebuie să recunóschem că Biserica Romei își

face tréba sa, ea, precum am đis, tinde a domni tótă lumea. De secole ne urmăresce și pe noi Români și să încercă la fie-care ocasiune favorabilă a face câțiva pași înainte. De reușește, bine, ea merge înainte ; de nu, ea face o pauză, lucréză în ascuns, și apoi la timp esă pe față, și așa, neconținut.

Ne întrebăm înse : ce póte și ce trebuie să facă biserica și națiunea română, în aceste timpuri așa de critice pentru dënса? Să rămână ea óre privitoare pasivă ca până acum la acéstă catastrofă ce vine asupra ei, séu să se siléscă a o preîntîmpina din tóte puterile?

Spre a respunde la acéstă întrebare, trebuie să dislegăm mai întâiu alta : Voim noi óre și trebuie óre să esistăm ca națiune, națiunea română, liberă și independentă în noul regat românú, prin noi însi-ne, prin puterile nóstre fizice și morale, cu tradițiunile și obiceiurile nóstre cele bune, clironomisite de la moși și strămoși, cultivândule și înnobilândule ; séu să ne dăm pe mâna streinilor mai ânteiú sufle-tele, și apoi libertățile și țera, ca ei să facă cu dën-sele cum le va veni lor la socotélă? Eú cred că nu și iarăși nu. Ar fi rușinea și batjocura cea mai mare, ca o națiune eroică, inteligentă, bogată, creștină, capabilă a se perfecționa în bine, carea de secole a luptat crâncenú pentru esistența sa politică, tocma acum, ajunsă la limanul mântuirei, pusă în rangul națiunilor civilisate ale Europei, să renege la trecutul seú, să defaime pe strămoșii seí, carií nici-odată n'au voit să fie decât români orthodoxi, și la carií biserica era ca unú zidiú puternic de apărare, contra influențelor streine de tot felii, și când s'au aliat cu Turciú, prima condițiune a fost — apărarea și neatingerea bisericei naționale și a drepturilor ei. Biserica catholică, carea astăđi vine să se pună la masă gata și să se desfáteze în România, nu nea dat mână de ajutoriú nici-odată în timpurile nóstre

cele de restriște; dar de multe ori a adus preste noi oștiri streine, spre a ne cuceri politicește, și apoi a ne păpistăși.

Domni, mitropoliți, episcopi, boeri și poporul român s'a u luptat, a u suferit necazuri, esiluri, sărăcie, mórte, și ș'a u vĕrsat sângele pentru țĕra și legea lor; a lor, a națiunei române trebuie să remână onórea de a poseda și pe vitori u în tóte ramurile esistenței sale acéstă țĕrá. Dĕcá decĭ voim să remânem națiune română, demnă, și respectată și în viitori u, trebuie să ne păstrăm și Biserica nóstră națională, ce o am moștenit din trecut, dela moșii și strămoșii noștri; să o apărăm și să o rădicăm, duple cum cere demnitatea actuală a națiunii. Biserica nóstră orthodoxă, pe lângă doctrinele sale sănătóse creștinești, evanghelice, are valórea vechimei apostolice și tradițiunile celor mai mari dascalĭ ai orientului creștin, respectați în tótă creștinătatea și ce este mai mult are tipul se u și caracterul particular de *biserică națională*; ea este prin timp îndelungat adaptată la trebuințele religióse, morale și naționale ale popórelor, ce o confesază; este infiltrată în deprinderile poporului; ea a format și păstrat limba cultă națională unitară; ea a fost scóla bunelor deprinderĭ ale poporului și a ideelor celor sănătóse. La tóte popórale, ce confesază religiunea orthodoxă, biserică a fost și este premergătóre culturei și a civilizației naționale. Acéstă biserică națională, ce e drept, mărginesce activitatea sa numai în cuprinsul hotarălor națiunei sale, dar tocma de aceea și póte face mari servicii națiunilor sale, când ea este însoțită de cultură, și pătrunsă de conștiința menirei sale în societate. În tótă lumea orthodoxă, națiunile a u propriile lor biserici naționale, care îngrijesc numai de cultura religiósă și morală a națiunilor respective, cultivând limbele naționale, propagand credințele și sentimentele religióse și naționale, și propagând moralitatea creștină cu fapta

și cu cuvântul. Așa este în Rusia, în Grecia, în Serbia, în Bulgaria, în România. Chiar în imperiul turcesc și austriac, naționalitățile orthodoxe se adăpostesc la umbra bisericelor lor orthodoxe. Insuși patriarhii din orient nu sînt de cît capi naționali, după cum se înțelege naționalitatea la Turci. Patriarhia de Constantinopole, deși ajutată de pozițiunea sa ca capu spiritual al tuturor creștinilor orthodoxi din orientul otoman, voiá a exercitá o supremație bisericească asupra țărelor orthodoxe, ce făceau parte din acel imperiú ; ea n'a putut lucra alt-feliú, de cît în interesele imperiului turcesc, și apoi ale națiunii grecesci, din carea se alegu patriarhii. Națiunile emancipate de sub dominațiunea turcescă, s'au emancipat și de tutela patriarhului, înființânduși a parte bisericile lor naționale, pe bazele vechi ale orthodoxiei, și păstrând cu patriarhia numai relațiuni morale de omodoxie. Esemplul acesta l'au dat de mult mai înteiú Ruși, în viacul XVI-le, apoi în vécul present Elinii din Elada, Români, Serbi și Bulgari, etc.

Este încá o mare considerațiune politică, pentru carea Români trebuie să conserve, să apere, să impuțernicească și să dea tótă disvoltarea putincioasă și trebuincioasă bisericeii lor naționale orthodoxe. Posiția României o face să graviteze politicește cătră micile națiuni orthodoxe orientale, care unele se învecineză cu dânsa, și cu care este legată de providența divină prin trecut și prin viitoriú. Ea, și tóte micile popóre orthodoxe : Sėrbii, Bulgari, Grecii, Muntenegrinii, Albanesii, ca să pótá esistá, și a-și păstrá independența lor politică și națională, vor trebui, curėnd séu mai târziu a se aliá, a se confedera, spre a se putea opune cu succesú contra năsuinților de cucerire ale puterilor celor mari. Unitatea lor religioasă și bisericească va fi o mare forță în apėrarea intereselor comune ale vieței lor politice. Atunci și

patriarhia ecumenică emancipată de politici străine de biserică, va intra în rolul ei de centru și de conducătoare a unității dogmatice și canonice a diferitelor biserici naționale ale răsăritului orthodoxu.

Așa dar bazele dogmatice și istorice ale bisericii orientale au acel caracteru distinctiv de biserică Romei, că națiunile orthodoxe au biserici naționale, lipite cu totul de națiunile respective, în serviciul cărora este pus zelul și știința păstorilor bisericești de sus până jos, de aceea națiunile trăesc pre lângă bisericile lor, kiar fiind acele națiuni domnite de altele mai puternice și mai mari.

Acest mare avantaju național lipsește bisericii catholice apusene; ea nu este biserică vre-unei națiuni; ea este o biserică cosmopolită; ea voește a domina toate națiunile, De prosperéză orî retrogradéză politicește o națiune, ea este indiferentă, numai catholicismul ei să fie asigurat. Dcă națiunea cuceritoare este catholică, biserică Romei se bucură, când o națiune séu popor micu se sacrifică policește, trece sub alt sceptru catholicu. Dcă națiunea cuceritoare este de altă religiune séu biserică, atunci, biserică Romei, ne avënd șanse de a deveni domnitoare în tot statul cuceritoriu, va tot îndemna la opozițiune și rebeliune pe națiunea cucerită, până ce o va perde de istovū, déca altminterea nu va reuși a face concordate favorabile ei cu puterea cuceritoare. Acésta o videm în Polonia. Pe Poloniū supuși Austriei catholice, Roma catholică îi ține în supunere. Pre cei din Prusia protestantă și din Rusia orthodoxă deapururea ũ împinge în opozițiune și rebeliune. Acésta se vede și în Irlanda. Roma papală nu numai nu este favorabilă naționalităților, ba este kiar dușmană, și le sacrifică orî când cerū acésta interesele ei. Italia, unde este capitala bisericii catholice, a fost secole împărțită în o mulțime de staturi mici, și date spre guvernare la membri din diferite familii

Domnitóre din Europa, anume : austriace, franceze, spaniole. Abia, în zilelele nóstre, după lupte și revoluțiuni seculare s'a putut face unirea politică și națională a Italiei, pe care Papa cu desperare o combate cu toate mijlócele posibile, și se declară prizonier și înkis, în mijlocul națiunii sale. În Galiția contribuiește la polonizarea Rutenilor, în Ungaria la magiarisarea Românilor și a Slavilor. În Franța până în zilelele nóstre se păstrase óre-care umbră de biserică națională, sub epitetul de „Galicană“. Iesușiții lui Piu IX-le au șters și urmele acelei existențe de biserică națională în catholicism și au contopit-o în absolutismul universalității sale catholice. Revoluțiunile naționale franceze toate au fost răzbunări asupra absolutismului papist. De aici ura Francesilor asupra bisericeii, lupta învęțaților spre a se emancipa de biserica papală, luptă carea a mers până la disființarea Monastirilor și instituțiunilor iesuitice de educație; ba kiar până la scóterea învęțământului religios și a icónelor de prin scólele publice. Aceste pécate ale papismului au făcut în lumea culta urite religiunea și biserica. Aceste triste impresiuni le-au adus cu sine tineretul nostru din Franța în România, și persecută și aici biserica națională, carea nu are nici unul din pécatele bisericeii papale. În Germania după proclamarea infalibilității papale, cei mai însemnați teologi și un mare număr de cetățeni culti de confesiunea catholică romană s'au decis a se disbiná de Roma și ași forma o biserică națională după modelul celor orthodoxe din Orient. Numérul aderenților la început era la 50,000. Ea însé a întîmpinat din partea propagandei romane cele mai mari pedice și tot-feliul de șicane ce se pot înkipui, numai ca să zădărnicescă întreprinderea : neconținute procese, ba de presă, ba de ingerențe în parochii, ba de răpire de biserici, ba pentru tulburări și scandale la înmormântări; în cât acéstă mică

biserică națională are puține șanse de existență, mai ales după ce guvernul german a fost silit să se impace cu papa.

Cum că Roma nu este pentru bisericile naționale, nici le admite, mai avem dovezi kiar în țeră la noi. Țeranii papistași sătenii din România, decă 'i întrebii de ce naționalitate sînt, eî respund, că sînt catholici; preoții lor sînt aleși din némurii streine : poloni, italienii, ungurii, nemții, prin urmare nu este a se aștepta dela eî sentimente naționale române. Parochienii lor sînt ținuuți aparte de tot amestecul cu ceea-lalții locuitorii români, kiar consetenii, nu numai prin biserici și cult, ci kiar prin costium, prin petreceri aparte ; nu jôcă la un loc. Femeele și fetele papiste se izolază prin costiumurile lor, unele kiar bizare, de fetele și femeele orthodoxe. Nu este permisă amestecarea cu orthodoxii prin căsătorie. Parochul este stêpân absolut asupra voinței lor și eî nu facû nimică fără învoirea lui ; kiar petrecerile lor în ȳile de sêrbătorii le fac la casa preotului și sub ôkiu lui. Șcôle românești nu se pot înființa prin aceste comune ; căci se teme popa de ideii necatholice. Cu modul acesta sentimentele naționale nu vor străbate nici-o-dată în comunele catholice ; lăcuiitorii de acolo deapururea vor fi nișce automați, exploatati pentru cause streine de țară, și împovărați cu plății esorbitante pentru serviciile religioase, și cu alte asupririi și nedreptăți. Din tôte acestea se vede, că sistemul bisericii catholice-romane nu este favorabil bisericelor naționale ; ele nu intră în programul eî, ba nici le pôte suferi. Dar națiunii române îi trebuie o biserică națională, pentru noi și în hotarale nôt-re, precum ne-am deprins a o avea, și precum o avem de secole nepomenite. De aceea trebuie să o apărăm, ca pe un zidiu puternic contra năvălirilor papale, ce amenință existența nôt-ră națională, independența și libertatea conștiinței nôt-re religioase.

Ne prestă însă înainte o luptă mare, luptă, nu împotriva trupului și a sângelui, precum dice Sf. Apostol, ci împotriva multor duchuri rele de supt ceriū. Biserica noastră este aminințată de multe duchuri rele pentru ea. Ast-feliū sînt : Atheismul, materialismul, socialismul, care aduc după sine necredința, immoralitatea de tot felul, și apoi—papismul, care caută deșerturi, spre ale împlia el.

Biserica română singură în starea ei actuală nu poate să reziste în aceste lupte mari; ea trebuie să fie ajutată de toate puterile naționale : de guvern, de corpurile legiuitoare, de școlă, de presă, de totă inteligența și inițiativa publică și privată; căci biserica este a națiunii. O națiune nu a existat fără biserică, nici poate exista. Dacă vom negriji și disprețui pe a noastră națională, forța lucrurilor va aduce la noi alta streină de noi și de trebuințele noastre.

Datoria Sf. Sinod este de a preveni națiunea de timpuriu, a-i propune mijlocele de îndreptare și a-i cere concursul.

Am arătat mai sus marele avantaj al bisericii orthodoxe în aceea, că ea este biserică națională, trăește în nație și pentru nație, pe când biserica Romei este cosmopolită și fără nație, de aceea și este în luptă cu toate națiunile. Însă această biserică are un avantaj mare în aceea, că Papa este o putere mare în lumea catholică, dispune de mijloce mari de tot felul, directe și indirecte, și ajută la trebuință pe bisericile sale din totă lumea. Bisericile orthodoxe naționale însă n'aū nicăiri ajutoriū de cât în lăuntru națiunilor, unde ele există; dacă națiunile respective nu dau concursul lor bisericii, nu o ajută la împlinirea misiunii sale; dacă o dușmănescă, o degradă, o persecută, ei nu-i rămâne de cât calea crucei : a suferințelor și a martiriului, — ceea-ce nu face onore unei națiuni creștine să-și martirizeze

Biserica (*). De aceea guvernele și națiunile cele înțelepte tot-dé-una au susținut prestigiul bisericeilor cu toate puterile lor și au mers în acord cu biserica. Cestiunile bisericești au fost privite ca cestiuni naționale, și biserica a privit cestiunile naționale și politice ca nedislipite de dânsa. Fără această reciprocitate de concurs o biserică națională nu poate exista; ea cu încetul se atrofiază și pierde totă însemnătatea de putere morală a statului, precum acesta s'a întâmplat în mare parte cu bisericile orthodoxe din imperiul turcesc.

De aceea Sfântul Sinod trebuie : I) Mai întâi de toate, prin presă a deștepta națiunea despre pericolele, de care este amenințată biserica națională, și prin urmare națiunea, de cătră necredință, carea aduce cu sine demoralizarea familiei și a societății; de cătră propaganda papistă, carea aduce cu sine influența și sub-jugarea streină.

II) Al doilea, să rugăm guvernul a nu admite întemeierea propagandei papiste în România, prin înființarea de mitropolii și episcopii papiste, care nu sînt de trebuință, de cât în vederea înputernicirii propagandei catholicismului papist în România. Țera noastră nici decum nu are nevoie de o asemenea propagandă, ba încă sîntem datorii cu micii cu marii a o combate din toate puterile noastre. Noi avem biserica și religiunea noastră, adusă cu noi în Dacia dela vechia Romă creștină, adevărat apostolică, éra nu papistă ca cea modernă. Roma actuală să'și întrebui-

(*) Biserica este forța morală, sufletul unei națiuni. Românul în naivitatea sa, ridiculizând pe țiganii, că n'are nație, nici țară, se exprimă : „țiganul ș'a mîncat Biserica“ ! In anii din urmă un învățat român a crezut, că poate lauda națiunea sa, afirmînd, că Românii n'au avut Sînți, ca Grecii și Slavenii, etc. Dar un învățat Ungur îi respunde ironic : „bine 'și recomandă D. . . . . națiunea sa ! Ast-feliu de esemplu numai la Țigani se mai găsește“.

Geniul poetic al poporului român a creat o legendă despre modul cum Țiganii ș'au mîncat, adică au pierdut biserica lor. Ideea principală este că biserica trebuie să fie bazată pe principii morale, și să urmărească scopuri morale. Dăea ea cade în materialism, servește numai la trebuinți sensuale și la scopuri materiale ordinare, atunci ea devine ridiculă și se pierde.

țeze zelul său de propagandă la națiunile necreștine, de care geme globul pământului : propage jidanilor. Machometanilor, Tătarilor, Budistilor, și idololatriilor de toate speciile. Jurnalul conservator „Timpul“, în N. său dela 27 Aprilie, s'ar părea favorabil înființării nouelor episcopate latine, pe temeiul a) ca spiritul intoleranței religioase este primejdios; b) că Românii uniți din Ardeal nu ș'au perdut naționalitatea lor prin unire cu biserica Romei. c) Că Românul este din fire tolerant, și crede *om de nimica* pe acel ce renegă legea lui. La aceste observații favorabile propagandei latine este ușor de respuns. Românii respingând înființarea episcopatelor netrebuitoare pentru numărul actual al catholicelor ce lăcuiesc astăzi în România, nu injosesc întru ceva demnitatea bisericeii romano-catholice, nici jignesc întru ceva conștiința credincioșilor ei. Ei își vor exercita în totă libertatea cultul lor, ca și până acum, vor avea bisericile lor, și când le vor mai trebui își vor mai construi fără împedecare; vor continua a'și avea doi episcopi vizitatori, unul la Iași, altul la București, cari sînt prea deajuns pentru numărul credincioșilor lor ce se află actualminte în România. Când dar Românii vor lua măsuri preventive pentru apărarea bisericeii lor naționale, nu are nime drept a se jigni, afară d'ora de acei cu scopuri ascunse, agresive pe conta bisericeii noastre, pe carea ei o urăscu și o persecută sistematic.

La punctul 2-lea răspundem : Dacă Românii uniți din Ardélă nu ș'au perdut încă naționalitatea română, cauza este pentru că ei păstréză încă mare parte din bazele bisericeii orthodoxe naționale. Dar unia este primul pas la catholicismu, și propaganda romană nu se va lăsa până ce nu' va face pe deplin catholici-romani, reformând treptat și pe nesimțite totul, până ce' va introduce în cosmopolitismul său. Autoriul articolului din „Timpul“, mai spu-

ne în favórea uniunii catholice din Transilvania, că Mitropolitul uniat dela Blajü, capul bisericeii naționale române de acolo, este independent de episcopatul catholic din Ungaria și este subordinat numai „Sfântului Scaun papal.“ (Autoriul acestuï articol trebuie să fie însul „uniat“). Recomandăm autoriului să cetască epistola Mitropolitului uniat Șuluțu din anul 1862, către episcopul orthodoxü Șaguna, și va videa ce libertate mare de acțiune are un Mitropolit uniat. „Excelența ta, ȃice Șuluțu, sunteți în tótă Transilvania, așa ȃicând un Domnü nemărginit și neatêrnat în propria diecesă, întru cele ce se atingü de afacerile bisericești, nu aveți a cere opiniunea nimenuï, — a vre unuï alt colegü episcopalü, nici a unuï Mitropolit séu patriarchü, când aveți a face orï a întreprinde ceva. Eü însë, precum bine sciți Excelența ta, më aflu sub împregiurări mai grele. Eü, în administrația bisericeii și a credincioșilor noștri din Transilvania și din provincia Mitropolitană, am ca colegi câți-va Episcopi, între cariï este împărțită fosta diecesă a Făgărașului, am un nunțiu apostolicü, unü patriarchü, ba încă și alți frați nu de origine comună, cariï sunt fôrte influenți, më controléză, urmărescü fie-care pasü al meü cu un ochiü neadormit, și adese orï, chiar și în lucruri, la care nu aü nici un drept, îmi țin legată nu numai voia, dar și consciința mea!“ (Slavicï. Die Rumänen. pag. 102—103). Din cauza acestor presiuni morale, și din neconținuta tendința de a catholiciza treptat pe Româniï uniți, bărbați mari, ca Maior și ca Șincai, etc. aü fost persecutați și escluși din clerul uniat, pentru că se opunëu la novismele papiste, întroduse în biserica unită; aü cercat chiar ale pune episcopi catholici, precum spune însuși autoriul articolului din „Timpul,“ dar turburarea poporului, a silit pe acest episcop și pe cei ce l'aü pus a'si da aerul de episcop unit și a menținea încă cultul orthodoxü. La

episcopatele uniate se pun numai persoane agreate catholicismului roman, și care s'au distins prin servilismul lor cauzei bisericești romane. Persoane renumite prin devotamentul lor național, d. e. ca Cipariu, nu se pot învrednici să ajungă nici la Mitropolie, nici la episcopate! Cel din urmă argument al „Timpului,” că Românul, de și tolerant, disprețuește pe cei ce și renegă religiunea, — este neesact și se disminte prin fapte pozitive. Chiar autorul spune un exemplu despre un tîneru român, carele ș'a renegat religiunea, încât la mórtea lui a renunțat la orî ce ceremonie religiósă. Istoria uniunii din Transilvania, pe carea el vrea să o apere, încă este o dovadă vedută de tóta lumea, că și poporul român este capabil a fi ademenit la renegarea religiunii, decă nu de odată, cel puțin treptat și prin amăgire. Afară de uniati, tot în Transilvanii, mulți Români au trecut la calvinismu, și apoi s'au contopit cu Secuii și cu Ungurii. Vechia nobilime română din Transilvania și Ungaria, tóta, trecînd la catholicismu s'a maghiarizat.

Iată dar pentru ce noi trebuie a ne păzi de cursele propagandei iesuitice a Romei : nu pentru a fi netoleranți în spiritului constituțiunii noastre, nu pentru a jigni conștiința lăcuiitorilor catholici-români, ce trăesc în România și pórta sarcinile statului, ci pentru a ne apără biserica noastră națională, și prin ea a feri națiunea de uneltirile și amestecul streinilor în afacerile noastre naționale.

Se întrebăm însă pe curia romană cu propaganda-fide a ei : primire-ar ea óre, ca noi Români să trimitem în Italia un Mitropolit, séu un episcop românesc la Roma cu titlu de „Mitropolitul, orî episcopul Romei“ orî la Veneția, Milan, Neapole, etc. cu titlurile acestor orașe catholice, mai ales când șcim, că acum în Italia sînt multe elemente gata, de a forma o bună biserică națională orthodoxă? Primire-ar

óre să facem ceva asemenea pentru alte capitale și orașe însemnate și neînsemnate din lumea catholică? Nu! pentru că ea nu admite nici morții noștri a se înmormânta în cimetirele credincioșilor săi. Noi însă nu facem așa; ci la casă de nevoie, înmormântăm pe catholici în cimetirile noastre, și încă cu totă rânduela creștină a bisericii noastre; nu-i depărtăm nici dela cele-lalte taie ale bisericii, la casă de nevoie, când ei nu au preoți de ai lor. Și acesta o facem, pentru că sântem toleranți, și biserica noastră este tolerantă în adevăratul înțeles, și nu este deprinsă a viola conștiința religioasă, până și a necreștinilor. Noi, chiar de am fi în stare, nu am trimite episcopi și Mitropoliți în țerele creștine, care își au Mitropoliții și episcopiilor lor de oric- ce confesiune; căci acesta nu permit canónele bisericii noastre, care sânt comune și bisericii latine. Pentru ce dar Roma creștină voește să violeze conștiința noastră, și să calce Sfintele canóne prin numirea unui Mitropolit în România cu titlu de „al Bucureștilor“ său „Bucarestensis,“ când în București este capitala bisericii orthodoxe române, și reședința Mitropolitului primat al României? Pentru ce episcopi cu titlurile Episcopilor și Arhierilor Români: al Iașului (Iasiensis), unde este reședința Mitropolitului Moldovei? Al Galaților (Galatzensis), unde este reședința episcopului Dunărei-de-Jos? Al Craiovei, (Craiovensis) unde iarăși este episcopul Râmnicului și al Severinului și are un vicariu cu titlu de „Craiovénu“. Tóte acestea ar fi disprețul cel mai mare pentru biserica națională română, și ne arată că Roma privește biserica noastră ca cum nici ar esista, și că ea voiește acum să ne facă Biserică și să ne trimită cei întâi archiepăstori creștinești!!

Nu cred că națiunea română va tolera o asemenea decădere a bisericii sale naționale! Catholicii din România n'au trebuința nici de doi episcopi, pre

carii îi au dejă. Aceștia vor putea să lăcuască unde le va plăcea în România, fără însă a'și acapăra titlurile dela localitățile administrate și supuse păstoriei Ierarchilor români; ci să fie priviți ca archiereși și episcopi titulari, cu titluri streine de țără, ca vizitatori, cum s'au privit și până acum. Archiereși titulari, cu titluri dela localitățile române, are și poate avea numai Biserica română, și numai dintre membrii clerului său. Titlurile acestea nu sînt ceva fără valoare, ci ele implică drepturi mari, drepturile episcopale, între care este și acela de a propaga credința sa. Archiereșii noștri titulari sînt mărginiți în funcțiunile lor prin aceea, că ei se chirotonisesc în calitate de vicari, supuși Mitropoliților și Episcopilor actuali ai țerei, încât ei nu pot funcționa nimica episcopal fără prealabila autorizare a eparchiotului respectiv, și cel ce ar face contrariu, cade sub judecata bisericească. Nu este așa cu un episcop catolic; el nu este supus ierarchiei bisericești a țerei. Prin urmare, când el va fi recunoscut ca Episcop ori Mitropolit cu titlu unei localități din țără, prin aceea i se recunoște și dreptul de a'și propaga credința sa în acea localitate și a face proseliți. Și tocmai acesta este ținta principală a propagandei papiste.

Pe lângă împregiurările arătate în urmă, biserica Romei crede, că acum este timpul cel mai favorabil pentru propaganda sa; căci crede, că noi ne-am fi disbinat de biserica orthodoxă a resăritului, în urma ore-căror ne'nțelegeri momentane, ivite între biserica noastră națională și patriarhia ecumenică, și se așteptă, ca patriarhia să ne escomunică dela comunitatea orthodoxă, precum a escomunicat și pre Bulgari, cu vre-o dece ani în urmă, pentru carea dupre afirmarea jurnalelor, la Roma s'au pregătit episcopi catholici și pentru Bulgaria, însă fapta va dovedi, că Roma și acum se înșelă. Noi n'am rupt relațiunile noastre unitare cu orthodoxia orientală, ci voim

numai să le regulăm într'un mod cuviincios și canonic. Orthodoxia română nu s'a ținut, păstrat și apărât de patriarhia ecumenică; ci s'a păstrat și apărât de națiune și de Mitropolii și Episcopi români. Au fost însă și patriarhi cari ni au dat un concurs puternic, cu sfaturile și cu influența lor la Pórta otomană, a cărora suvenire ne a făcut tot-dé-una a respecta acea patriarhie și a o recunoșce, ca centru al orthodoxiei orientale. Nicî vom consimți vre-odată a o înlocui cu autoritatea bisericeî catholice-romane, fie ea orî cât de renumită și puternică. Biserica română are și póte să aibă tóte mijlócele morale și materiale spre desvoltarea sa prin sine, până a putea rivalizá cu orî-ce altă biserică, cât de înflorită, și a stá neclintită santinelă în hotarale țerei și a națiunei sale.

III. Ce trebuie însă bisericeî nóstre, spre a putea cu succesú lupta contra vrăjmașilor seî din lăuntru și din afară? O cultură intelectuală și morală, cât de întinsă. Biserica prin natura sa este paladiul învătăturei, ea trebuie să învețe neconținut pe sine și pe alții tot, ce trebuie omului, spre a fi bunú cetățenú creștinú, cu bună credință în faptele sale, cu judecată sănétosă și cu viață bine-nărăvită, și să combată vițiul pe tóte căile, să mustre, să dojenéscă, să îndemne neconținut la bine. Când erau ómenii mai simpli, moravurile mai aprópe de legile naturei, biserica putea a și împlini misiunea sa cu mai puțină învătătură. De aceea bisericașii învățau în genere numai a ceti, a cântá, a sêvêrși forme de cultului, și apoi pentru instruirea lor și a poporului mai cetiaú prin bisericeî viețele sfinților și învătăturî morale de ale sfinților părinți. Și lumea era mulțămítă cu atâta. Astăzi însă când a sporit șciința, și s'a disvoltat cugetarea și împreună cu ideele sănétose, au străbătut și străbat în societatea nóstră tot felul de rêtăcirî, pe care unile minți stălcite le respândescú cu fapta,

cu cuvântul și scrisoarea, până și în poporul de jos, atacând în primul rang religiunea și morala creștină; astăzi când propagandele streine vor să copleșescă biserica și națiunea noastră, negreșit că biserica noastră neapărat trebuie să se rădăce la nivelul culturii bisericilor națiunilor civilizate; căci și biserica noastră are de suportat aceleși lupte, pe care le suportă și bisericile altor națiuni civilizate; căci civilizația nu aduce cu sine numai bune, precum cred naivii, ci și o mulțime de rele. Omul cel bun, cum țice Evangelia, din inima sa cea bună scóte cele bune, érá cel rău din inima sa cea rea scóte cele rele. Acésta este natural la ómení, fie eí simpli, fie civilizați. Deosebirea este numai, că omul rău și civilizat scóte mai multe și mai mari rele, de cât réul necivilizat. De aceea în tóte țerile civilizate clerului se dá cea mai întinsă cultură intelectuală și disciplinară. Așa în țerile catholice la fie-care episcopie este și un seminar, séú institut theologic pentru formarea preoților. Aú universități — pentru formarea profesorilor și episcopilor, și o mulțime de alte institute bisericesci, pentru formarea de ómení pentru serviciul catholicismului; în statele protestante, spre a deveni cine-va pastor, trebuie să trecă mai ántéiú liceul, apoi facultatea theologică. În Rusia orthodoxă, la fie-care episcopie este un seminar de 7 — 8 clase, de unde elevii absolvenți devin mai ántéiú cantóri pe la parochii și învățetóri în scólele sáteșci, apoi, la vacanțe, se înaintéază la preoție. Elevii fruntași din seminariu se trimit la facultățile de theologie, care în Rusia sînt 4. Licențiații theologi se numesc mai ántéiú profesóri pe la seminariu, catecheti pe la scólele publice. Apoi la trebuință, dintre dênșii cei mai capabili și mai distinși se rădică la treptele cele mai înalte ale ierarhiei bisericesci. În regatul Eladei sînt seminariu, pentru formarea preoților parochiali, și o facultate theologică pentru formarea profesorilor de

Theologie și pentru clerul înalt. Licențiații teologi, cari au mijloce, se duc apoi pe la facultățile de Teologie ale Europei, mai ales în Germania, spre a-și perfecționa știința lor. Orthodoxii din Austria : Români și Sârbi, toți au înalte instituțiuni theologice, pentru formarea clerului. Așa cel mai vechiu este acel sârbesc dela Carloviț; dar mai perfect este acel din Bucovina; căci Biserica Bucovinei a avut mijloce mai mari, în fondul monastiresc, pre carele guvernul austriac nu l'a deturnat dela destinațiunea lui culturală : — pentru biserică și școală. Acest institut, acum nu de mult s'a prefăcut în facultate theologică, pe lângă universitatea din Cernăuți. Mai săraci în cultura theologică dintre orthodoxii din Austria până acum sînt Românii orthodoxi din Transilvania; căci acolo Biserica națională românească în adevăratul înțeles datéază abia dela nemuritoriul Andrei Șaguna, prin a căruia înțelepciune și zel chreștinesc și românesc s'a înființat mai întéiu ierarchia, adică Mitropolia și episcopiele românești dela Sibiiu, Caransebeș și Arad, apoi Seminariul din Sibiiu, pentru carele a trebuit să se formeze mai întéiu fondul trebuitoriu, prin colecte benevole, adunate de cleru dela bine-voitori chreștini. Când Șaguna a venit întéia óră în Diecesa sa, ca episcop locotenent, a găsit clerul român ignorant și fórte decăduț moralicește. Să'l ascultăm pe el însul cum se tânguește de acésta în una din primele sale circulări către clerul diecesan : „Ascultați rugăminta mea, dice el clerului, rugăminte, pre carea eú din adêncul sufletului meu o adresez către voi : vai mie, de nu voiú vesti învêțatura cea bună, căci datoria mă silește și diregătoria îmi este încredințată pentru acésta . . . . Cu inima adênc-întristată și cu o ne-spusă mirare m'am convins, că mulți dintre preoții noștri au obiceiul, Duminicele și sêrbătorile, după sânta liturgie nu se întorc acasă, ci se duc drept la

crâșmă, și acolo petrecând cu ómenii ordinari, beau și întrețin conversații necuviincioase“. Apoi le prescrie, cum să se înbrace și cum să se porțe, când vin în orașu, și amenință a pedepsi duple fapte pre toți cei-ce se vor arétá în public cu înbrăcăminte murdară și cu pèrul nepeptănat (Slavici. Die Românén. p. 99 — 100). Șaguna prin zelul său neobosit și prin institutul său theologicu, și prin trimiteria tinerilor români pe la facultățile de theologie din alte țeri, în curgere de trei-đeci și câțiva de ani ai archipăstoriei sale, a pus temelii solide culturei clerului orthodox al Transilvaniei, carele astăđi numără mai mulți bărbați instruiți și mulți preoți, cari au conșciința datoriei lor spirituale.

Adevèrat, România noastră în timpul modernu încă a făcut un pas bun în cultura clerului. În loc de un singur seminariu, carele esista în Moldova dela începutul viacului present; începând dela anul 1834, treptat s'au înființat încă câte unul pe la tóte eparchiele, în cât astăđi avem 8 Seminariu, cu cursuri mai mult sau mai puțin întregi. Dar ceea ce ne lipsește sînt, afară de mici esceptiuni, profesori capabili, care să aibă știința și zelul trebuitoriu pentru a forma bunii servitori ai bisericei, ale însufla conșciința datoriei de apostoli ai moralității chreștine, de predicatori ai evangheliei, cu un cuvènt de apostoli ai némului nostru românesc. Elevii seminarielor noastre nu duc la parochiele lor, de cât o mică provisiune de cunoșcinți ale culturei generale, pre care curènd le uita și acelea, remàind mai tot atât de săraci în cunoșcințe, ca și ceia-lalți săteni. Ei nu cunosc sânta Scriptură, carea este izvorul cel nesecat al învățămèntului chreștinesc, și cu deosebire preoțesc, au fórte sterpe noțiuni de istoria bisericei, a dogmelor, a datorinților pastorale; a canónelor — nici decum.

Sfântul Sinod, îndată dela înființarea sa în anul 1873, a întorsu luarea aminte asupra institutelor

acestora de educație a clerului; a făcut și de multe ori a propus proiecte pentru reorganizarea seminariilor, și proiecte de regulamente pentru disciplina lor internă. Deasemenea neconținut s'a cerut înființarea unei facultăți de teologie, unde să se pótă pregăti bunii profesorii pentru instruirea și educarea viitorilor păstori și Arhipăstori demni de biserica națională română. Dar tóte aceste încercări ale Sinodului până acum au ramas zădarnice și ca nevenite. Este adevărat, că unii din profesorii actuali dela seminariii, temânduși pozițiunile lor, au combătut prin presă cu înverșunare reformele propuse de Sf. Sinod. Dar viitoriul bisericeii, carele este legat cu al națiunii, este un interes general; el nu trebuie legat cu interesele egoistice ale unor individe. Guvernul și Corpurile legiuitoare trebuie să ne dea legile pentru reforma seminariilor și pentru facultatea de Teologie, ca țera să pótă ași pregăti luptători, vrednici pentru apărarea bisericeii naționale de dușmanii interni și esterni, pre care îi am numit mai sus.

IV. O mare pedică pentru cultura clerului, mai ales a preoților de mir, este prósta lor pozițiune materială, din care causă ei tot timpul trebuie să-lă petrecă muncind la țerină și acasă, pentru ca să și pótă agonisi hrana pentru dênșii și pentru familia lor. Isoლაți de centruri de cultură, fără mijlóce de ași procurá cărți, ca să se instrúescă prin cetire, úitá și puținul, ce învățase și trăesc viață ordinară ca toți săteni; în locú ca preotul să pótă fi dascalul și pedagogul sătenilor, se face și el asemenea lor întru tóte. În tóte țerele civilisate guvernele au regulat pozițiunii materiale onorabile pentru preoții lor. În Rusia fie-care biserică parochială, are o porție de pământ, până la 100 desétine, care se înparte proporțional între bisericași, apoi mai au salare dela comune; pe la orașe bisericași au venituri dela comune și salare pentru predarea religiunii în scóle. În Bucovina,

preoții au câte 24 fălci de pământ și salare din fondul religios, dela 500 până la 1000 fiorini pe an. În totă Europa sînt create prin legi mijloce de întreținerea clerului, prin fonduri bisericești și prin subvențiuni dela stat. Chiar în România pozițiunea preoților catholici este bine asigurată; 1) prin mărimea parochiilor, care numără mai multe sate la un loc; 2) prin o câtime de pământ întreită și împătrită, decât ce se dă unui preot orthodox, și aceea lucrată de parochieni și aduse rodurile la casa parochului; 3) prin casă preoțescă făcută de parochieni în curtea bisericești; 4) prin taxe de plată stabilite pentru fiecare ierurgie preoțescă. Așa nu de mult un lăcuiitoriu din o asemenea parochie îmi spunea, că popa lor nu înmormînteză, decă nu i se dă pentru acesta 50 de franci, etc. Taxe foarte esorbitante, pentru care, precum și pentru conduita despotică a multora dintre acei popi, lăcuiitorii adese-orî se tânguesc; dar n'are cine îi ascultă. Noi nu dorim pentru preoții noștri, ca să fie satrapii sătenilor; ci adeverați părinți sufletești; dar ținem, împreună cu Sf. Scriptură, că „vrednicu este lucrătoriul de plata sa“; și: „Cine slujește altariulu, dela altariu trebuie să se hrănescă“. Sf. Sinodă în această privire să nu înceteze a stărui și a aminti guvernulu, ca să pună în viderea camerei legiuitoare proiectul, votat de senatul trecut pentru îmbunătățirea pozițiunii materiale a preotulu Român.

V. Mai departe trebuie ase spori mijlocele și organele de privighere și administrația disciplinară a clerulu. În present există pentru privigherea și administrația disciplinară câte un protoereu de județ, în totul 35 de Protoerei, cu un salariu anual numai de 2000 lei, din care, scoținduse deciuiala, cu restul abia își pot întreține familia; dar sînt cu totul lipsiți de mijloce de transport, spre a putea visita bisericile și clerul din județe, spre a preveni neo-

rânduețele, și a cerceta și a aplaná certele, ce neconținut se ivesc între preoți și păstoriții lor. Spre acest sfârșit trebuie a se mai adaoge la salarele protoiereilor câte o diurnă macar de 100 lei pe lună, adică anual 1200 lei, osebit de acésta a le se da ajutóre administrative prin înființarea de subprotoierei, séu preoți proestoși de plăși câte unul de fie-care plasă, cu salariu macar de câte 1200 lei anual, cari să ajute pe protoerei în multiplele lor îndatoriri de ordine și disciplină bisericească prin comune. Preoții, lipsiți de privighere și control, părăsesc, pe ce merge tot mai mult datoriile lor religioase, și poporul se sêlbătăcesce moraliceșce, bunele năravuri familiare și sociale se minéză de corupția de tot felul, pe ce merge tot mai mult.

VI. Monachismul și monastirile reclamă o urgență îndreptare, și punere pe calea morală, făcându-se organe de cultura și moralisarea poporului. În societatea actuală română, monastirile nu pot avea alt rol, de cât ca asiluri pentru bătrâni, cari, după ce ș'au isprăvit rolul în societate, doresc a'și sfârși viața în liniștea monastirică. Pentru care sfârșit trebuie a se destina un anume număr de monastiri; érá tóte cele-l-alte, să se prefacă în institute de cultură națională, prin înființare de scóle populare de industrie națională, de spitale pentru bolnavi, de ospicii pentru soldații invalidi, de asiluri pentru calici, cari umblă cerșind pe ulițe și la drumuri. Prin acésta, monastirile, care sînt monumente istorice ale trecutului nostru, pe de-oparte se vor apêrá de ruina totală, carea astăzi le amenință, érá pede altă parte se vor legá mai strîns cu națiunea, prefăcându-se în institute de bună creștere, de industrie și de charitate; care tóte sînt unite cu biserica și predicate de morala creștină. Mai ales prin monastirile de maice usul tradițional, și o mulțime de nevoi sociale, nebagate de mine în samă, facu pe o mulțime de

copile sărace și orfane, a căuta acolo azil. Acele copile crescând acolo, fără nici o destinație și pregătire socială, nevoia de a putea trăi le împinge la călugărie, și de aceea la fie-care sesiune a sfântului Sinod vină o mulțime de cereri de admitere la călugărie a unor asemenea fete tinere, în adevăr nenerocite. Sărăcia și lipsa de cultură le îndemnă ași sacrifica viața fără nici un folos, nici pentru dânsese, nici pentru societate. Aceste copile sărace și orfane, care caută azil și adăpost în monastiri, nu trebuie alungate de acolo, ci trebuie a le se da mijlôce de cultură intelectuală și aplicare la industrii casnice, cu care ele, ajungând în vârstă, să pótă a se reînturna în societate și ași procura mijlôce de esistență pe căi legale și morale. De aceea prin tóte monastirile de Maice trebuie a se înființa scóle primare pentru carte, și ateliere de industria casnică, așa ca fetele crescute în monastire să pótă în lume deveni bune și harnice gospodine. Ideea de a înființa scóle de carte și de lucru prin monastirile de Maice s'a exprimat în Moldova încă dela începutul viacului present. Așa în chrisovul Domnului Alexandu Moruz din anul 1803, pentru organizarea monastirelor de Maice anume se legiueșce a se înființa în monastirile de Maice de atunci, Agapia și Varaticul, scóle de carte, dupe ideele de atunci pentru învățătura cărții, și anume : de carte grecéscă și elinéscă, apoi atelieruri, unde să se învețe lucru de mână „adică cusuturi, i hramuri, i chilimuri, (adică țeseturi de scórțuri) și cuseturi de vestminte archieresci, și alte iscusite lucruri, care acele sînt pentru cinstea și folosul lor (monastirelor) și pentru podóba patriei.“ Înse acéstă mântuitoare idee nu s'a realizat până astăzi, și monastirile de maice aũ mers tot mai mult spre decădere.

VII. În fine este urgent ase înființa pe la tóte scólele din țeră, mai ales primare și secundare, caticheți s'aũ învățători de religiune, dintre preoții parochiali, ca-

rii să însufle tinerimeii principiile religioase și morale creștine, și să facă educația religioasă a ei; căci pe ce merge tineretul încă din vârsta fragedă, tot mai mult se înstreineză de moravurile creștine, ceea ce este un mare pericol pentru societatea noastră.

VIII. Tóte aceste și alte îmbunătățiri în ramul bisericesc reclamă mijlóce materiale și o mai mare latitudine acțiunii bisericesci, carea astăzi este mărginită numai în puținele mijlóce budgetare, ce i se dau prin budgetul statului, destinate și acelea fără participarea bisericeii, și fără a se ținea sémă de adevăratele și multiplele trebuinți pentru demna întreținere și activitatea clerului în trebuințele morale și religioase ale națiunii.

Acéstă mare pedecă se va înlătura numai atunci, când se va destina din veniturile bisericesci o anume parte pentru biserică, carea să formeze o casă aparte, sub administrația Sinodului în înțelegere cu Ministrul cultelor, cari să formeze budgetul bisericesc duple trebuințele morale și materiale ale bisericeii, pe care Budgetu apoi Ministrul să'lú supună la aprobarea Camereii, ca și cele-l-alte budgete ale statului, precum se face d. e. cu eforturile spitalelor. Tot asemenea să se urmeze și cu socotelele. Reservele și economiile întâmplătoare să rămână în casa bisericescă, spre a forma cu timpul capitalul bisericesc necesar. Până la formarea aceluși capital, guvernul să dea pe fie-care anú la casa clerului patru milioane lei, pentru întreținerea bisericeii și pentru formarea capitalului bisericesc viitoriu, când statul va fi scutit de a mai contribui băneșce pentru acéstă ramură, și va întrebuința tóte resursele sale pentru alte îmbunătățiri naționale, după ce va fi asiguratú pe viitorú existența materială a bisericeii naționale. Tóte bisericile naționale din alte țeri aú capitalurile și fondurile lor proprii de întreținere și prosperare, pe lângă care la neajuns adaugă și guvernul ajutórele sale. Așa bise-

rica rusescă are un capital de câte-va sute de milioane ruble, din ale căror procente se întrețin instituțiunile religioase. Biserica Bucovinei are un capital de douăspre-zece milioane de florini, cu un venit anual mai bine de un milion de florini. Asemenea biserica sârbescă dela Carloviți. Biserica Transilvaniei, după ce s'a organizat prin Mitropolitul Șaguna cea ânteiu țintă a sa a fost de a'și forma un capital bisericesc, la care a depus Șaguna însul prima contribuțiune din propria sa avere, și apoi a apelat la tot clerul și poporul de a contribui la formarea acestui capital bisericesc, carele, cu modul acesta sporește pe fie-care anu, și înlescește biserica a'și fase îmbunătățirile necesare. Noi înse nu avem drept a face apel la națiune de a forma capitalul bisericesc; căci totă lumea șcie, că biserica noastră națională a moștenit dela părinți o avere mare, de carea astăzi dispune guvernul. Neregularea pozițiunii bisericeii noastre după luarea averilor bisericesci, pe lângă lipsa cea mare de astăzi ce suferă biserica, a făcut încă și alt reu mare bisericeii. Sentimentele creștine de a dotă biserica, deodată fură paralizate. Nime nu mai cutéză a face donațiunii bisericeilor, temându-se că ele vor fi înstreinate și luate de guvernă pentru alte destinațiuni. De aceea acum se cere imperios a se declara prin o lege specială, că biserica română este persoană juridică și pôte poseda avere în România, și a o întrebunța pentru scopuri morale, pentru cultura și dezvoltarea sa și a poporului.

Așa dar luptă contra necredinței, a materialismului, a indiferentismului religios a immoralității, a papismului cotropitoriu; stăruință și cooperare ne'nteruptă pentru dezvoltarea și cultura clerului prin reformarea seminarielor, prin înființarea facultății de Theologie, prin îmbunătățirea pozițiunii materiale a preoților, prin înființarea unei case aparte pentru formarea capitalului necesar pentru

buna și cuviincioasa educație și întreținere a clerului, și pentru neatârnarea lui în privința materială. Declaraarea bisericeii de persoană juridică în statul român; reforma monastirilor, ca ele să devină locașuri de bine-faceri, de moralitate, de cultură și de industrie națională. Eță programul, dupe care trebuie să lucreze Sântul nostru Sinod, pentru ca să pótă sta la înălțimea sa de conductoru spiritual al poporului și de autoritate superióră a bisericeii naționale. Spre acest sfârșit noi neconținut trebuie să deșteptăm pre guvernul orthodoxu al țerei nóstre, și să-i arétăm trebuințele bisericeii nóstre naționale, ceréndu-i concursul, fiind că tóte mijlócele materiale, de care biserica are nevoie, sînt în mânele guvernului. Să grupăm pe lângă noi pe toți ómenii de bine, care își iubescú țera și biserica națională și sînt dușmani corupțiunii; să grupăm mai ales tótă intelegința clerului nostru, să opunem la lucru prin predicarea cuvêntului lui Dumneđeú prin biserică, prin conferințe publice pentru cleru și poporú spre a face cunoscute pericolele, ce amenință societatea noastră prin uitarea și părăsirea învățătorei și moralei cei sănátóse a creștinismului; prin presă, — spre a deșteptá opiniunea publică în favórea bisericeii nóstre naționale, carea este din multe părți amenințată, și spre a deșteptá în păstorii noștrii cei sufleteșci consecința datoriei lor de dascáli și pedagogi ai moralității poporului cu fapta și cu cuvêntul; păstorii cari, dupe cuvêntul Domnului Christos, păzesc și îngrijesc de turma lor, érá nu năimiți, cari n'au grije de oile lor, nici când vedú, că vine lupul și rêsipesce turma și uside oile. Cu cât vom da mai mult semne de viață duchovnicéscă, și cu cât mai mult ne vom face datoria noastră de conductorii spirituali pe calea virtuților creștineșci, cu atâta mai mult se va aprinde dragostea și stima creștinéscă asupra clerului și a bisericeii naționale; ea va deveni

o adevărată glorie pentru nație, și dușmanii ei nu o vor putea cuceri, ca pre o cetate tare și ne'nvinsă.

Acéstă espunere a situațiunii bisericei nóstre naționale și propunerile pentru paza și îmbunătățirile reclamate de dênsa, sciũ dinainte că esprimă sentimentele religioase și naționale ale tuturor confrăților mei întru Christos. De aceea eũ le-am espus duple modesta mea pricepere, și le depun la aprețiarea Sfântului Sinodũ. Rogũ a se discutá, a se amenda, așa ca ele să devină o profesiune de credință, o programă a bisericei nóstre naționale, duple carea să se conducă activitatea și zelul păstoral al Archipăstorilor și păstorilor spirituali ai României Orthodocse, și duple care și nația să pótă aprecia și secunda activitatea morală a bisericei nóstre. Rog asemenea ca acéstă programă a Sinodului românũ să se comunice și guvernului țerei, spre a cunoșce și el nevoile bisericei naționale, și prin presă să se comunice întregei națiunii, pentru ca toți bine-voitorii chreștini ortodoxi, să dea puternicul lor concursũ întru apărarea, întemeerea și prosperarea bisericei nóstre naționale, carea a remas mult în urmă cu desvoltarea sa culturală și morală, cerute de starea actuală a societății nóstre.

Episcop Melchisedek.

ERATA.

<i>Erórea</i>	<i>îndreptarea</i>	<i>pag.</i>	<i>rândul.</i>
de (Spitzname)	de „Csangó	15	34
de Popî	de Papi	18	19
a adunat	a adună	20	8
să pomineşce	se porunceşce	28	36
advăgirea	adăugirea	29	34
cintâmplătórele	întâmplătórele	56	3
K. Krăescü	K. Krăescă	60	21
litinü	latinü	67	7
amaforá	anaforá	—	11
s'aü întrunit	s'aü înturnat	75	3
în localulü	unü localü	78	37

